

**УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И
ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ**

КАТЕДРА: „КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО”

**МАГИСТЪРСКА ПРОГРАМА
„ДЪРЖАВНОСТ, ДУХОВНОСТ И ЛИДЕРСКИ ПРАКТИКИ”**

МАГИСТЪРСКА ТЕЗА

на тема:

**„Културното наследство на град Банкя, като ресурс за
икономическо развитие”**

Дипломант:
Иван Стоянов
задочно обучение
Ф.№ 182-мдлз

Научен ръководител.....
(проф. С. Василева)

София
2018

Резюме на магистърска теза

Тема на магистърска теза: „Културно-историческото наследство на град Банкя, като ресурс за икономическо развитие“

Дипломант: Иван Славчев Стоянов, специалност: Държавност, духовност и лидерски практики, Фак. № 182-мдлз

Научен ръководител: проф. София Василева

Цел на магистърската теза: Целта на настоящата магистърска теза е да проучи оскъдните документи, свидетелстващи за възникването на Банкя като селище, възможностите за развитие на града въз основа на културно-историческото наследство и спомагане на икономическото развитие, както и възможностите за създаване на бизнес за местните предприемачи, предоставящи услуги в сферата на туризма. В основата на разработката на магистърската теза е заложен анализът на състоянието на град Банкя и културното му наследство като курорт, като акцент е поставен върху основните проблеми в неговото минало и настоящо развитие, както и върху вижданията на дипломанта за бъдещото развитие на града, спазвайки принципа и изискването за приемственост и последователност в решаването на главните проблеми на населеното място.

Обект на изследване: Обект на изследване на настоящата магистърска теза е културно-историческото наследство на територията на град Банкя и кварталите: Вердикал, Градоман и Михайлово, както и съседните до Банкя села – с. Иваняне и с. Клисуре, което е предпоставка за икономическо развитие.

Структура (произтичаща от целта) на магистърската теза: Настоящата магистърска теза се състои от увод, литературен обзор, сравнителна характеристика между Банкя като курорт и избрани други подобни курорти в страната и чужбина, изводи и заключение, разработени в общо 103 страници. Цитираните и използваните в на магистърската теза източници са общо 30 на брой.

В резюмето на магистърската теза дипломантът е посочил коя е неговата цел, какъв е обектът на направените от него изследвания и какви задачи произтичат от поставената цел.

Литературният обзор е разделен на 6 части.

В първата – теоретико-методическа част – е направен последователен исторически обзор на възникването и развитието на Банкя като селище, описани са подробно легендите и историческите сведения за възникването както на минералната вода, така и на името на селището, географската характеристика на курорта, която включва природни и стопански особености, както и туристически ресурси.

Във втората и третата – практически части – е направен анализ на съществуващото състояние на курорта като балнеоложки център, приложени са системният и ситуационният подход за анализ, разгледани са туристическите цели и стратегиите на общината по отделните елементи на туристическия бизнес, представени са резултатите от задълбочен анализ на курортното дело в общината както в миналото, така и днес.

В четвъртата част са разработени програмите за усъвършенстване на продуктовата и туристическата политика на общината в курорта. По отношение на туристическата дейност разсъжденията на дипломанта са насочени към провеждане на рекламна кампания както в интернет, така и в списания и вестници (защо не и в местния вестник „Банкя днес“) с цел промотиране и утвърждаване на Банкя като балнеоложки курорт, както и повишаване на известността на курорта не само у нас, а и зад граница. Според дипломанта, рекламата на културно-историческото наследство ще подобри имиджа и известността на Банкя като курорт и ще привлече много нови туристи. В тази връзка дипломантът предлага да се разшири екотуризма в курорта, като от пет екопътеките станат десет, да се направят необходимите проучвания относно най-търсените туристически дестинации в района и относителния дял на пазара на всяка една от тях, както и обща характеристика и характеристика на същността на Банкя като курорт, характеристика на курорта като балнеоложки център и възможностите за развитието на Спа-центровете в региона.

В пета част са описани периодите в развитието на Банкя като курорт, използването на нови, алтернативни форми на туризъм в града, както и възможностите за развитие на курортно-туристическата дейност в бъдеще.

В шеста част са разгледани някои от традиционните празници в града, – културните и природни забележителности.

В заключението е посочено какви са изводите на дипломанта от процеса на работата и е даден своеобразен отчет на изпълнението на поставените от него задачи.

Въз основа на гореизложените факти, дипломантът счита, че е изпълнил поставените си задачи, а с това е изпълнена и целта на магистърската теза, а именно: практическа разработка на темата: КИН, като ресурс за икономическо развитие на града и развитието на Банкя като национален курорт.

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме	стр. 2
Съдържание	стр. 4
Увод	стр. 8
Глава първа: Възникване на град Банкя като селище	стр. 11
1. 1. Древна история на селището	стр. 11
1. 1. 1. Първи заселници и първи писмени документи за Банкя	стр. 11
1. 2. Произход на имената	стр. 12
1. 2. 1. Името на село Банкя	стр. 12
1. 2. 2. Името на село Иваняне	стр. 12
1. 2. 3. Името на село Градоман	стр. 13
1. 2. 4. Името на село Вердикал	стр. 14
1. 2. 5. Името на Люлин планина	стр. 14
1. 3. Люлин планина – част от историята на Банкя	стр. 15
Глава втора: Минералните извори в Банкя - между легендите и реалността	стр. 16
2. 1. Легенди за възникването на минералните извори	стр. 16
2. 1. 1. Легенда за минералните извори в София и Банкя – част от нематериалното културно наследство	стр. 16
Глава трета: Банкя – балнеоложки курорт. Възможност за икономическо развитие	стр.19
3. 1. Баните в Банкя в древността, представители на нематериалното културно наследство	стр.19
3. 2. Банкя – водещ балнеоложки курорт и сградите (баните), арпаметници на културата	стр.20
3. 2. 1. Малката минерална баня	стр.22
3. 2. 2. Голямата минерална баня. Паметник на културата – символ на града	стр.22
3. 2. 3. Нова балнеоложка зона	стр.32
3. 2. 4. По-важни санаториуми в Банкя	стр.28
3. 2. 4. 1. Специализирана болница за рехабилитация „Здраве“	стр.28
3. 2. 4. 2. Специализиран болница за рехабилитация „Ясен“	стр.29
3. 2. 4. 3. Болница за продължително лечение и рехабилитация към Военномедицинска академия (Военен санаториум)	стр.30
3. 2. 4. 4. Отделение към Национална кардиологична болница	стр.31
3. 3. Развитие на Банкя като курорт след демократичните промени (10. 11. 1989 г.)	стр. 31
Глава четвърта: Анализ на развитието на туризма в Банкя.	стр. 35

4. 1. Конгресен и семинарен туризъм в Банкя	стр.35
4. 2. Посетителите на курорта Банкя	стр.36
4. 3. Предлагащите туристически услуги в Банкя	стр.37
4. 4. Екопътеките в Банкя - маршрути до природните и културни богатства на града	стр.38
4. 4. 1. Пътеката на здравето	стр.38
4. 4. 2. Есперанто	стр.39
4. 4. 3. Дивотински манастир „Света Троица“	стр.39
4. 4. 4. Бобош	стр.40
4. 4. 5. „Света Петка“	стр.40
4. 5. Развитие на туризма в Банкя след демократичните промени (10. 11. 1989 г.)	стр.41
4. 6. Използване на нови (алтернативни) форми на туризъм в курорта.	стр.42
4. 6. 1. Здравните места на природата в Банкя	стр.42
4. 6. 2. Използване на нови форми на туризъм	стр.43
4. 6. 3. Перспективи за развитие на поклонически туризъм	стр. 44
4. 6. 4. Развитие на селския туризъм в курорта	стр.44
4. 7. Възможности за развитие на курортно-туристическите дейности в Банкя в бъдеще	стр.45
4. 7. 1. Възможностите на рекламата	стр.45
4. 7. 2. Необходимост от инвестиции, материална база и кадри	стр.46
4. 7. 3. Необходимост от реклама за развитието на туризма в курорта	стр.47
4. 7. 4. Подготовка на местните жители за посрещане на туристи	стр.48
4. 7. 5. Уреждане статутът на Банкя като курорт	стр.48

Глава пета: Периоди в развитието на Банкя като курорт стр.50

5. 1. Периоди в развитието на Банкя като курорт	стр.50
5. 1. 1. Първи период: От Освобождението на България от турско робство до обявяването на Банкя за град	стр.50
5. 1. 2. Втори период: От обявяването на Банкя за град до демократичните промени (1989 г.)	стр.52
5. 1. 3. Трети период: От 1989 г. до наши дни	стр.54
5. 2. Разрухата на Банкя като курорт	стр.54
5. 3. Възраждане на курорта	стр.57
5. 3. 1. Реновиране и обновяване на централната градска част	стр.57
5. 3. 2. Моят зелен град	стр.58
5. 3. 3. Нов градски център с Пешеходна зона	стр.60
5. 3. 4. Детски площадки и градинки	стр.60
5. 3. 5. Художествени фонтани	стр.62
5. 3. 6. Нов топъл минерален плаж	стр.63
5. 3. 7. Възстановяване на градския стадион	стр.64
5. 3. 8. Възстановяване на Летния театър	стр.64

5. 3. 9. Включване в програмата за саниране	стр.65
5. 3. 10. Училища и детски градини	стр.65

Глава шеста: Традиционни празници в Баня (нематериалното културно наследство като ресурс за развитие) стр.67

6. 1. Културните традиции в курорта	стр.67
6. 1. 1. Празникът на минералната вода, здравето и дълголетieto „Горешляци“	стр.68
6. 1. 2. Денят на лозаря „Трифон Зарезан“	стр.69
6. 1. 3. Изложби и седенки	стр.70
6. 1. 3. 1. Галерия „Тандра“	стр.71
6. 1. 4. Концерти	стр.71
6. 1. 4. 1. Фолклорен ансамбъл „Баня“	стр.71
6. 1. 5. Фестивали	стр.72
6. 1. 5. 1. Софийски Международен фестивал на детско-юношеската песен „Милион чудеса“	стр.72
6. 1. 5. 3. Фестивал на уличните музиканти в курорта	стр.73
6. 1. 6. Баня – център за детска литература	стр.73
6. 2. Спортни празници	стр.74
6. 2. 1. Походи и велопоходи	стр.75
6. 2. 2. Конни надбягвания и кушии на Националния хиподром в Баня	стр.75

Глава седма: Културни и природни забележителности в Баня стр.77

7. 1. Светите места в курорта	стр.77
7. 1. 1. Църквата в с. Иваняне	стр.78
7. 1. 2. Църквата „Всio светии“ в кв. Вердикал	стр.78
7. 1. 3. Църквата „Св. Кирик и Юлита“ в Баня	стр.78
7. 1. 4. Клисурски манастир „Света Петка“	стр.79
7. 1. 5. Дивотински манастир „Света Троица“	стр.80
7. 1. 6. Църквата „Св. Георги“ в кв. Градоман	стр.81
7. 1. 7. Църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Иваняне	стр.81
7. 1. 8. Църквата „Св. Лазар“ в кв. Михайлово	стр.82
7. 2. Културни, просветни и образователни институции и забележителности в курорта	стр.83
7. 2. 1. 78 СОУ „Христо Смирненски“	стр.83
7. 2. 2. Професионална гимназия по туризъм „Алеко Константинов“	стр.83
7. 2. 3. Народно читалище „Отец Паисий“	стр.83
7. 2. 4. Къща-музей „Димитър Благоев“	стр.84
7. 3. Природни забележителности	стр.84
7. 3. 1. Малкият парк с Ротондата	стр.84
7. 4. Транспортна достъпност до курорта	стр.85
7. 4. 1. Общинска пътна мрежа в курорта	стр.85

Заклучение	стр.87
Списък на използваните източници	стр.90
Приложения	стр.92
Опис на снимките	стр.97
Снимки	стр.99

УВОД

За Банкя е писано в продължение на повече от сто години. По известните книги по темата са „Минерални бани и летовище Банкя“ (1931 г.) на д-р Ст. Бистрев, „Банкя и банчани“ (1994 г.) на Мария Д. Първанова, „Банкя. Благослов. Благодат. Благоденствие“ (2006 г.) на Александър Александров и други.

В българската енциклопедия (1) за Банкя е записано, че съществува като селище от XV век. Този факт се основава на запазените няколко турски документа, тимари за собственост на земя срещу военни задължения.

В последните години, в началото на 70-те, археологически разкопки в района на кв. Вердикал доказаха строителство на римски поселища. Беше разкрита римска стена, зидана от тухли и камък, намерени бяха бронзовигривни и монети. Тези разкопки потвърждават писаното от римския историк Тукидит за многобройните капища, минерални извори още преди 2500 години (2).

Римляните издигали храмове на своя бог Асклепий и на неговата дъщеря Хигия. От този период е и археологическата находка в кв. Иваняне, развалини на храм, датиращи от V век.

По време на Първото и още повече по време на Второто българско царство по тези земи, наречени Малата Света гора, се извършва голямо строителство. До наши дни са запазени манастирите "Света Петка" над село Клисуря, "Света Троица" над кв. Михайлово, руина от манастирска сграда има и в кв. Градоман.

Като селище, западно от София, Банкя е записана и във великото дело на Васил Левски. В разговор отец Никодим от Дивотинския манастир "Света Троица", ми сподели за требник в който е записано: "1872 година да се знае, доде дякон Василий Лъвский. Наредата е работата да се върши по-инак. От там за Радибошката обител". Със своя чета в Илинденското въстание участва Пешо Радев - Пашата от кв. Градоман" (За съжаление в Манастира требника го няма. Отец Никодим ме препрати към „НБКМ“, където също нямаша информация за требника)

Банкя е открита за лечение и отмора от Никола Генадиев, който пише на Михаил Тенев: "Това село е благослов, благодат, благоденствие със своите топли и лековити води, с прекрасния си въздух и природа". (3)

Новата история на град Банкя започва от 1969 година, когато тя е обявена за град, и продължава до наши дни. Могат да се обособят два периода на по-интензивно развитие.

Първият период започва от края на 60-те години и продължава до края на

80-те години на ХХ век. Характеризира се с бързи темпове в изграждане икономиката на общината. Построени са предприятия като „Люлин“, ТКЗС „Димитър Благоев“, РСКУ (в последствие СКК), предприятие „Отдых и туризъм“ на БПС, предприятие БКС, Курортно бюро, предприятие БКС „Бригада по поддържане пътища и съоръжения“, Районна потребителна кооперация, Поща, ДСК, Битов комбинат, Къмпинг с минерална вода, Развлекателен комплекс „Банкя“ – ресторант, механа, сладкарница, Стадион с три затревнени игрища, Електрификация на жп линия. Разкрива се техникум по туризъм „Алеко Константинов“, изграждат се нови корпуси на 78-мо СОУ „Христо Смирненски“ (най-голямото по площ училище в цяла България), Детска градина и детска ясла, Градска поликлиника с 6 кабинета, Санаториум за деца със сърдечно-съдови заболявания и други.

С новата Конституция на Република България от 1991 г. на практика и в Банкя завършва един от основните процеси, започнали в страната преди близо 27 години. Доведено е до край раздържавяването на икономическата база – всички предприятия на територията на града и общината сменяват собственика си. Поради тази причина много от обектите, построени през първия период на развитие, днес не функционират, рушат се и загрозяват с вида си облика на курорта (бивш рехабилитационен център „Република“, бивш хотел „Париж“ и други).

Финализирана е поземлената реформа, като земята на собствениците е върната в реални граници.

В последното десетилетие на ХХ век се изградиха няколко нови модерни предприятия, които, наред с някои от старите, са емблематични за Банкя, като „Кенди“, „Минерални води – Банкя“, Тенис-корт „Банкя“, „Софиягаз“, която газифицира Банкя и други. Построиха се и някои нови хотели, като Спа-център „Банкя Палас“, хотел „Белвю“ новопостроения хотел с открит басейн с минерална вода (на мястото на Топлия минерален плаж) и други.

В последните години Банкя възвръща славата си на балнеоложки курорт. Доста от запуснатите до скоро почивни станции бяха преустроени, като модерни хотели с прилежащи басейни с минерална вода. Предприети бяха съществени ремонти на централната част и парковете, с което града придоби нов и доста по-приятен облик. В скоро време би трябвало да започне и възстановяване на Голямата минерална баня, символ на града. В момента Банкя предлага развлечения за всички вкусове – разходки по туристическите маршрути наоколо, открити и закрити басейни, тенис кортове, игрища за мини-футбол, а за любителите на изобразителното изкуство – художествена галерия „Тандра“ и наскоро открития Арт Център „Банкя

Курортно-туристическата дейност в Банкя (условията, природните и антропогенни ресурси (възникнали в резултат на човешката дейност) на града, довели до зараждането на туристическа дейност в населеното място още от

дълбока древност, са предмет на настоящата магистърска теза, която има за цел както да представи курортно-туристическата дейност и ресурси, развиваща се в курорта Банкя, така и да изтъкне възможностите на общината за разрастване на предлаганите туристически услуги (включвайки досега развитите видове туризъм и нови алтернативни форми на туризъм, което ще доведе до още по-ефективна туристическа дейност в курортния град и региона).

Разработката на настоящата магистърска теза има за задача не само да се посочат корените на курорта в древността, а и сегашното му развитие и тенденциите за в бъдеще; изследването и рекламирането на културно-историческото наследство, като ресурс за икономическо развитие; да се подчертае големият курортен потенциал на Банкя и възможностите на региона за туризъм; да се посочат и анализират някои съвременни световни тенденции в развитието на курортно-туристическата дейност с оглед прилагането им в Банкя; да се посочат възможностите за ефективно развитие на курортно-туристическа дейност в курорта Банкя и какво изискват посочените възможности за реалното им развитие; да се формулират изводи и да се предложи програма за реализация на посочените в дипломната работа постановки за развитието на туризма в Банкя, като се обърне внимание на нуждата от политика на местните власти за развитие на туристическия бранш в унисон с националната политика в тази посока.

В центъра на вниманието в магистърската теза са поставени, както минералните води и лечебния климат на курорта, които дават възможност за целогодишен отдых и терапия на редица сърдечно-съдови заболявания, така и паметниците на културата в града - Голямата баня в парка "Кестените", каптажът, павилионът за минерална вода в Малкия парк, къщата-музей "Димитър Благоев", църквата "Св.св. Кирик и Юлита" и други.

За разкриване на състоянието на туризма и възможностите за развитието на курорта Банкя и региона в разработването на магистърската теза са използвани методите на системно, в дълбочина, проучване всички възможни исторически източници, както и обработване, анализиране, сравняване, обобщаване и критическо интерпретиране на набраната информация. Направено е и собствено проучване и оценка на публикуваните източници в търсене на въпроси, останали без отговор, както и на непроучени области. За събирането на информацията, необходима за тази разработка, бе използвана и информация от специализирана литература.

ГЛАВА ПЪРВА: Възникване на град Банкя като селище

1.1 Древна история на селището

1.1.1 Първи заселници и първи писмени документи за Банкя

Ценно свидетелство за древната и богата история на град Банкя са материалните паметници от всички епохи, свидетелстващи за развитието на различни култури в града, които датират от неолита и бронза, преминават през носителите на желязната епоха – траките, последвани от античността, средновековието и достигащи нашето съвремие.

Както казахме по-горе, в етнокултурно отношение е интересно съобщението на древногръцкия историк Тукидит (сн. 1) (ок. 455 г. пр.н.е. – ок. 400 г. пр.н.е.) за името на тракийските племена – (Трери и Тилатеи) (1), които, според историка, са първите заселници на територията на село Банкя през втората половина на I-то хилядолетие пр. н. е. За първи път антични автори споменават за тях през V в. пр. н. е. Тукидит ги характеризира като едно от най-войнствените племена в Европа. Трерите, традиционни съюзници на Македония, са известни преди всичко във връзка с участието им в многобройните походи на Александър Македонски през 335- 325 г. пр. н. е. В изворите след 169 г. пр. н. е. те вече не са споменавани.

Важно свидетелство за древната и богата история на Банкя е праисторическото селище край кв. Вердикал. Разкопките на могилата и нейният микрорегион дават възможност да се проследи напълно историята на заселването и промените в битата и околната среда от неолита до края на Римската епоха. В римското поселище в кв.Верикал (където са намерени останки от праисторически селищни могили от древна Тракия, възникнала в IV в. пр. Хр. и продължила съществуването си до Средновековието) е използвана минерална вода (при археологическите разкопки са открити останки от стени, канализация и съдове). За съжаление разкопките не са реставрирани и консервирани, което следователно означава, че не са и социализирани. Евентуална консервация на разкопките и излагане на артефактите в една от галериите в града (представени също в настоящия труд) биха довели нови туристи от страната и чужбина. Това от своя страна ще спомогне за икономическото развитие на града.

Известно е още, че и край село Иваняне са разкрити останки от римско селище, което е имало канализация и бронзови украшения от IV – V в., а според легендите, през Банкя е минавал стар римски път с важно стратегическо значение, имало е много ханове по него, но по време на турското владичество те са разрушени.

По-късно (1180 г.) са открити и останки от времето на Второто българско царство - руини от манастира “Св. Св. Кирик и Юлита”. Предания описват съществуването на манастира, които се е намирал в землището на Банкя, при днешния каптаж с вековните дъбове. Той се е славел с лековитата си

кал, кладенец със светена вода и воденица, която се е намирала на мястото на малката баня.

Александров, Александър В.: „Банкя. Благослов. Благодат. Благоденствие“, стр. 7

Писмени документи за съществуването на Банкя като селище черпим от турски данъчен регистър.

За първи път село Банкя се споменава в османските регистри от 1446 година. Тогава селището е принадлежало на християнина Константин (записан в документа Костадин), който е бил военно задължен – лично, въоръжен и с един прислужник. В същия документ е нанесена настъпилата по-късно промяна – селището се дава на Яко (Яков), един от избягалите от Белград неверници, пристигнали тук 1457 година (тогава селището е имало 21 домакинства и една вдовица) (1) Село Банкя се споменава и в регистрите за раждания, венчавки и умирения към общините, започнали да се водят както за цялата страна, така и за село Банкя, през 1894 година. Тогава кметството е било в село Филиповци и към него са се водели селата: Вердикал, Банкя, Суходол, Клисуре, Михайлово, Градоман, Бучино, Дервент и други.

Регистрите от № 1 до № 18 са общи – един за всички гореизброени села. От 19 регистър, който се отнася за 1912 година, вече се води отделен регистър за Банкя, Вердикал, Градоман и Михайлово.

1.2. Произход на имената

1.2.1. Името на село Банкя

В документи от XIV-XVIII век за пръв път се споменават селищата Вердикалине, Иваняне, Градоман и Банки (името на селището на някои места е записано като Банка, Банке и Банкя).

В рецензията на Стефан Попвасилев: „Правописните речници на Стоян Романски“ от 1933 г. изрично е препоръчано името на селото да е „село Банки“, а не „село Банкя“ – нещо, което изрично е отхвърлено (срв. в речника при заглавната дума баня: Банки (село), а не: Банкя) (2).

Проф. Александър Теодоров-Балан (първият ректор на Софийски университет „Св. Климент Охридски“) мотивирано защитава запазването на името село Банкя, което, според него, идва от „малка баня“. Виновниците да се пише и да се казва неправилното „Банки“, според проф. Балан, са разнородните пришълци в София след Освобождението на България от турско робство през 1878 година, които са изкривили в говора си тези имена, считайки ги за прости!(3)

1.2.2. Името на село Иваняне

В старите документи селището е записано „Юваня“. Това е името, което сега пишем „Иван“. Според определението, дадено от проф. Александър

Теодоров-Балан, _____

1. Първанова, Д. Мария, „Банкя и банчани“, стр. 9-14
2. Попвасилев, Стефан, „Правописните речници на Стоян Романски“, 1933-1934 г., стр. 86-87
3. Първанова, Д. Мария, „Банкя и банчани“, стр. 18 11

името „Иваняне“ и подобно образуваните имена „Горубляне“, „Гниляне“, „Кокаляне“ и други, са създадени по образа, по който произлиза името „селяне“, като множествено число на „селяни“. Това са местни лични имена, означаващи събрани на едно място хора, носещи качеството на принадлежност към село, място, предмет, народност и т. н. (1)

Като се има предвид, че името на селището съществува в документи от XV век, интересно е да знаем и легендата, която разказва как преди години двама братя овчари, Иван и Филип, се разделили. Единият създал Филиповци (От Филип пасе овци), а другият – селището Иваняне.

1.2.3. Името на село Градоман

Писмени документи за съществуването на селище с име Градоман през средновековието не са запазени, но съществуващите и сега имена наместности като „Манастирище“, „Арбанас“ и друго говорят за многовековната му история.

Първи писмени документи, в които селището се споменава със сегашното му име са от началото и края на XVIII век. „Арбанас“ е гръцка дума, която означава „албанец“. На турски език „албанец“ се нарича „арнаутин“. Това означава „човек с тежък, лют характер“.

В речника на Найден Геров е дадено прилагателното „гръдѣй“ със значение: грозен, страшен, горд, надменен. (2)

От поколенията на градоманчани, обаче, е очевидно, че те не са били грозни, а са били свободолюбиви, горди, люти и страшни за потисниците, наши и чужди. Легендите говорят още, че оттам са излезли Момчил войвода, Капитан Петко войвода, че Апостолът на Свободата Васил Левски е спохождал селото, споменът за Пешо Пашата и други.

Къщите на с. Градоман някога са били горе, на високото, в планината, в колиби. Постепенно хората са се заселили в по-ниското, а сега почти се е сляло с Банкя. Възможно е през някои от вековете да са го наричали Арбанас и резултат на грабителски нашествия или чумни епидемии да е било унищожено, преселено или преименувано...

Името Арбанаси днес ни е известно от едноименното село, намиращо се на 4 километра от гр. Велико Търново, сега съставно село на този град. Арбанаси е средновековно българско селище, населено още през XIII век с боляри. През XV в. е заселено от заможни българи от областта „Загоре“ в Епир (Гърция), които му дават името на родния си край.

Една от къщите, забележителни със своята архитектура в с. Арбанаси,

1. Първанова, Д. Мария, „Банкя и банчани“, стр. 18-19
2. Геров, Найдено, „Речник на българския език“, том 6, стр. 251, т. 2

е на Георги Русевич. Той има връзка с фамилията Русевич, собственици на хотел и ресторант „Париж“ в центъра на Банкя (в момента в строеж). Която сграда е част от основната реставрация на централната градска част и е наистина забележителна. С реставрацията на редица изоставени сгради облика на града е коренно променен, което радва окото, както на жителите, така и на гостите на Банкя.

Спирам се по-подробно на името Арбанас заради наименованията на две местности в Банкя, свързани с това име. Едното е, че има връзка с името на селището Градоман, а, второто, че от тези древни времена е и името на местността „Търнов рид“. На гръцки език глаголят „терео“ означава „наблюдавам, виждам“, т. е. рид, от който се вижда, наблюдава.

1.2.4. Името на село Вердикал (сн. 2)

Името на Вердикал идва от тракийската дума „ver“, която е аналогична на съвременната българска дума „извор“. В някои стари турски документи името на селището е записано с начална буква „Б“, в други – с „В“. Това навежда на мисълта за влияние от старогръцки език. Втората буква от старогръцката азбука се чете „Б“ (бета), а в новогръцката азбука същата буква, по същия начин написана, се чете „В“ (вита). От латински ези „Вер-дик-алиено“ означава „пролет“ (време, век) – просветен (провъзгласен) – отклоняване. Ако свържем смисъла на тези думи със старото име на черквата в кв. Вердикал „Всеих светих“, може би това е време на отклонението от старите божества и приемането на новия, единен обединяващ всички досегашни божества Бог.

В гръцката митология пък съществува названието „Дика“ - богиня на справедливостта и правосъдието. „Вер-дик-алиено“ – това е времето на Дике – отдалечаване (1).

Намерените във Вердикал римски археологически паметници, предмети, стени и развалини от огради дават основание да се предполага, че първоначалните минерални извори са съществували на тази територия.

Вероятно, при някое от последвалите земетресения, е станало пропадане и разместване на пластовете, в резултат на което минералната вода изчезнала и се появила в нов водоносен район, наречен впоследствие от местното население Банкя.

1.2.5 Името на Люлин планина (сн. 3)

В миналото Люлин планина е известна с имената Лилина планина, Люлин планина. Названията на местностите са конкретни и ясни, нещо характерно за териториите, населявани от шопите, които не са възприели турски наименования по време на турското робство. Имената на много малка част от местностите се нуждаят от обяснения, защото става дума за стари думи

и форми от славянски произход. Например: местностите Приплат – „приплати“ означават наклонена местност, Вамевец – припомня за действащата там митническа контрола, долът Шатур – че в него са се

Първанова, Д. Мария, „Банкя и банчани“, стр. 19

отглеждали и събирали гъски; Мелич – произхожда от старата българска дума „мел“ – място с дребнозърнеста скална повърхност; Гроот е наложен по-късно термин за сипей и други (2).

1.3. Люлин планина – част от историята на Банкя

С много зеленина и слънчеви дни, с умерено континентален климат, с лек планински бриз, богат на отрицателни йони и фоноциди, с лековитиминерални извори – това са дадености, които определят Банкя като престижен национален и международен курорт, екологичен резерват на София. Тук минава Европейският зелен пояс Витоша – Верила – Рила – Пирин, който единственият екологичен коридор от Югоизточна към Западна Европа (единствената обозначена от Закона за защитените територии природна забележителност в Люлин планина се намира в района на село Клисурска гора, близо до Банкя – това е пет вековен дъб в Клисурската гора (1). За съжаление, от интервюто (2), което проведох с няколко по-възрастни местни жители за мястото, където се е намирал този вековния дъб, стана ясно, че дъбът вече не съществува и че няма запазена снимка). Което е поредният минус, защото въпросът за вековният е често задаван от разхождащи се из Банкя туристи.

Поради въздушното течение, идващо от Витоша и Люлин планина и минаващо през Банкя, циркулацията на въздуха се променя няколко пъти на ден и това уникално явление дава на града чист и кристален въздух.

Това красиво населено място, на средна надморска височина от около 700 м, е с богата история, която е част от историята на Люлин планина (Приложение № 2).

1. Първанова, Д. Мария, „Банкя и банчани“, стр. 19, стр. 83

2. Проведено интервю с по-възрастни хора от село Клисурска

ГЛАВА ВТОРА: Минералните извори в Банкя – между легендите и действителността. Легендите част от нематериалното културно наследство.

В България има около 1000 минерални извора, от които 600 естествени и 400 сондажни. Техните води имат различен химичен и минерален състав, температура и вкусови качества. Поради това се използват за лечение на различни заболявания чрез пиене и водни процедури. За тяхното използване са изградени множество балнеосанаториуми.

Край някои от минералните извори се е образувала и образува лечебна кал (каквата е имало и в Банкя). Тя е много важен ресурс за лечение на редица заболявания. Нейното използване е довело до формирането на т. н. калолечебни курорти. В нашата страна такива са: Балчишка Тузла, Поморие, град Баня (Карловско), Банево (Бургаско), Марикостиново и др. В Банкя от векове се лее и ще продължава да блика чудодейната минерална вода, благодарение на чийто извори се е заселил човекът в този район. Създал е селище, превърнато в лечебен център, който продължава да съществува и до днес. Създаден на мястото на стар турски чифлик, днес градът е известен балнеоложки център за лечение на сърдечно-съдови заболявания у нас, което е от изключителна важност за икономическото развитие на град Банкя.

2.1 Легенди за възникването на минералните извори в Банкя

2. 1. 1. Легенда за минералните извори в София и Банкя.

Легендата за минералните извори на София разказва как в онези далечни времена, когато Люлин планина скривала тежките сенки на вековни гори, а планината гъмжала от дивеч, богинята Диана (наречена още „Ловджийката“) преследвала млада сърна... (1)

Дълбоко в хълбока на животното се забила стрелата на богината. Солени капки кръв тръгнаха нагоре към заобления гръб на Люлин планина. Там я намерила богинята и замахнала с тежко копие. Едва сега богинята усетила мъчителна жажда. Облизала засъхналите си устни. Повдигнала бавно ръка към гърлото. Докоснала тежка огърлица от перли. В миг едрите зърна се разпилели и се търкулнали надолу към полето. Там, където се спирала, бликнали чудни топли извори... Настанал ден първи! Избликаха минералните извори на София: Горна баня, Княжево, Панчарево. Наредили се като низ от прекрасна огърлица около София.

Богинята бавно приближила най-близкия извор. Утолила жаждата си.

1. ПЪРВАНОВА Мария, Д. „Непубликувани страници от книгата „Банкя и банчани“, 1994 г. (предоставени ми от гл. редактор на в. „Банкя днес“ – Станислав Милев

После отдаде млечната белота на тялото си на сребристите пръски. Топлата ласка на водата отнела умората й... Извора нарекли Банкя!

Край изворите възникнали поселища. София, най-голямата посестрима, преуспяла бързо и се замогнала. Тя лежала на кръстопътя между Изтока и Запада. Оттогава съдбата на София станала съдба и на по-малките ѝ сестри...

Легендата за минералните извори в Банкя разказва, че първоначално те са били в с. Райлово, сега квартал на с. Люлин, Пернишки окръг - село, разположено на около 800 метра надморска височина. Водата извира на много широка ливада. В това село имало един много богат човек, който имал една-единствена дъщеря.

Един ден, когато тя си играела около извора, водата така се разиграла, че погълнала момичето. Бащата много се огорчил и заповядал на ратаите си да острижат овцете (които били 300 на брой), и с тази вълна да запушат извора - и ратаите го сторили.

След години същата тази вода избликнала в землището на с. Михайлово, Софийско, в местността „Баницето“, югозападно от селото. Но и в това село се случило същото. Последвало подобно, като първото в с. Райлово, запушване на извора. После водата избликнала в Банкя, само че с една голяма рибка, дошла от другите две места, ако това е истина, разбира се...

Изключително природно богатство на Банкя са минералните води. От проучванията се установява (1), че цялата Софийска котловина, с част от оградните ѝ планински склонове, представлява обособен хидротермален басейн с порови и пукнатинни или пукнатинно-карстови водоносни хоризонти.

В тези хоризонти се съдържат значителни запаси от минерални води с различни физични свойства, химичен и газов състав в зависимост от вида, геоложката структура и дълбочината на водовместващите скали. По своя произход те представляват инфилтрационни, погребани с бавен водообмен и дълбока циркулация минерални води.

В близките села и околности има няколко естествени и изкуствени водоеми: Пожарево, Хераково, Суходол и между селата Голямо и Мало Бучино. Името на Банкя, нейното минало, настояще и бъдеще неразривно са свързани с минералната вода. Този дар на природата, в съчетание с благоприятния климат и красивата природа, с векове е привличал хората.

Наличието на пластове от каменни и лигнитни въглища на различна дълбочина в Софийското поле сочат, че преди 6-7- милиона години в този

1. ПЪРВАНОВА Мария, Д. „Непубликувани страници от книгата „Банкя и банчани“, 1994 г. (предоставени ми от гл. редактор на в. „Банкя днес“ – Станислав Милев

район е имало богата растителност, съчетана с изобилна влага.

Ако се предположи, че, вероятно в резултат на по-силни земетресения, преди много векове тук са се появили процепи в земната кора и потъване на терена, може да се направи извода, че по-късно минералната вода избликва в района на с. Михайлово, разположено между 700-800 метра

надморска височина. Легендата посочва и мястото, където е избликнала тази вода – местността „Банището“. (сн. 4)

„Водата през вековете вероятно постепенно е слизала по местността „Бански рид“ в резултат на пропадане на околния терен. Основание за това предположение дават няколкото многовековни дъба, по-стари от „Вазовия дъб“, разположени над местната църква „Св. Кирик и Юлита“. За съжаление, тези дъбове днес са занемарени и незащитени. А теренът около тях е криел (и може би все още крие) неограбени, неунищожени от времето следи от древното ни минало...“ (1)

1. ПЪРВАНОВА Мария, Д. „Непубликувани страници от книгата „Банкя и банчани“, 1994 г. (предоставени ми от гл. редактор на в. „Банкя днес“ – Станислав Милев)

ГЛАВА ТРЕТА: Баня - балнеоложки курорт – възможност за икономически напредък.

Град Баня е сред най-посещаваните селища в страната. Тук идват лекуващи се и туристи както от цяла България, така и от чужбина. Използването на минералните води тук датира още от трако-римските времена.

Минералната вода в Баня показва добри лечебни свойства. Лечението се прилага предимно външно. Минералните извори в Баня се използват за инхалация при болни с хронични неспецифични сърдечно-съдови заболявания, хроничен бронхит, бронхиектезии и други. Организирано санаторно-курортно лечение в гр. Баня започва да се провежда в края на миналия век, когато в северната част на града се изграждат две Специализирани болници за рехабилитация („Здраве“ и „Ясен“) с около 100-150 места. За нуждите на курортното и лечебното дело е изграден и СКК (Санитарокурортен комплекс). В специализираните болници на МНЗ има групови аерозонови апарати, добре обзаведени физиотерапевтични отделения, салони за лечебна физкултура, парафинолечение и водолечение. А през 1969 г. Баня е обявен за балнеолечебен курорт от национално значение (1).

За пълноценното развитие на лечебния туризъм в гр. Баня на бул „Варна“ е изграден Спа-център „Баня Палас“ - най-големият в страната ни балнеохотел за възстановяване. Спа-център „Баня Палас“ предлага най-комфортно настаняване на гостите на град Баня, категория 4 звезди, 600 легла, модерно медицинско обслужване, съвременни методи на лечение и профилактика, два минерални басейна (закрит и открит).

Много са природните дадености, които правят Баня необикновен и уникален курорт. Лековитата сила на Баня се дължи и на факта, че единствено тук няма вредни за хората био-патогенни лъчения. Това е установено от БАН след дълги години на проучвания.

Най-ценното богатство на града, обаче, както в древността, така и днес са минералните му извори. Водата се използва както за пиене, така и за водолечение. Принадлежи към групата на слабо минерализираните азотно-термални води. Сходна е по състав с прочутите извори Виши във Франция. Минералната баня в Баня има потенциала да привлече хиляди посетители и да се превърне в една от перлите на София. Водеща роля в развитието на курорта Баня има лечебният туризъм. Освен с Спа-хотел „Баня Палас“ градът разполага и с нова санаториална база, която включва над 600 легла.

3. 1. Баните в Баня в древността. Представители на материалното културно наследство.

1. „ДЪРЖАВЕН ВЕСТНИК“, 29 АВГУСТ, 1969 г., Указ № 828 на Президиума на Народното събрание на Народна Република България.

В нашата страна има над 100 балнеоложки курорта. Като такива са се развили и развиват редица селища. Сред най-известните са Велинград, Сандански, Кюстендил, Хисар, Вършец, Павел баня, Банкя и други. ...

Не е случайно, че минералната вода е символ на нашия град. Уникалните терапевтични качества на минералните извори в курорта и околностите му са известни от векове. Общественият бани заемат важно място в живота както на древния Египет, така и на древна Гърция. А Римската империя по-късно превръща обществените бани в оживени центрове на обществения живот - място за разходка в разкошните градини и паркове; посещение в библиотеката; среща с приятели; бизнес-дискусии или просто да се "покажеш" и да бъдеш видян.

От историческите данни, с които разполагаме, знаем, че римляните високо са ценели лечебните свойства на минералните бани. Едно от безспорните доказателства за това са археологическите разкопки, при които се откриват римски "терми" в почти всички наши известни минерални курорти, а в частност в Банкя до поречието на Клисурската река, непосредствено до днешния център на кв. Вердикал.

От средата на IX век Банкя съществува като селище и по-късно - като курорт с минерални бани. Преди това хората от Банкя, от околните села и от София са се къпели в гьола с минерална вода с вярата, че денят 28 юли - Свети Кирик и Юлита (стар стил) - с лечебната си сила ще помогне за оздравяването им. Само на този ден нуждаещите се влизали в гьола с минерална вода и търсели лек.

3.2. Банкя – водещ балнеологичен курорт и сградите (баните), арпаметници на културата

Както вече казахме по-горе, около средата на по-миналия (XIX) в. чифликчията Мехмед Рашид Бей, открилият преди Освобождението нашия курорт, получил като награда от Султана (за вярна служба) района на Банкя. И, неизлязъл още от стресовото си състояние на нощния земетръс, рано сутринта онемял пред дара на Аллах: в подареното му имение бликнал извор с талази от топли водни пари. Рашид Бей бил добър стопанин - сковал басейн от дъски, в който с блаженство се киснели и близките му, и самият той.

Още по време на турското робство била известна лековитостта на трите извора – два от тях били по-топли. Първоначално местните лекували в тях добитъка си. Процедурата била най-успешна в най-хладния извор, затова го нарекли „Светата вода”. Местните казвали: „Заболее ли добиче, окъпи го тук (в изворите – бел. на дипломанта) и ще оздравее”. (1) Вярата в целебната сила на водата била толкова голяма сред местните,

1. ПЪРВАНОВА, Мария Д., „Банкя и банчани“, 1994 г., стр 19

че граничела с фанатизма, че тя лекува всичко. Водата на трите извора се съединявала в едно, образувайки мочурлив гьол, наричан „Тинята

След Освобождението минералната вода, кристално чистият въздух и дивната природа се превръщат в магнит за изграждане на курортното селище, за да стигне между 1960-1990 година до водещ балнеологичен център в страната ни при сърдечно-съдовите и функционални нервни заболявания. През топлите сезони на годината водните процедури - къпанята в Централната балнеолечебница - са над 6 000 на ден . Всяка събота и неделя топлият минерален плаж посреща 6-7 хиляди посетители от местното население, курортисти и столичани. „Пред Малката баня, строена от опълченеца Рашко Нешков, всеки ден се извива голяма опашка от чакащи посетители. Теневият баир и околностите на Банкя като "Зона на здравето", с теренни пътеки до подножието на Люлин планина, са били едни от предпочитаните места за развлечение на почиващите тук туристи. Топлият минерален плаж, организиран във Физиопрофилактична площадка, всеки делничен ден, преди обяд, посреща за аеро-хелио-хидро терапия над 500 гости от почивни домове и санаториуми. Кардиологичният санаториум, база на Световната здравна организация, е със световна слава в рехабилитацията на сърдечно болни.

През 30-те (и особено през 40-те и началото на 50-те години на миналия век) Голямата баня и Малката баня са места, където заможни и по-заможни посетители решаваха своите здравословни проблеми“ (1). В дните и летата, за които става дума, в сърцето на Банкя (до 50-те години на ХХ в.) се издига "Царевец" - бившото виетнамско, а по-късно – корейско общежитие (февруари 1953 - септември 1959 година), преустроено след това като белнеосанаториално заведение с названието "Република". В съседство с "Република", през улица "Александър Стамболийски", гордо хвърля поглед бившата сграда на хотел "Париж" (в момента в ремонт) (сн. 5). А Голямата баня, вече на над 100 години - строена по план на хамбургския инженер Хохедер (1907 - 1910 г.), място, където цар Фердинанд, синът му Борис Трети и стотици почиващи идват десетилетия наред да се къпят в минералните води, и Малката баня - една скромна, но обичана от къпещите се сграда, неустойимо приласкавала банчани с топлата си вода от 1902 г.

Годините от началото на 50-те до края на 80-те - т. е. тридесетина години - са период на бурно посещаване на курорта. Хора от цялата страна, партийни лидери от България и чужбина посещават Банкя, търсят лек в целебните ѝ води. Курортът е обект на мълчаливо присъствие на хора като

Д-р Бистрев Ст., "Минерални бани и летовище Банкя", 1931 г., стр. 6-7

генералният секретар на Италианската компартия, например. В "неуловимовреме" Банкя е посетена и от страдащия вече от сърце Леонид И. Брежнев.

Това са години, когато тук е разгънато пълноценно балнеолечение: бани с процедури и с помощни към тях облекчения, предоставяни на дошлите стотици и стотици нуждаещи се хора от страната, които си отиват облекчени и уверени от стареещите се лекари-балнеолози и средния медицински персонал, че са получили действена, обнадеждаваща помощ.

3. 2. 1. Малката минерална баня

Малката (старата) баня (сн. б), в момента собственост на "Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс" ЕАД, е построена (строежа е завършен 1906 г.) по проект на арх. Нено Нешов, на площ от 294 кв. м. Намира се на 300 метра от каптажа на изворите в центъра на града. Постройката е направена от Министерството на обществените сгради и възлиза на стойност 30 000 златни лева. Водата за тази баня идва направо от разпределителната каптажна шахта.

В старата баня има два басейна – за мъже и за жени, покрити от привременна постройка. Влиза се отвън направо в двете къпални, които имат две помещения – басейн и съблекалня. Няма нито душеве, нито курни, където човек да се облее, за да не влиза потен и мръсен в басейна.

След построяването на Голямата баня, малката, наречена „народна“ се използва предимно от околното работно население, при това - безплатно. Много от болните от ревматизъм и ишиас вярват, че водата в нея била полечебна и затова също я предпочитат.

От красив някога балнео-санаториум, в който с помощта на минералната вода са се лекували редица заболявания, днес Малката баня, въпреки че е паметник на културата, е оставена на милостта на природата и вече се руши.

При целево финансиране от Министерството на здравеопазването, би било възможно да се извърши ремонт на сградата. Възможна е и друга форма на стопанисване на този емблематичен за Банкя обект, а именно публично-частно партньорство (при наличие на подходящ инвеститор). Необходими са, обаче, решителни стъпки от страна на общината, както и среща с министъра на здравеопазването, във връзка със съдбата на Малката баня.

3. 2. 2. Голямата минерална баня. Паметник на културата – символ на града.

Голямата баня в Банкя, изключителен, архитектурен паметник, представител на недвижимото културно наследство, отдавна се е превърнала в символ на курорта.

Заради забележителната ѝ архитектура, представата за Банкя винаги е свързана с нея. Тя привлича множество туристи Според изследователя на историята на минералните бани през 20-30те години на миналия век д-р Ст.

Бистрев, новата постройка с величествеността си и с модерното си вътрешно устройство държала първенство в целия Балкански полуостров.

Основният камък на банята е положен на 7 март 1907 г. по проект на немския архитект Карл Хохедер (Carl Hocheder, 1854-1917 г., професор в Политехниката в Мюнхен. Той е известно име в немската архитектура. По негов проект е построена през 1897-1901 г. банята в Мюнхен, а през 1904 г. – банята в Сибиу, Румъния).

Сградата (двуетажна, с вдлъбнат корпус и изпъкнал портик, който преминава през двата етажа и надвишава покрива) е уникална по своята архитектура и строеж не само в България, но и в Европа. Наподобява римските сгради с монументалността си и архитектурния замисъл. Мюнхенският професор е свързал историческото минало на района с минералните извори и предложил за изграждане една изключително функционална за балнеоложки и лечебни процедури сграда. Застанал пред нея в мълчалив размисъл, човек прекрачва прага ѝ с чувството на посетител в архитектурен музей на древния Рим.

Изграждането на балнеолечебницата продължило три години - от 7 март 1907 г. до 30 май 1910 г. - под прецизното ръководство на архитект Нено Нешов. Предприемачи на строежа са били братя Савови от София и банчанина Никола Рангелов. Участие в него взело цялото население на Банкя и околните села. Камъните са докарвани с волски каруци от кариерата на Мало Бучино. Колелата им не издържали на тежкия товар и се наложило да бъдат усилявани с железни спици. Което, в малко хумористичен аспект, е принос към модернизирание на тогавашния транспорт.

Самата постройка, с квадратура 1700 кв. м., представлява сложна форма от дълъг неправилен правоъгълник, с две крила, издадени на изток, в двата края във формата на полукръг. В средата е порталът с високи гранитни колони. Над портала се намира висока рампа, която допълва архитектурните елипсовидни преходни фигури на двете крила. Материалите за вътрешно изграждане са доставени специално за банята от Белгия, Франция и Виена, до най-малката подробност. Според проектите, те са били нужни не само за допълнителна украса, но и за отделяне басейните от съблекалните. Колко ли голяма е била възхитата на строителите, успяли да зърнат фаянсовите плочки с изографисани жени - за царската вана - и мъже - за ваната на царицата?!

„Изграждането на голямата балнеолечебница, вътрешните работи, обзавеждането и допълнителния интериор струват на държавата 834 222 златни лева. За тогавашните години е най-скъпата и най-люксовата баня-лечебница в България“ (1).

1. АЛЕКСАНДРОВ, Александър, "Банкя. Благослов. Благодат. Благоденствие", 2006 г., стр. 64-66

През величествен портал (богато украсен с барокови елементи) се влиза в банята като в храм. И, действително, тя е храм на физическото здраве, на чистоплътност, на духовно облекчение и ведрина. Вестибюлът на банята представлява грамадна зала с твърд висок и художествено изработен свод. Встрани, отляво и отдясно, са поставени две еднакви много луксозни плетени гарнитурни - за почивка на посетителите след къпането. Входелите въвеждат най-напред в доста голяма чакалня, с няколко пейки за изчакване на реда.

„Самите къпални - със своето модерно устройство и приспособление - отговарят на всички условия за удобство и лечение; басейните са кръгли б. 30 м в диаметър и 35 куб. м. вместимост. Водата се влива в тях чрез три чучура и изтича през три големи горни отвора - и така се пречиства.

От лявата страна на басейна се редят три мраморни корита, с двойни чешми: за топла и студена вода, на които посетителите предварително се измиват. В дъното се намира едно отделение с още четири такива мраморни корита и двойни чешми, на които става предварително измиване с помощта на теляци. От туй отделение една врата води още по на изток, в „парилната“ - твърде разкошна, със стъквени стени и широки стълбища, по които сядат посетителите, за да се подлагат на парата. Вдясно от парилната е стаята с горещ въздух, а вляво - отделението за масажирание с удобни легла и специалисти-масажисти. Отдясно, до басейна, се редят четири душеве, единият от които е специално за нервнослаби. Водата иде на струи отгоре и бие кръстосано подложеното на лечение човешко тяло“ (1).

Както вече казахме по-горе, банята се състои от две еднакви по формата и помещенията си крила, от които едното е за мъже, другото – за жени, с един общ пространен, 11 кв. м вестибюл, чуден по своята художествена сводова изработка, с амбулатория, каса и канцелария, които се намират срещу входната врата, на дъното на вестибюла.

През вестибюла се влиза отляво в мъжкото отделение, а отдясно – в женското. Всяко отделение съдържа по една доста обширна чакалня; по десет вани, наредени и стъкмени в най-модерен стил, при най-големи удобства и при спазването на всички условия, за да може да се поддържа в тях чистота, една от тях във всяко отделение, поради особения лукс е наречена „царска вана“; по четиридесет кабинни за събличане и обличане, от които двадесет са на долния етаж, а другите двадесет – на горния; един изцяло изработен кръгъл басейн за къпане, заобиколен с мраморна балюстрада, със седала наоколо и облепен в дъното и по стените със сини плочки, по едно помещение за предварително измиване; по едно помещение за пара; по едно помещение за масаж и душеве.

1. Д-р БИСТРЕВ Ст., "Минерални бани и летовище Баня", 1931 г., стр. 18-20

В горния етаж се намират освен двадесетте кабинни и по един салон за отпочиване, за мъжете над касата, а за жените – над главния вход.

Минералната баня (емблема на балнеологията не само в Баня, а и в цялата страна. Със своята монументалност и функционалност тя е един от най-

популярните символи на Банкя, на София и на цяла България. По оценка на строителите и инвеститорите, бани с такъв архитектурен стил и удобства в началото на 20-ти век у нас не е имало), е тържествено открита през 1911 г. Тогава започва и оформянето на пространството около нея в красив парк.

За съжаление, обаче, от началото на 2001 година Голямата минерана баня в Банкя е затворена. А с решение на Министерския съвет от 27 юли 2010 година сградата на банята се прехвърля безвъзмездно на Столична община.

Оттогава се налага общинското ръководство на града да извърви дълъг път към реставрирането и адаптацията на сградата така, че тя да отговори не само на изискванията на съвременната балнеология и спа-туризъм, но и да съхрани духа и традициите на миналия век.

За да започне минералната баня да функционира пълноценно и да бъде въведена отново в експлоатация, на първо време общината планира изготвянето на идеен проект, в който да вземат участие изтъкнати реставратори, архитекти и студенти по архитектура от страната и чужбина, които да превърнат тази сграда отново във функционираща модерна балнеолечебница. Столична община отделя 60 000 лева за изработването на идеен проект, а един милион златни лева са инвестирани в началото и в момента се търси инвеститор.

На 27 септември 2010 година изненадващо много хора се струпват пред Голямата минерална баня (сн. 7) в парка "Кестените", за да разгледат изложбата на фотоси, организирана по повод сто години от отриването на банята. Водени може би от грижата за нейната съдба, хората шумно разговарят...

Съставители на изложбата са арх. Майя Бужашка ("БУ Арт Концепт" ЕООД - ръководител на проекта), д-р арх. Любинка Стоилова, главен експерт (ОП "Стара София" със СИМ), д-р Дитер Клайн, Мюнхен (изкуствовед, експерт по история на европейската архитектура XIX-XX в.), ланд. инж. Иванка Стоянова (експерт по история на ландшафтната архитектура XIX-XX в.), ст. н. с. арх. Петър Йокимов (експерт по история на архитектурата от края на XIX в. - началото на XX в.), Георги Коцев, историк (главен експерт, ОП "Стара София" със СИМ), арх. Галина Иванчева, главен експерт, ОП "Стара София" със СИМ, Танче Петрова, фотограф, ОП "Стара София" със СИМ и Мартин Русев, художествено оформление. (1)

1. Юбилейна изложба „100 години минерална баня Банкя“, архив на СО Район „Банкя“.

Юбилейната изложба, една стъпка към възстановяването на банята, запознава с историята на нашия курорт, с личността и творчеството на архитекта на банята (арх. Карл Хохедер в Мюнхен), и на строителя - арх. Никола Нешев в България, с проектите, особеностите на реализацията и функционирането на банята в Банкя, проследява развитието на града ни през годините - защото тази сграда се явява символ и градообразуващ фактор от изключително значение за развитието на Банкя като национална здравница.

Както казахме по-горе, изложбата третира няколко момента. Един от тях е запознаването с автора на проекта на банята арх. Карл Хохедер (1854-1917), професор във Висшето техническо училище в Мюнхен (1898-1917), с историята на града и създаването на банята (един от ярките примери на европейската архитектура от първото десетилетие на XX век със значително запазена степен автентичност, декларирана като архитектурен паметник на културата с писмо на Националния институт за паметниците на културата (НИПК) от 26 юли 1983 г.), както и с фотоси на други подобни бани по света, създадени също от арх. Карл Хохедер.

„Стогодишният юбилей на минералната баня предизвиква истинско вълнение. Чули, че Голямата банята (която в момента е в аварийно състояние!) вече е общинска собственост и че - за да започне да функционира пълноценно - тя се нуждае от пълна консервация и реставрация, че в името на тази идея се планира творческа работилница с участието на експерти от чужбина, столични архитекти и студенти по архитектура от страната и чужбина - развълнувани, хората започнаха да спорят и да изказват на глас своите мнения с надеждата, че с това ще подпомогнат както възстановяването, така и въвеждането ѝ отново в експлоатация, с което - от друга страна - ще се стимулира и развитието на целия ни курорт.“ (1)

От изключителна важност за общината е да продължи да работи за развитието на града като балнеоложки курорт и привлекателно място за живот, труд и почивка, да създаде оптимална среда за развитие на бизнеса и за пълноценна реализация на хората. Ключов обект и за следващите години (до настоящия момент) си остава Голямата минерална баня.

Първоначално концепцията на общината е банята да се отдаде на концесия за 35 години, при условие, че се намери инвеститор за бъдещия балнеоложки хотел, който да подsigури около 9 млн. лв. за ремонт на сградата, която да си остане общинска собственост.

Противно на очакванията, досега не бе намерен концесионер, отговарящ на условията за кандидатстване, одобрение и изпълнение на

1. В. „Банкя днес“, 2010 г., бр. 10

проекта за отдаването на минералната баня на концесия и превръщането ѝ в Спа-център.

На настоящия етап анализът, изготвен въз основа на проведените множество срещи и анкети с местната общност за съдбата на банята (както и направените проучвания) сочи, че на преден план стои въпроса не толкова за формата на експлоатация, гарантираща в максимална степен защитата на обществения интерес, колкото вземането на неотложни мерки за спасяването на банята (балнеолечебницата в момента се руши).

Общината продължава да търси решение на този въпрос, като концепцията се запазва – създаване на градски балнеоложки комплекс,

реставриране на балнеолечебницата и изграждане на хотелска част към нея. В тази връзка предстои съвсем скоро да се внесе нов доклад в Столичния общински съвет. Процедурата този път няма да бъде чрез концесия, а чрез отстъпване на Срочно право на строеж за изграждане на хотелската част, като средствата, които са необходими за реставрирането на банята, ще бъдат подsigурени именно от това Срочно право на строеж на хотела. Обсъжда се и възможността общината да направи реставрацията на банята, а, след като бъде реставрирана, различните опции да бъдат: даване под наем (или на концесия), но вече само за управление на самата баня.

Разбира се, има и други възможности, например, общината сама да я стопанисва. За сега общината търси средства за строителството и реставрирането на банята, които смята да набави от учредяването на право на строеж за хотелската част. И тези средства за строеж трябва да бъдат повече от необходимото, за да останат и за банята. Предвижда се правото на строеж да бъде възмездно и срочно – за срок от 35 години.

Такъв е планът, по който общината действа, считайки, че това е крайъгълния камък за развитието на Банкя като балнеоложки курорт. Новата визия отразява потенциала за развитие на града като балнеологичен курорт и включва „формулата” за балансирано, устойчиво и динамично развитие, водещо до стабилен икономически ръст, висок стандарт на живот и съхранена и оптимизирана околна среда в краткосрочен и дългосрочен план. Реализира ли се този проект във вида, в който общинското ръководство иска, това ще бъде една огромна възможност Банкя отново да заеме достойно място на картата на балнеоложките курорти у нас. Защото банята ще стане най-големият балнеоложки център в България с разгъната застроена площ 5 200 кв. м. на едно място. Такъв център досега няма в България.

В банята ще бъдат възстановени двата лечебни басейна, автентично, както са си били. А в хотелската част към нея също ще има два плувни басейна - открит и закрит. Това несъмнено ще привлече много туристи, които, от друга страна, ще дадат тласък на бизнеса в града – ще посещават кафетата и ресторантите, ще пазаруват в нашите магазини и т. н. Към момента сградата се реставрира, след като беше подписан договор със строителя „Консорциум Банкя 2020”, като процедурата трябва да приключи до края на 2019г.

Туризмът в общината има потенциал да се разгърне самостоятелно като един от водещите сектори. Основен приоритет в туризма през следващия период безспорно ще бъде, както казахме по-горе, развитие на балнеолечението, като използването на богатството от минерална вода за лечебни, профилактични, ваканционни, развлекателни цели ще затвърди значението си на територията на общината и ще спомогне както за развитието на туризма в курорта през всички сезони, така и за утвърждаването на общината като водеща дестинация в балнеолечението в национален мащаб.

3. 2. 3. Нова балнеоложка зона

Много важен приоритет, който стои пред общината в момента, е утвърждаването на града ни като балнеоложки курорт. През 2016 година стартира проект за нова Балнеоложка зона, който е финализиран през 2017 година и общината ще започне да търси инвеститори, които имат желание да инвестират в сферата на балнеологията.

Става въпрос за една нова зона, разположена на 150 дка, която се намира в местността „Бански рид“ - от края на ул. „Коста Паница“. Една прекрасна като природа и локация зона в частта на така наречената „Роза на ветровете“.

Това е мястото, където преминава характерното за Банкя течение, което 7 пъти на денонощието обогатява въздуха с отрицателни йони и озон. Тази зона е на същото ниво, на което е изградена бившата резиденция на Тодор Живков и има прекрасни дадености. С новия План за регулация, който общината е изготвила през 2016 г., тя ще бъде основната точка на „Пътеката на здравето“.

В новата балнеоложка зона се предвижда да има терени с различна големина от 2-3 до 10 дка, на които ще бъдат направени 5-6 хотела. Това е нещото, което изключително много липсва на Банкя, която има на добро ниво Специализирани болници за рехабилитация и санаториуми, но няма достатъчно хотели, които да привличат онази част от работещото население на страната, които имат нужда не от лечение, а от профилактика и релакс. Създаде ли се наистина такава балнеоложка зона, притокът от туристи и гости в града ще се увеличи и това ще подобри и благосъстоянието на града. От една страна, това ще бъдат терени, предназначени за частните инвеститори, но ще има и общински терен.

С новия план за регулация ще се потвърди и ще се разшири „Пътеката на здравето“, като в тази зона ще бъдат създадени и велоалеи. „Пътеката на здравето“ остава общинска собственост и ще влиза в бъдещите планове на общината за поддържане и развитие.

При изграждането на новата балнеоложка зона общината предвижда хотелите да бъдат снабдени с минерална вода. Банкя има нужният дебит от минерална вода, с който да захрани 5-6 хотела, защото в близост до зоната има два водоизточника – Бански каптаж и каптажа под Военния санаториум.

3. 2. 4. По-важни санаториуми в Банкя

3. 2. 4. 1. Специализирана болница за рехабилитация "Здраве"

(сн. 8) Специализирана болница за рехабилитация “ЗДРАВЕ” ЕАД гр. Банкя е открита през 1973 година. ¹ Едноличен собственик е Централният

кооперативен съюз(ЦКС). През 2003 година бе предприета и изпълнена мащабна програма за цялостно обновление и преоборудване, както и изграждане на модерен спортно-оздравителен център / СОЦ/. Днес комплексът е балнеологичен център с национално значение за целогодишна профилактика, рехабилитация и почивка, както за пациенти със сърдечно-съдови, неврологични, заболявания на опорно-двигателен апарат и обменни нарушения, така и за профилактика на здрави хора. Годишно броят на преминалите през комплекса пациентни надхвърля 8000. През 2011 година Акредитационната комисия на Министерството на здравеопазването оцени цялостната дейност като "отлична" за срок от 5 години.

СБР "Здраве" е най-голямото здравно заведение на територията на Баня, с триста и петдесет разкрити легла, обособени в собствена сградова база. Хотелската част на болницата се състои от два блока, свързани с топла връзка - блок "А", с капацитет от 150 легла, разположени в шест апартамента и 70 стаи (40 южни с тераси и 30 северни, без тераси). В момента блок "А" е изцяло реновиран. Всички стаи са със собствен санитарен възел и са обзаведени с по две легла, нощни шкафчета, тоалетка и гардероб, оборудвани с телевизор, хладилник, интернет.

Предстои цялостен ремонт на блок "Б", който също е с капацитет от 150 легла, стаите също са със собствен санитарен възел и са оборудвани с телевизор. Към него е и Спортно-оздравителният комплекс, който бе открит през 2006 година. Комплексът е на площ от 3 800 квадратни метра и разполага с нов 25-метров закрит басейн, външен басейн, парна баня, джакузи, сауна, масажни кабинети, соларно студио, фитнес зала, козметичен салон. Тук може да похапнете в приятната обстановка на новия ресторант и разкошната зимна градина.

Спортно-оздравителният център към СБР "Здраве" е част от инвестиционната програма на Централният кооперативен съюз за цялостно реновиране на комплекса.

През последните три години се направи много за възобновяването на комплекса. Изцяло е обновена фасадата на сградата. Ремонтирани са болничното крило, лекарските кабинети и лабораторията. Закупена е нова, модерна медицинска апаратура: велоергометрична система, ехокардиограф с три доплера, коремен ехограф, екстра- и интракраниален доплер, електромиограф, апарат за измерване на костна плътност и холтери за ЕКГ и артериално налягане.

През 2006 година СБР "Здраве" спечелва проект по програма на Европейския съюз и "ФАР" на тема: "Деинституционализация, посредством предоставяне на услуги в общността на рискови групи". И от първи април същата година работи по него.

Всичко това е съчетано с топлата минерална вода, която нашият курорт предлага. Комплексът е прекрасно място за почивка и релаксация. Климатът и уникалният чист въздух помагат не само за физическото

разговарване, но и помагат за освобождаване от стреса и психическото напрежение.

Ако човек прекара дори само една седмица в тази приятна обстановка, ще се почувства отпочинал и подмладен. Освен плуването и фитнеса, ще може да се отдаде на пълен релакс с някои от специалните масажи. Може да избира от пълната гама класически, възстановяващи, антицелулитни или презареждащи процедури.

3. 2. 4. 2. Специализирана болница за рехабилитация „Ясен“ (Национален комплекс ЕАД-Банкя)

Специализирана болница за рехабилитация „Ясен“, Национален комплекс ЕАД – гр.Банкя (сн. 9), е балнеологичен център с национално значение за целогодишна профилактика, рехабилитация и лечение на пациенти със сърдечно-съдови и неврологични заболявания. Основните лечебни фактори тук са лековитата минерална вода и уникалният умерено-континентален, с планинско влияние, климат. Съчетани с отличните условия за един приятен престой, които болницата предлага, тук има прекрасни възможности за комбиниране на лечението с почивка. Специализираната болница за рехабилитация „Ясен“ предлага свободен индивидуален или групов прием за отдих, рехабилитация и лечение. Тук работят висококвалифицирани специалисти и се прилагат широка гама от лечебно профилактични процедури.

Болницата разполага с модерно оборудвани специализирани кабинети и отделения: 2 неврологични и 4 вътрешни отделения, отделения по функционална диагностика, физикална терапия и рехабилитация. На разположение на посетителите за по-голям комфорт има зала с 200 места за хранене, две банкетни зали с по 50 места, два снек бара с по 50 места и открити тераси, видеозала, две конферентни зали с 30 и 60 места с възможност за мултимедийни презентации, библиотека и интернет зала.

3. 2. 4. 3. Болницата за продължително лечение и рехабилитация (БПЛР) към Военномедицинска академия (ВМА) – (Военен санаториум)

Болницата за продължително лечение и рехабилитация (БПЛР) – Банкя, (сн. 10) е към Военномедицинска академия. Тя е наследник на създадената преди повече от 100 години първи в страната Военен санаториум. В състава на ВМА е от 1998 г., а основаната ѝ цел е осъществяване на съвременно лечение, рехабилитация и профилактика на сърдечносъдови, неврологични заболявания, както и на такива на опорнодвигателния апарат (1).

Основни насоки на болницата са към осигуряване на качествено медицинско обслужване както на военнослужещите, така и на цивилни служители от Министерство на отбраната и Българската армия.

Болничната база на столетницата включва рехабилитация и профилактика. Тя разполага с леглови фонд (общо 174 легла, 84 единични: 6 двойни: 72 апартаменти: 6), разположен в осеметажна сграда. Стаите са

1. АРХИВ, Държавен военноисторически, Болницата за продължително лечение и рехабилитация (БПЛР), гр. Банкя

37

с по 2 легла, с балкон и санитарен възел. На разположение са и няколко апартамента с телевизор, хладилник и телефон. Работи съвременен кухненски блок със столова. Може да се използва зала с двеста и петдесет места, сцена и много добра акустика.

Балнеологичният обект, разполагащ с медицински център, рехабилитация, физиотерапия, SPA център, термални води, детска площадка и конферентна зала, работи целогодишно.

3. 2. 4. 4. Отделение към Национална кардиологична болница в Банкя

Отделението по кардиологична рехабилитация в нашия град е обособено в сграда, състояща се от две самостоятелни части, с топла връзка между тях. Новата част разполага с пет функциониращи клинични сектора, оборудвани с необходимата техника за осъществяване на лечението на пациентите и с висококвалифициран медицински персонал.

„Старата част“ от отделението е построена през 1956 г. Тя е разположена на наклонен терен, има четири етажа и таванско помещение. Разгърнатата ѝ площ е 4225 кв.м. От едната страна два от етажите са сутеренни. „Старата част“ на Рехабилитационния център разполага с над 41 стаи и четири апартамента със самостоятелен санитарен възел, редица сервизни помещения, зали и др. На партерния ѝ етаж се намират помещенията за кинезитерапия и рехабилитация. Голямото удобство е, че „старата част“ на сградата е свързана с работещо високоспециализирано лечебно заведение. По този начин може да бъде осигурена действено медицинска помощ и наблюдение в зависимост от заболяванията на пациентите.

Тази част от сградата на рехабилитационния център е изключително необходимо клинично звено за задоволяване на нуждите на сърдечно болните пациенти. Тя би могла да се използва и за медицински туризъм, най-вече за пациенти с хронични сърдечно-съдови заболявания, които имат нужда от краткотраен отдых с осигурено медицинско наблюдение. Много пациенти с артериална хипертония с прекаран инфаркт на миокарда, след сърдечни операции и стабилизирано вече състояние, имат нужда от почивка. Това би било най-подходящото и прекрасно място за почивка, съчетано в възможности за медицински контрол на необходимото високо ниво. За осигуряването на

комфорта и спокойствието на пациентите в двора на Рехабилитационния център се поддържа парк с богата растителност и пейки с възможности за отдых на чист въздух сред природата.

Ръководството на Националната кардиологична болница в София има желанието и амбициите да превърне тази част от Рехабилитационния център именно в такова място за отдых на сърдечноболни пациенти. Преди няколко години, „старата част“ бе реновирана и сега работи в услуга на пациентите.

3. 3. Развитие на Банкя като курорт след демократичните промени у нас от 10 ноември 1989 г.

След демократичните промени у нас (10 ноември 1989 г.) сградата на някогашната модерна Голяма баня вече е неузнаваема. Изоставена, в жалко състояние, олющена, обвита в паяжини, тя се руши бавно и необратимо. Банята е под ключ, но през счупените прозорци може да се зърнат старите басейни, които някога са били пълни с лековита вода. Това е изключителен минус, както за жителите на град Банкя, така и за множеството туристи, които посещават града за да се насладят на сградата. Съответно е минус и за икономическото развитие. Държавата не може да се грижи за нея и я изоставя. Дълги години тя се руше без никой да предприеме нещо. До момента, когато идва младият кмет на Банкя, Рангел Марков. Той пише много писма, в които заявява, че иска банята да се върне отново собственост на общината.

След протекли съдебни спорове тя вече е раздържавена и е общинска собственост, но решение за нея все още не е намерено. След 1989 год. Банкя се превръща в един курортен град с недоразвита инфраструктура, объркани и замиращи функции, с постепенен упадък и губещи позиции, който не може да оцелее в условията на все по-високите изисквания и конкуренция на пазара за лечебно-рехабилитационни, оздравителни и рекреационни туристически услуги.

През периода от 50-80 г. по държавна и ведомствена линия в курорта бе изграден сериозен и дълготраен фонд от бази за лечение. Осъществено бе мащабно сондажно-хигрогеоложко проучване на находището от минерални води. Доказани са и големи и реални възможности за увеличаване добива и потреблението на минерална вода. Но през тежкия период от 1989 до 2010 г. състоянието на града е далеч от потенциалните си възможности за развитие като национален курортен град и център за привличане на чуждестранни посетители.

Ситуирането на лечебно-рехабилитационни и почивни заведения е направено без градоустройствена идея или замисъл. Определящите фактори за местоположението, функцията и съдържанието на повечето заведения са изградените в близкото минало многоведомствени културни бази.

През този период Банкя разполага с крайно оскъден и сравнително еднообразен фонд от водолечебни съоръжения. А тези, които съществуват вече

са морално остарели. Повечето от тези съоръжения са нефункционални и неудобни помещения на различни ведомствени курортни заведения. Наличните водолечебни звена осигуряват твърде ограничен и беден асортимент водни процедури, най-често с ниско качество. Всички балнеолечебни звена в недалечното минало в Банкя са изградени без функционална връзка с външната природоклиматична среда и нейните здравословни фактори. Най-важната функция – общооздравителна и рекреационна, за хората без здравословни проблеми, е практически неразвита в Банкя. Липсва необходимата инфраструктура и организация и технологична база.

Изоставането на курорта в сравнение със съвременните водолечебни центрове не може да се преодолее без цялостна концепция и стратегия за развитие. Водеща роля и отговорност за наложените радикални промени в развитието и организацията на курорта би трябвало да има общината.

Многобройните почивни домове и санаториуми, създадени навремето за масовия български потребител, чиито разходи по престоя са били изцяло за сметка на държавата, са в окаяно състояние. Използваната техника е морално остаряла; предлаганите здравни услуги и технологии не отговарят на възможностите на съвременната медицина. Медицинският персонал, макар и с опит и традиция в сферата на балнеолечението, се нуждае от повишаване на професионалната квалификация, подобряване на културата на обслужване, усвояване на чужди езици. В тясна връзка с тази насока на работа следва да бъде разработена програма за развитие на инфраструктурата на селищата от балнеоложки тип.

Крайно необходимо е да се разработи програма за реконструкция и модернизация на съществуващата база в Банкя, рефлектираща социална политика на държавата в тази насока. Разработена съвместно с общината, в програмата трябва да се предвидят и съответните преференции за инвестиции в такива райони. Защото успоредно със запазването и модернизацията на съществуващите балнеоложки бази в Банкя от изключителна важност е да се разработи програма за изграждане на съвременни балнеоложки комплекси и СПА хотели. За разработването на такива програми има редица причини и предпоставки. Една от тях е огромното количество минерални извори и природни дадености, останали неизползвани досега. Другото е, че здравния туризъм в Европа е номер едно за застаряващото население, наброяващо половината жители на континента. И на трето място – международния туризъм е единствения шанс за солидни приходи, които да поддържат балнеоложките бази, както и да запазят социалните придобивки на българина в сферата на балнеолечението.

Разработката и реализацията на такава програма ще доведе до увеличаване на заетостта сред висококвалифицираните в сферата на архитектурата, строителството, медицината. В програмата би следвало да залегнат и дейности на държавата за постигане на международни споразумения за лечение на чуждестранни граждани в нашия курортен град.

В процеса на разработка на стратегията за развитие на балнеотуризма в Банкя би следвало да се разработи стратегия за развитие на балниотуризма и съевременно да се разбароти и осъществи програма за повишаване на професионалната квалификация и култура на обслужване на заетия в бранша персонал. В програмата трябва да бъде включено усвояването на чужди езици, с цел улесняването на обслужването на чуждестранните туристи. Тя трябва да постави ясни изисквания и критерии за професионализъм към заетите в бранша.

Без култура на обслужване всички усилия са безпредметни. Не на последно място, в процеса на разработка и реализация на стратегията за развитие на балнеотуризма трябва да се създадат предпоставки и условия за развитието и утвърждаването на помощни инструменти в тази сфера. Трябва да се стимулират онези частни инициативи, които специализират дейността си в съответствие с особеностите на предлагането на здравната туристическа услуга. Трябва да се разработят програми за финансиране и подпомагане на фирми, заети в сфирата на балнеотуризма. Тяхната дейност е жизненоважна за превръщането на отделните елементи във функционална, действаща система.

Оформянето на готовия здравен туристически пакет преминава през сложния цикъл на взаимодействие между лекари-специалисти, психолози, педагози, социални работници, рекламни агенти и туроператори. Дейността е важна и отговорна както в здравен, така и в социален аспект; тя формира едно ново отношение на цялото общество както към голямото национално богатство на страната – лековитата минерална вода, така и към нас самите. Защото балнеологията е грижа за нашето общество.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА: Анализ на развитието на туризма в Банкя

Град Банкя е сред най-посещаваните селища в страната. Тук идват туристи и лекуващи се както от цяла България, така и от чужбина. Водеща роля в развитието на курорта има лечебният туризъм. Освен балнеолечебният туризъм града има своите традиции и в развитието на туристическата дейност, макар това да не е така широко застъпено в познатата визитка на курорта. За развитието на туризма в Банкя допринася особено привлекателната природа както на Люлин планина, така и на национален парк “Витоша” с високопланинските си пасища и ливади, пленяващи посетителите с многообразната си и неповторима флора и фауна. Тези две планини са истински райски кътчета известни не само у нас, а и в чужбина. Видовото разнообразие на растителния и животински свят в тях е изключително поради средиземноморското влияние върху климата, големите височинни разлики и разнообразните екологични условия. Животинският свят е от най-богатите на видове в България, а по разнообразието на птиците и влечугите – определено най-богатият. Удоволствието от природното многообразие е несравнимо преживяване: широколистни и иглолистни гори, огласяни от песните на птиците, тревисти и храстови растения, гъби и билки, горски поляни и пасища, изпъстрени с дъхови треви и красивите цветове на синия минзухар, оживявани от балканската чучулига, планинската чинка и водната бъбрица, голи стръмни върхове с дивна красота, обитавани от дивата коза, царския и скалния орел и хайдушката гарга, раздвижвани единствено от планинския вятър.

Възможностите за краткотрайни и по-дълги маршрути до уникални с красотата си места и обекти са много разнообразни. Може би затова в града често се забелязва присъствие на туристи – по-рано това бе по-масово, но напоследък предимно около празници. Това са така наречените „туристи от София“.

За развитието на туризма в Банкя допринасят и множеството магазини и бутици, разположени по цялата централна градска част. Трябва да се отбележи, обаче, че в много от търговските обекти се предлагат редица некачествени стоки. И то много често от неквалифицирани и некомпетентни продавачи. Всичко това оказва влияние върху гостите на града и това води до намаляване на туристите.

4. 1. Конгресен и семинарен туризъм в Банкя

Освен досега споменатите форми на туризъм, с превръщането на „Банкя Палас“, хотелски комплекс „Дружба“ и хотелски комплекс „Жеравна“ в Спа-центрове се създават условия за развитието на конгресен и семинарен туризъм в нашия град. Известно е, че повечето от големите хотели имат конферентни зали. Дори да се използват само няколко пъти в годината, конгресните центрове носят добра печалба.(1)

Големите компании, банки и фирми предвиждат в бюджетите си милиони за представителни разходи. Въпрос на престиж е да организират семинарите, конференциите или деловите си срещи във високотелни хотели. В тези случаи цената не е най-важна. Плаща се добре за перфектна организация и отлични условия. Затова елитните хотели в Банкя се стараят да обновяват залите и предлаганите услуги. Конференциите или семинарите единствено осигуряват 100 процента заетост на легловата база извън сезона. В Банкя през 1999 г. бе проведен семинар на неправителствени организации – разисквани бяха въпроси, засягащи екологията и устойчивото развитие, също в Банкя бе Балканската среща по тютюнито. Традиционно е изложението на различни български фирми (засега само български), предлагащи различни стоки, произведени от тях. Изложението е съпътствано с поредица от бизнес срещи. Тези събития стават предимно в „Банкя Палас“. Банкя разполага и с други подходящи за бизнес-туризъм места. Такива са хотелски кимплекс “Жеравна” (сн. 11) и хотелски кимплекс “Дружба“ – но те се използват рядко за подобна дейност.

За доброто настроение и удобното пребиваване на гостите на град Банкя се грижат множество уютни механи и ресторанти, които предлагат вкусни ястия и специалитети от местната кухня, особено популярни са ресторант “Хемингуей”, разположен в центъра на града.

4. 2. Посетителите на курорта Банкя

Посетителите на курорта Банкя са доста разнообразни не само по националната си принадлежност, а и по социалната. Градът се посещава както от организирани групи, така и от много неорганизиранни туристи. Курортът се посещава от хора с различни нужди, като например идващите туристи предимно в Спа-хотел “Банкя Палас”. От тях 95 процента са със здравни проблеми. С лечебна цел в курорта идват и хора от Германия, но засега техният брой е твърде нисък за възможностите на града. Освен туристи от Германия международният туристически поток в Банкя включва посетители от Русия, Чехия, Дания, Албания и, разбира се, гостите от съседните ни страни Гърция и Македония. Като последните можем да отнесем към традиционно присъствалите в по-ранните периоди на развитие на курорта (имам в предвид преди 1989 г.). Не се забелязва присъствие и на туристи от нови ареали на света като Холандия, Япония,

1. ДИМИТРОВА, Р.; Курортите печелят най-много от конгреси и симпозиуми, в. “Капитал” – 1999 г.

САЩ – посетителите от тези страни засега липсват. Интересът на чуждите туристи към курорта е свързан с фолклорни традиции (като Трифон Зарезан и др.) или бизнес-семинари и конгреси – за провеждането на такива Банкя има база.

Въпреки слабото международното присъствие, основен контингент си остават българските граждани. Една част от тях идват да лекуват различни заболявания, друга част просто предпочита спокойния град, предлагащ уютно и спокойно изкарване на почивката. Много хора идват в Банкя в края на лятото, привлечени от провеждания ежегоден празник на Минералната вода, здравето и дълголетieto. През последните години туристическият поток в курорта Банкя е значително намалял, което се забелязва дори от бегла разходка из града. Съпоставяйки данните със статистики за Банкя след 1992 г. (за периода 1997-1999 г.) посетилите Банкя туристи са около 1-2 хиляди, а в годините преди 1991-92 г. това е бил месечният туристически поток за град Банкя. Въпреки тези цифри налице е оптимизъм за по-добро бъдеще на туризма в курортния град.

Предлаганият туристически продукт в курорта включва до голяма степен исканите от закона услуги. В Банкя се предлагат хотелски и ресторантьорски услуги, които задоволяват търсенето на настоящия етап (като брой легла и места в заведенията). Трябва да се отбележи, че основно предлагани са настаняването и хранене. Това е най-традиционният вид услуги, развити в курортния град. Предлагат се също и транспортни услуги, но те са съвсем отделно от туристическите фирми. Непрекъснато задълбочаващата се икономическа криза в град Банкя (а и в страната) доведе до обедняване на предлагания в курорта туристически продукт, влоши се и транспорта. Транспортната дейност в Банкя е предимно от таксиметрови услуги. Те засега надвишават нуждите, сравнено с потреблението им. Много са малко хотелите в Банкя, предлагащи “Туристически продукт”, който да включва пакет от услуги. Това се прави само от Спа-хотел „Банкя Палас“.

4. 3. Предлаганите туристически услуги в курорта Банкя

Предлаганите туристически услуги в курорта са еднообразни. А като най-трайни и устойчиви във времето си остават настаняването и храненето. Не липсват и опити за разнообразяване, но те са временни, като пример можем да посочим включването в оферта за посещение на Дивотинския манастир „Св. Троица“ към хотела и порцията и на зъболекарски услуги.

Но поради нестабилното състояние на пазарите в различните браншове, такива услуги бързо отпадат от офертите на хотелите в града. Изключение прави само Туристическо дружество “Люлин”- Банкя, където, заедно всички услуги, предлагани на туристите, се предлагат и планински водачи, ако гостите желаят да посетят Люлин планина.

Въпреки всичко, казано досега, Банкя като курорт, разположен в североизточните склонове на Люлин планина, е курорт, прочут както с минералните си извори и здравословния си климат, така и с туризма. Посрещането и изпращането на гости в града се е превърнало в традиция, която дава поминък на много хора в селището.

Тази традиция се е обособила и развила с времето, като печеливша индустрия, каквато се явява съвременният туризъм. Минералната вода (с температура 34-38 С и дебит около 50 л/сек, е широко използван ресурс в Баня, особено на водния и на лечебния туризъм; подходяща е за лечение на сърдечносъдови и ревматични заболявания, както и функционални заболявания на нервната система), благоприятния климат и географското разположение са довели до развитието на ефективна туристическа дейност, изразена в изграждането на много обекти, свързани с туристическия бизнес. Това са хотели, ресторанти, балнеолечебни центрове, места за забавления и развлечения.

В Баня има големи възможности за туризъм, като за изходен пункт се ползва центърът на града. Трябва да се отбележи, че за цялото развитие на курортната дейност в Баня е създадена и информационна система (не само регионална, а национална, даже и с международен мащаб). Откритият през 2016 г. в Баня Туристически информационен център е достатъчен за задоволяване туристическите интереси в града. А и не са малко хората, които знаят за съществуването му.

В Баня се използват всякакви възможности за привличане на повече чуждестранни и български туристи. Развитието на нови алтернативни видове и форми на туризъм в бъдеще ще изиграе положителна роля за развитието и оживяването на Баня като курорт.

Благоприятни природни ресурси за развитието на туризма има както във Витоша, така и в Люлин планина.

4. 4. Екопътеки в Баня

Със съдействието на Кока-кола НВС България АД, в Баня са възстановени пет еко-пътеки и велоалеи на здравето.

Пътеките, с обща дължина над 37 км, са разположени в Люлин планина и са маркирани с указателни табели и стрелки по цялата дължина, за да бъдат достъпни както за местните жители, така и за гостите на живописния град, които не познават добре региона.

Маршрутите "Пътеката на здравето", "Дивотински манастир Света Троица", "Есперанто", "Св. Петка" и "Бобош" са леснодостъпни и всеки един от тях може да се преброди в рамките на преход до 2 часа и половина, а с велосипед още по-бързо. По време на разходката туристите могат да срещнат зайци, катерици, таралежи, дори лисици и диви котки, а птичият свят е доста разнообразен. Сред забележителностите в района са "Вазовият дъб" - любимото място за почивка на Иван Вазов, както и няколко действащи манастири и църкви - манастирът "Св. Троица", клисурският манастир "Св. Петка Параскева", манастирът "Св. Св. Кирил и Методий" и манастирът "Св. Петка".

Картата на пътеките и велоалеите е поставена на видно място в началото на парк "Кестените".

4. 4. 1. "Пътеката на здравето" (сн. 12)

Изходна точка: гр. Банкя
Общо време за преход: около 2 часа
Денивелация: 50-60 метра
Дължина на маршрута: 6-7 км

Тръгва се от центъра на града, по посока Военният санаториум в Банкя.

Пътеката минава покрай десния бряг на Градоманска река, западната част на кв. Градоман, язовира на кв. Михайлово, началото на местността "Купен дол", последвана от красива борова гора. Маршрутът пресича бившата теренна пътека и покрай Теневия баир се влиза в Старо село, минава се покрай църквата "Св. Св. Кирик и Юлита" и обратно се връща до изходната точка.

4 . 4. 2. "Есперанто"

Изходна точка: км. Михайлово
Общо време: около 2 часа и половина
Денивелация: 150-200 метра
Дължина на маршрута: 8-9 км

От последната спирка на автобуса се тръгва по левия бряг на Михайловската река. След 200 метра пътеката пресича реката и тръгва успоредно с нея. Маршрутът минава покрай чешмата на есперантистите, след което излиза на билото, идващо откъм язовира. След 30-40 метра има отклонение към скалата "Панорама". Пътеката продължава направо, като подсича главното било на Люлин планина от северната страна. Върви се през рядка букова гора и се излиза на Билна поляна, местността "Ябука".

От поляната има маркировка към Малобучинския проход, като пътеката тръгва в най-ниската северна част на поляната към кв. Градоман.

Общата дължина на маршрута е около 8-9 километра, а времето за преход – от около два часа и половина – до три. Денивелация: 150-200 метра.

4.4.3. „Дивотински манастир „Св. Троица“

Изходна точка : кв. Михайлово
Общо време на преход: около 2 часа
Денивелация: 60-70 метра
Дължина на маршрута: 7-8 километра

Тръгва се по пътя за хижа „Люлин“, преминаващ без борова и широколистна гора и през няколко полянки.

Следва леко изкачване и след около 20 минути се пресича черен път от вилната зона към хижа „Люлин”. Маршрутът продължава вдясно към вилната зона и след около 150 метра пътеката се отделя вляво и започва слизането към Дивотинския манастир „Света Троица”.

Обратно за кв. Михайлово се тръгва по пътеката, която изкачва височината срещу входа на манастира.

За около 20 минути се стига до билото, по което отново се пресича черният път от вилната зона към хижа „Люлин”.

Пътеката продължава на изток под гората почти по хоризонтала и за около 20-30 минути се стига отново до кв. Михайлово.

Манастирът „Св. Троица” се намира на 5 км югозападно от Банкя. Основан е по времето на цар Петър през X в. През Средновековието е важен просветен център. През турското робство е неколккратно опожаряван и възстановяван. В началото на XIX в. в него е създадено килийно училище. Тук е отседнал и Васил Левски. През последните години е основно ремонтиран.

4. 4. 4. „ Бобош”

Изходна точка : центъра на кв. Вердикал

Общо време на преход: около час и половина

Денивелация: 30-40 метра

Дължина на маршрута: около 4 километра

Преди моста за с.Клисура се тръгва вляво по Клисурската река (или както я наричат старите банчани – Големата река). Пътеката няколко пъти преминава от единия на другия бряг, като при хубаво време пресичнето на реката не е проблем – има достатъчно бродове.

Маршрутът минава покрай месността „Балабаница”, където се сливат реката, идваща от Дивотинския манастир, и тази от с.Клисура, покрай височината „Зонина могила”, откъдето може да се избира между два варианта : по пътя вляво се стига до Пожарната на Банкя, ул.”Гагарин”, а по пътя право на изток, покрай борова гора се излиза на улица „Захари Стоянов”.

4. 4. 5. „ Света Петка”

Изходна точка : центъра на с. Клисура

Общо време на преход: около 2 часа и половина

Денивелация: 100-120 метра

Дължина на маршрута: 8-9 километра

От моста при кметството на с.Клисура се тръгва по асфалтов път към Радова Махала. След като се заобиколи Джергов връх, вдясно се отклонява по асфалтов път за махала „Витковица”.

След последните къщи пътеката върви по черен път през месността „Равно усое”. Пътят прави лек завой наляво и започва да се спуска към месността „Дългое усое”. Достига в най-ниската си част до малка рекичка, след което започва леко изкачване.

След около 20-30 минути се пресича черният път от вилната зона към манастира „Света Петка” и се тръгва в дясно по пътя, който леко се изкачва към поделението.

От поделениео се тръгва по асфалтов път към манастира „Света Петка”. От Манастира пътеката тръгва вдсно от асфалтовия път и се спуска в с.Клисура.

Клисурският манастир „Св. Петка Параскева” е разположен над с. Клисура. Възникнал е преди повече от три века на билния превал край стария път от София за Брезник.

4. 5. Развитие на туризма в Банкя след демократичните промени от 10. 11. 1989 г.

Възможностите за развитие на туристическия бизнес в Банкя се увеличават и от извършваните през последните години в страната дълбоки демократични промени, които поставиха началото на прехода към пазарна икономика и управление на българското стопанство. Преходът се съпровожда с дълбоки и качествени изменения и в структурите на туризма.

С демократизацията на страната през последните години и отварянето ѝ още по-широко за посетители, вече има условия за по-пълно устройство и развитие на курортно-туристическите дейности и в нашия град и община Сандански като цяло. Приватизацията на много туристически обекти отваря възможности пред частната инициатива, която до промените през 1989 г. бе свързана само с предлагането на частни квартири.

Сега, с процесите на демократизация и промени в обществото, се отварят възможности и за по-голяма пълнота в предлагания туристически продукт, т. е. за разчупване на традиционните представи за туристическите услуги предлагани в Банкя. Като пример може да се посочат идеи като предлаганата разходка с файтон в Парковата част в центъра на града, както и до бившата резиденция.

Трябва да се посочи, обаче, че, въпреки отварящите се възможности, с демократичните промени възниква и нуждата от решаването на редица практически въпроси – създаване на система от икономически стимули и преференции за туристическите проекти, предоставяне на артикулна търговска информация, маркетингови консултации и т. н. Крайно време е за обикновените жители на града, и управляващите - да се излезе от инерцията на прехода, за да

се мисли и работи върху концепцията за утрешния ден на Банкя - за намиране на полагащото му се място на уникален курорт в рамките на Европейския съюз.

Усилията на днешното общинско ръководство за промяна облика на курорта в позитивен аспект са очевидни и заслужават безрезервната подкрепа от страна на жителите на курортното селище.

Според мен, преди всичко е нужно разширяване на правомощията на местната власт за собственост върху природните ресурси - минералните извори и емблематичните за курорта Централна (Голяма) балнеолечебница, Малка баня и Топъл минерален плаж - за ползването им по предназначение.

Необходими са съвместните усилия и на управляващите, и на местните жители за създаване и формиране на работен екип от специалисти, които да разработят цялостен Проект на нужната инфраструктура за изграждането на Банкя като съвременен и модерен балнеологичен курорт, който да отговаря на изискванията на Европейския съюз. При евентуално одобрение на този проект от ЕС (или друга подходяща инстанция) може да дойдат и толкова необходимите средства (а не само пожелания!) за неговото реализиране.

4. 6. Използване на нови (алтернативни) форми на туризъм в курорта

4. 6. 1. Здравни места на природата в Банкя

Към иновациите в съвременния туризъм в Банкя спокойно можем да причислим и поклоническия туризъм, макар да знаем, че посещаването на свети места е доста древна форма на пътуване. В разработката на тази дипломна работа ще обърнем внимание и на този вид туризъм, защото у нас не му се отдава полагащото се внимание и възможностите му не се оценяват.

Всяка човешка общност, традиция, религия или култ от най-дълбока древност навсякъде по земята е отделяла някои природни места като по-особени, по-значими, където молитвите на човек се чуват по-добре и там е съграждала своите свещени храмове. Тези места са били в повечето случаи далеч от селищата и тяхното почитане и участие в церемониите и обредите, извършвани в тях е било свързано с пътуване дотам и престой, т.е. извършван е бил туризъм. Такива места са били свещени извори или прочути с чудодейни лечебни свойства, пещери, каменни ваяния, дъбрави и други, обявени в митове и легенди с необикновено въздействие върху човека.

На тези места, в чест на един или друг бог или светец са били издигани храмове, а за да се преспи на тези места, което много често било задължително за получаване на здравен или психологичен ефект, се създавали манастирските комплекси. В контекста на съвременните разновидности на алтернативния туризъм съвсем определено може да се каже, че поклоническия туризъм обединява в себе си и здравен, и културен, и планински, и селски, и

екологичен, и религиозен и исторически туризъм. Защото народът е нарекъл свещените места “Здравни места на природата”, които даряват човек със здраве и сила

4. 6. 2. Използване на нови (алтернативни) форми на туризъм в Банкя

Възможностите за ефективно развитие на курортно-туристическа дейност в курорта Банкя са много, но не са достатъчно добре експлоатирани. Освен традиционно доказали се форми на туристическа дейност в курорта като лечебен, развлекателен, спортен туризъм и т. н., град Банкя и околностите му предлагат възможности за развитието на нови форми, които да засилят курортно-туристическите дейности в региона. Банкя разполага с високо качествени природни ресурси за развитието на планински туризъм, поклонически и екотуризъм, селски туризъм.

Планинският туризъм в региона предлага възможности за целогодишно ефективно използване на материално-техническата база. Този вид туризъм е твърде перспективен в Банкя, защото все по-често може да се практикува като втора ваканция.

В развитието на туристическия бизнес в Банкя все повече се налагат новите форми на туризъм, каквито са селският и екотуризма или още наричани “зелени” форми на туризъм. Тези видове туризъм се свързват с желанието на хората за отдых и рекреация в условия на естествена природна среда и на немутирала фолклорни и национални (или регионални) традиции. Възможности за реализацията на тези форми на туризъм дават близостта на Банкя с Люлин планина и Витоша и разположените в тях села със запазени автентични фолклорни традиции и обичаи. Такива села са с. Дивотиво, с. Мало Бучино, с. Клисура, с. Иваняне, кв. Михайлово, кв. Вердикал, кв. Градоман и други. Всяко от тези населени места предлага различна атракция било то традиция от самобитния фолклор или свързана с традиционното за региона производство на мед, прочут отдавна и зад границите на страната. Посочените по-горе села се отличават и с интересна възрожденска архитектура. Кварталите на Банкя предлагат атрактивни маршрути за екотуризъм, свързани със защитените територии на Национален парк “Витоша”. Удоволствието от природното многообразие е несравнимо преживяване за посетителите. За голямото бъдеще на селския туризъм говори и изказването на един представител на Европейската федерация по аграрен туризъм според който 84 процента от хората залагат на връзките си с природата и селското стопанство при планирането на почивките си.

С построяването на големия язовир в кв. Михайлово (сн. 13), в село Иваняне и в село Мещица, Перниши окръг, се открива нова възможност пред туристическия бизнес, т. е. развитието на спортно-риболовния туризъм, който се радва на много привърженици. Язовирът в кв. Михайлово е зарибен и вече е любимо място на въдичари не само от Банкя и региона. Тук идват и много гости

на града, но тази възможност е слабо използвана. Не се проявява инициативност и въображение за оползотворяването на тази наистина добра възможност.

4. 6. 3. Перспективи за развитие на поклоническия (1) туризъм в Банкя

Перспективите за развитие на поклоническия туризъм и превръщането му в печеливш представител на алтернативния туризъм в Банкя и региона са големи. Местата, обект на поклоническия туризъм в курорта са свързани с човешката история и почитани от човека божества. На тези места човек е оставил своите великолепни творения на архитектурно, пластично или художествено изкуство, те се намират край селата, в планините и около тях, сред природата. Те са място за поклонение, места, изключително свързани с миналото и настоящето на хората, които ги тачат. В Банкя такива места са местната църква “Св.Кирик и Юлита” (1834 г.), която е паметник на културата (действащ), църквата “Св. Вкм. Георги” в кв. Градоман, Клисурският манастир „Св. Петка“ и Дивотинския манастир „Св. Троица“, споменавани в легенди и предания и възпяти в народното творчество, и други. Това са доста атрактивни места, които са помогнали да се запазят около тях места с девствена природа. Развитието на тези нови туристически зони маршрути може да помогне за съживяването на тези западащи и обезлюдяващи се села.

Перспективите за развитие на поклоническия туризъм в Банкя са изключително големи - той може да се превърне в основен представител на алтернативния туризъм. В общината изобилстват свети места - това са както манастири и църкви, така и свещени и лековити извори. Затова Банкя определено може да стане звено от световната верига за поклонически туризъм, която ще задвижи огромни потоци туристи към нашия град.

Поклоническият туризъм може и трябва да стане доходен туристически бизнес в Банкя, ако развитието му стане национална политика, защото нация, която не почита, не познава, не опазва и не използва правилно светите си места, никога няма да постигне национална психическа стабилност и просперитет

В град Банкя има места, които впечатляват със своята уникалност и красота. Едно от тях е църквата. От незапомнени времена Св. Кирик и Юлита са небесните покровители на Банкя. Единственият в България енорийски храм, посветен на тях, е построен тук през 1932 г., на мястото

1. АНДРЕЕВ, Ив.; Свещеният туризъм в България – същност, перспективи и проблеми – в: Алтернативен туризъм, В., 1994, 47-50

на малък параклис със същото име. Пътят до него ще ви посочи всеки местен жител. На входа на храма са изобразени двамата светци, а иконостасът е

паметник на културата и прави впечатление на всеки, който посещава църквата за първи път.

4. 6. 4. Развитие на селския туризъм в Баня

Към новите алтернативни форми на туризъм спада и селският туризъм. Основните изисквания при организирането на този вид туризъм са както запазване на специфичния и архитектурен характер на района и националните традиции, така и възстановяването на деградиралите пространства, опазване на природната среда и използване на малките пространства.

Важно за развитието на селския туризъм в Баня е правилната нагласа на местното население. Този вид туризъм в нашия град допринася за стимулиране и развитие на транспортните връзки със столицата и подтиква към максимално използване на местния трудов потенциал за привличане на по-голям брой туристи. Трябва да отбележим, че в Баня селският туризъм все още е почти непознат. Касае се за отдых и възстановяване в условията на природна среда, максимално противоположна на обичайната среда на живот в големия град и промишлен център. Тази характеристика можем да отнесем и към друга нова форма на отдых, каквато е екотуризма.

Като извод от дотук изложените съвременни тенденции в развитието на курортно-туристическата дейност, можем да кажем, че приложимостта им на територията на курорта Баня е възможна и то напълно. Но за целта е необходима пълна мобилизация и заинтересованост от всички прослойки на обществото на град Баня. Сегашното състояние на наличната материална база позволява задоволяването на нуждите при посрещането на повишен туристопоток. В града се забелязват наченки на изграждане на структури, осъществяващи информационна и макар не много активна рекламна дейност. От една година тук вече съществува Туристически информационен център, който може да допринесе много за засилване на имиджа на Баня сред бизнес-средите, не само в България, но и по цял свят, може да събуди интереса им към Баня с помощта на рекламата и нейните възможности.

Ползата от прилагането на съвременните тенденции в туризма ще бъде за цялата общественост на града, затова е нужно засилване активността на всички, местната власт и обикновени местни граждани. С помощта на новите тенденции Баня може да възстанови отново туристопотока, който в последните години е значително намалял.

4.7. Възможности за развитие на курортно-туристическата дейност в Баня

4. 7. 1. Възможностите на рекламата

Чрез налагане и засилване ролята на рекламата в развитието на курортно-туристическата дейност в град Банкя може да се постигне многократно по-голям ефект. Както по-горе в тази магистърска теза бе споменато, Банкя като курорт разполага с туристически ресурс, включващ в себе си както природо-климатични дадености и богато културно наследство, така и антропогенни фактори. Това е довело до развитие на определена туристическа дейност и до изграждане на положителни и отрицателни отношения в обществото към популяризирането и разрастването на тези дейности в града и района.

За промяната на отрицателното отношение именно може да проличи силата на провежданите от фирмите връзки с обществеността. На настоящият етап обаче трябва да се отбележи, че в Банкя липсват фирми, които да се занимават специално с туризъм. Ако, например, даден бизнесмен или туристическа фирма реши да предприеме активна кампания за подобряване имиджа на продукта или фирмата си, то той ще трябва да потърси другаде фирма или агенция, която да му свърши работата.

4. 7. 2. Необходимост от инвестиции, материална база и кадри.

Посочените дотук възможности изискват сериозни инвестиции за осъществяването на наистина печеливш туристически бизнес в Банкя. Нужните инвестиции трябва да са насочени към засилване ролята на рекламата. Необходимо е внедряване на модерни технически съоръжения – електронно резервационни системи. Технически средства за почистване и поддържане на други прогресивни технологии. Нужни са капиталовложения за организиране на курсове за преквалификация на персонала, кадрите имат нужда от повишаване на езиковата подготовка, нивото на обслужване и т. н. Тези инвестиции могат да се направят от местни фирми, ангажирани в туристическия бизнес, също от фирми и хора извън Банкя и страната, имащи интереси към развитието на туристическата дейност в региона. За да се постигне това е необходимо законодателно регламентиране и поощряване на туристическата дейност в курорта, въвеждане на данъчни облекчения за развитие на туризма – нисколихвени кредити, точно регламентиране на чуждите инвестиции за привличането на инвеститорите.

Разбира се, може да се използва съществуващата материална база, която позволява извършване на туристическите услуги и задоволява основните потребности за моментното състояние на туристопотока. Наличната база може да се обновява в “движение”, т. е. без да се прекъсва обслужването на посетителите и това да не даде съществено отражение на дейността на фирмите.

В подготовката и разработването на дипломната работа бяха проведени и много разговори и срещи с граждани и гости на курортния град Банкя. От тези разговори се оформи всеобщо мнение, че при осъществяването

на туристическата дейност важна роля играят кадрите. Подготовката и повишаването на квалификацията на туристическите кадри е от изключително значение. Наблюденията в курорта показват, че тя не е на необходимата висота, дори и в обекти с категория четири звезди като СПА-център „Банкя Палас“, например. Нивото не отговаря на качествените промени, настъпващи в туризма и на желанията на отделния турист. Като примери се посочват бавни и тромави сервитьори, тяхното поведение и т.н.

Тъй като в бъдеще ще нараства значително факторът кадри, влияещ пряко върху избора на туристическа страна или обект за посещение от потенциалните туристи. Значението на кадрите в много голяма степен се определя от равнището на комплексната подготовка на работниците и служителите, имащи непосредствен контакт с туристите в процеса на тяхното обслужване.

4. 7. 3. Необходимост от реклама за развитие на курортната дейност в Банкя

Всеизвестни са възможностите на рекламата за по-активното развитие на туристическите дейности. Тук ще посочим, че в периода на подготовката на тази разработка се установи, че в курорт Банкя като цяло рекламната дейност е на доста ниско ниво.

За съжаление, в Банкя вече не съществува Курортното бюро, създадено да подпомага развитието на туризма в курорта. Бюрото бе създадено в резултат от изпълнението на проект за екологичен и устойчив туризъм в района с изключителната помощ на правителството и Министерство на околната среда. Бившото курортно бюро е осигурявало пълна информация за туристическата база и услуги, атракции и прояви на традиционната духовна и материална култура на населението от община Банкя.

Туристическите обекти и фирмите от туристическия бизнес в Банкя и региона трябва да засилят и осъвременят своите рекламни методи и материали. Повечето туристически обекти, места за настаняване, хранене, развлечения и други от района се опитват със собствени сили и всеки поотделно да правят някаква реклама. И то предимно на регионално ниво и около празници, като Коледа, Нова година и 8-ми декември. Много са малко фирмите, които провеждат планирана и дълготрайна реклама. В туристическите среди на курорта Банкя не е осъзната голямата сила на рекламата и поради този факт едва 1-2 процента от туристическите фирми членуват в сдружения и асоциации с предмет на дейност „Организация и провеждане на рекламни кампании“. Членуването в подобни сдружения би довело до увеличаване на популярността на предлаганите в Банкя туристически услуги и възможността за различни видове туризъм. При събирането на информацията за разработката на дипломната работа с голямо учудване и съжаление бе констатирано, че и общинските власти в Банкя не правят нищо за развитието на туризма в града. Въпреки възможностите, дадени на кметовете от Закона за туризма. В Банкя

няма (поне засега) приета програма за развитието на туризма, по отношение на фонд за развитие на туризма, общинския служител също бе лаконичен – няма нищо. На заседанията на общинските съветници никой не е поставял въпроси за създаване на съвет по туризма към кмета. Засега местната власт в Банкя е длъжник на туризма в иначе националния курорт, липсва рекламна политика и стратегия за използване на големите възможности на рекламата в туризма на община Банкя. Възможности за комуникация в общината иначе не липсват, съществуват интернет-страница, общински радиовъзел. За осъществяване на добра реклама може да се тръгне от използване на тези средства с възможности за въздействие и да се стигне до такива с национален и сателитен обхват. Необходимо е само мобилизация и осъзнаване нуждата от рекламирането на туристическия продукт предлаган в Банкя и голямата полза от резултата на рекламната кампания.

4. 7. 4. Подготовка на местните жители за посрещане на туристи в града

За нуждите на селския и екотуризма в Банкя, например, е необходимо да се подготвят местните хора за посрещането на туристопотока – населението да има психологическа нагласа за туристическата дейност, която ще се развива в даденото място. Нужно е повишаване квалификацията и езикова и културна подготовка на населението. При ангажирането и наемането на персонал да се търси максимално използване на местния трудов потенциал. При подготовката на хотелски бази и други сгради за осигуряване посрещането на посетителите в града да се използва наличният сградов фонд, като при пригаждането му за нуждите на туристическата дейност се съхранява архитектурата, характерна за Банкя като курорт - селище за съвременните форми на туризъм, съобразено с изискванията за устойчиво еколого-историческо развитие, т. е. използване на ресурсите за задоволяване нуждите на днешното поколение, без да се излагат на опасност потребностите на бъдещите поколения.

Посочените възможности изискват и максимално използване на относителния стабилитет в политическо отношение в нашата страна (респективно, в курорта Банкя) в сравнение с останалите населени места от региона, както и други конюнктивни възможности, за да може община Банкя да възстанови, въпреки засилената конкуренция на туристическия пазар, силно намалелия през последните години традиционен туристически контингент от страната и чужбина (Източна Европа), да възвърне доверието на западните туристи и да увеличи броя на желаещите да почиват в нашия град и региона туристи.

4. 7. 5. Уреждане статута на Банкя

С уреждането статута на Банкя, направено със Закона за защитените територии (1), се разкрива прекрасна възможност за развитието на екотуризма в общината.

След като на едно от заседанията на Народното събрание от месец януари 2000 г., бяха решени и последните спорове по отношение на защитените територии, вече всички пречки за желаещите да участват в организацията на туристическа дейност в Банкя са уредени. В подкрепа на това ще цитирам чл. 18, ал. 2, т. 4, където като цел на управлението на курортите в страната се посочва “създаване на предпоставки за развитието на туризъм, екологосъобразен поминък на населението и други дейности, съобразени с изискванията по този закон“ (2).

Това, което се иска оттук нататък, е всички местни органи и организации да намерят начини за използване на съществуващите възможности. А именно намиране на инвеститори и най-вече регламентирани условия за тези инвеститори. Защото желаещи да развият нова форма на туристическата дейност в региона има - и то не само от България, а и от чужбина. Ако местните власти не използват тези възможности в най-близко време, то опасността Банкя да загуби мястото си на туристическия пазар е много голяма, защото на стара слава съвременен туризъм не се развива. А от общината трябва да тръгне искрата и да се поеме от частната инициатива и да върви напред.

Проучените в дипломната работа възможности за развитие на курортната дейност показват основните пътища за преодоляване на неефективния туризъм, провеждан понастоящем в град Банкя.

1. Закон за защитените територии, 2000 г., чл. 18, ал. 2. т. 4

2. Пак там, чл. 18, ал. 2. т. 5

ГЛАВА ПЕТА: Периоди в развитието на Банкя като курорт

Банкя е най-хубавият район на столицата. Очарованието му е във кристално чистият въздух, в минералната вода, както и в зеленината и в красотата на планините около него. За развитието на града като курорт изключително важна роля имат неговите кметове. (Приложение № 2)

5. 1. Периоди в развитието на Банкя като курорт

В исторически план развитието на Банкя като курорт може да бъде разделено на три периода.

5. 1. 1. Първи период - От Освобождението на България от турско робство до обявяването на Банкя за град

Историята на Банкя като курорт започва през 1884 година, когато имотите на бея в землището на село Банкя са раздадени на изполичари срещу заем от земеделската каса, а минералните извори са предоставени на общината. Селяните, обаче, не могат да заплатят земите, затова ги изкупуват богати софиянци, които започват да си строят вили. През 1890 г. химикът Я. Найденович прави първия прецизен анализ на минералната вода 30 градуса температура и дебит от 285 литра в минута. Майор Коста Паница (първият заселник, който след Освобождението купува земя и издига постройка тук) и прочутият д-р Асен Шишманов (оценил вълшебната мощ на селището и прогнозира развитието му като бъдещ проспериращ балнеолечебен курорт) са първите, които през 1886 година купуват част от имотите на Мехмед Рашид бей и в югоизточната част на минералния басейн построяват хотел с десет стаи и вила (разрушени през 1950 г.).

През 1891, с разрешение за шест годишна експлоатация, опълченецът Рашко Нешев от Копривщица строи първата обществена баня. Опитът му обаче да улови безконтролно изтичащата вода в капаж от тухли се оказва неуспешен.

Първият хотел в Банкя е на майор Коста Паница (изграден през 1900 г.), в непосредствена близост до каптажите на минералната вода. Сградата имала 10 стаи. Паница е поставил началото, но за жалост му се радва до 1890 г. , когато е екзекутиран. Пощенската картичка с клеймо от 1904 год. с лечебното „калище“ и дървената барака, служеща за къпане, е визитката на летовището и явно е изпратена от този хотел. Иван Вазов също ни дава достатъчна информация от сборника си "Добродушни разкази", писан тук, в Банкя, в началото на миналия век. Писмата до неговата близка Евгения Марс допълват картината, наречена от него Банки. Литературоведите сочат 1900 година. Той пише : "През завесата на хотелският ми прозорец прониква слаба виделина. Дръпвам завесата и поглеждам на къра. Заздрачва се. Големите дъбове рисуват неясно в избелелия свод своите тъмни грамадни фигури; старата черковка под клоните им дреме с неопределен облик ... Банки, 15 юни 1900 г." (1)

„Кой друг хотел може да има в 1900 г. срещу църквата, освен този на Коста Паница? Съществува интересен факт за този първи хотел в Банкя. За да бъде досущ европейски, обслужването му също, собственикът му направил ледник в близост до сградата. През горещините напитки трябвало да са охладени. Този ледник съществува и днес, вярно, наподобява дупка, на ската над някогашния хотел. През Втората световна война е служел за укритие от бомбандировките“ (1).

По-късно и други богати софийски граждани също закупуват имоти в района на минералните извори. А управителят на БНБ, Михаил Тенев, става най-крупен държател на земя в село Банкя.

В началото на миналия век в града започва строителството на вили и хотели. Тогава е изграден хотел „България“ (42 стаи). Софийнци са оценили село Банкя, като място за отмора, за прекарване на летните месеци в тишина и спокойствие.

Предпочитан от летовниците бил хотел „Париж“ (изграден 1902 г. на семейство Русевич), който предлагал 44 стаи, обширен ресторант, в който свирел струнен оркестър. На европейско ниво са били хотелите на П. Димитров „Булевард“ и „Люлин“ (построени 1910 г.), когато единствената придобивка на курорта е не само червената петолъчка, окачена над главния вход на Голямата баня (построена 1907-1910 г. по европейски стандарти). Едва през 1918 г. е пусната в експлоатация ж. п. линията София–Банкя.

През 20-те и 30-те години на миналия век някогашното сбутано селце започнало да придобива все по-впечатляващ облик на предпочитан курорт, който вече има 64 части постройки, десет ресторанта, кооперативни домове и пет почивни станции. Изградени са още и коперациите „Трапезица“ (70 стаи), „Хисаря“ (76 стаи), „Цар Борис“, „Борислава“, Популярна банка с кооперативен магазин, хотелите „Ягода“, три вили към учредителна каса в близост до гарата; частните вили „Златна рибка“, „Роза“, „Милка“, „Преспа“ и други.

През 1926 г. е построен Военно-инвалидния санаториум с дарение от 3.5 милиона лева. А през 1927 г. е изграден Военния санаториум с 41 стаи, голям концертен салон и просторна южна тераса.

Почивна база на Пощенските служители, в партера на която се установява първата целогодишна ПТП станция, се изгражда през 1929 г. А

1. АЛЕКСАНДРОВ, Александър, „Банкя. Благослов. Благодат. Благоденствие“, 2006 Г., стр. 68

с дарение на Домна и Михаил Теневи през 1930-32 г. се изгражда новата църква „Св.св. Кирик и Юлита“ (срещу каптажа и вековните дъбове).

Най-голям и внушителен през този период бил кооперативният почивен дом „Царевец“ (построен през 1931 г.) – със 167 стаи, с широки слънчеви тераси, вътрешни чешми и отходна канализация. На първия си етаж

тя имала грамаден салон, който бил и ресторант и концертно-театрален салон. Там през целия сезон свирел оркестър и изнасяли спектакли артистични трупи. Втори по монументалност бил кооперативният дом на военните с 41 стаи, голям концертен салон и широка тераса за вечерни съзерцания и флиртове.

Вторият етаж на Малката баня се построява през 1937 г.

След 1944 г. се извършва национализация на градската собственост и курортното дело в Банкя. А през 1950 г. се построява големия градски плаж с минерална вода. Няма да бъде излишно да припомня, че в началото на миналия век (1914 г.) в нашия град е създадено "Дружество за разхубавяване на курорта", което е било в помощ на общинарите. Защо и днес да не бъде създадено едно такова дружество?

От досегашния опит по поддържане на зелените площи на територията на нашия град от различни фирми за озеленяване (които впрочем не са се справяли добре!) се рожда идеята за създаване на Звено (наподобяващо бившото БКС), подчинено пряко на общината, което да отговаря за тази дейност. Много паркове, градинки, скверове и детски площадки, както и състоянието, в което се намират днес, изискват ежедневни грижи и поддръжка.

От 2016 година в Банкя вече има фирма за поддържане на зелените площи. Общината, подела инициативата и изготвила необходимата документация, я подава в Столична община за създаване на такова Звено. Така е идва и очакваното решение за поддържане на парковете по стария (от 1914 г.) начин. Звеното се състои от седем човека (много от тях бивши работници на БКС), които си живеят в Банкя, разбират от работата си и, най-важното, са на пряко подчинение на общината и работят неуморно за разкрасяването на нашия град. Освен това, може да се прилага и гъвкавост при решаването на много други подобни проблеми. И разликата при поддържането на зелената система в нашия град наистина си пролича.

Ако се разходите из парковете в Банкя днес, ще видите, че зелените площи са добре поддържани и окосени, а храстите - подкастрирани и в добър външен вид. Подредени, новите пейки греят. Обновени, тротоарите с пъстри петуни, разцъфнали в кашпите, веднага повдигат настроението на минувачите. Постепенно градът ни придобива по-различна визия - обновен парк, добре поддържани зелени площи и много цветя.

С по-малко пари от печалбата на която и да е фирма за озеленяване (ако е била наета такава) е закупена необходимата техника за поддръжка на парковете - косачки, тримери, поливни системи и един бус. И с тези нови съоръжения парковете наистина разцъфнаха. Цветята непрекъснато се

поливат. Използват се и много органични разтвори, които поддържат петуните непрекъснато в цъфтеж. Амбицията на общината е да закупи и техника за поддържане на градинките и парковете и през зимата.

5. 1. 2. Втори период - От обявяването на Банкя за град (1969 г.) до демократичните промени у нас от 10. 11. 1989 г.

Вторият период в развитието на Банкя като курорт започва от края на 60-те години и продължава до края на 80-те години. На 26 август 1969 г. Банкя е обявен за град (1). Четирите съседни махали - Градоман, Михайлово, Вердикал и Иваняне, стават негови квартали, а през 1979 е обособена като район на София. От обявяването на Банкя за град до днес района е претърпял множество промени, но продължава да съществува като курорт.

Вторият период се характеризира с бързи темпове в изграждане икономиката на общината. Както посочихме в увода, построени са предприятия "Люлин", ТКЗС "Димитър Благоев", РСКУ (в последствие СКК), предприятие "Отдых и туризъм" на БПС, предприятие БКС, курортно бюро, предприятие БКС "Бригада по "поддържане пътища и съоръжения", Районна потребителна кооперация, поща, ДСК, Битов комбинат, Къмпинг с минерална вода, развлекателен комплекс "Банкя" - ресторант, механа, сладкарница, стадион с три затревени игрища, електрификация на жп линия. Разкрива се Техникум по туризъм "Алеко Константинов", изграждат се нови корпуси на 78 СОУ "Христо Смирненски" (най-голямото по площ училище в цяла България!), детска градина и детска ясла, градска поликлиника с шест кабинета, санаториум за деца със сърдечно-съдови заболявания и други.

Вторият период в развитието на Банкя като курорт се характеризира и с това, че градът е с добре развита туристическа инфраструктура, което е станало възможно и благодарение на уникалността му в климатично отношение. Първото, което привлича хората тук, е спокойствието и уникалният климат. Установено е, че такъв не съществува никъде другаде по света. Свежестта му се дължи на специфичното въздушно течение - бриз, който непрекъснато раздвижва и опреснява въздуха над Банкя.

Боровите гори и богатата флора насищат планинския бриз с фитонциди и отрицателни йони, а това придава на въздуха и лечебни свойства. Лековитата сила на Банкя се дължи и на факта, че единствено тук

1. ДЪРЖАВЕН ВЕСТНИК, Указ № 828 от 29 август 1969 г.

няма вредни за хората био-патогенни лъчения. Това бе установено от БАН след дълги години на проучвания.

Вторият период се характеризира още и с това, че през тези двадесет години курортът става истински оазис за търсещите отдых и спокойствие. Точно в центъра му се намира вековният градски парк "Кестените"- приказно красив през зимата, а през лятото дарява със свежест и прохлада. С много зеленина и слънчеви дни, с умерено континентален климат, с лек планински бриз, богат на отрицателни йони и фоноциди, с лековити минерални извори - това са дадености, които определят развитието на Банкя през този период като престижен национален и международен курорт, екологичен резерват на София. Поради въздушното течение, минаващо през Банкя, циркулацията на въздуха се променя няколко пъти на ден и това уникално явление дава на града чист и

кристален въздух. Близостта до София и уникалните природни дадености правят курорта едно от най-предпочитаните места за живеене и отдих в цялата страна.

5. 1. 3. Трети период: От 1989 г. - до наши дни

През третия период на развитие град Банкя продължава да бъде един от най-посещаваните курорти в страната, но след 1989 г. започва неговата разруха.

5. 2. Разрухата на Банкя като курорт

С настъпването на демократичните промени у нас (10. 11. 1989 г.) Голямата баня в нашия град не само затваря врати (през 2001 г.), а и всеки момент може да се срути. От курортен - градът стана вилен. В последните години състоянието на Банкя е повече от тревожно. Изкъртените и рушащи се сгради в центъра на курорта създават впечатление за един бедстващ, запуснат град. Редом с тях изникват безразборно построени лъскави постройки, които (като контраст) допълват картината. Доживяхме парадоксална ситуация - рушащите се сгради в центъра на града не само загрозяват вида на курорта, но понякога те могат да бъдат и опасни (не е тайна за никого, че много тинейджъри се укриват и пушат в запустелите сгради, от които може да паднат парчета от покриви, рушащ се балкон или мазилка).

В най-неблагоприятно положение са старите постройки в центъра на Банкя. Тъй като големият брой собственици - обикновено възрастни хора, (по-голямата част от които не живеят в страната) нямат възможност за поддържане фасадите на сградите.

В общото гражданско законодателство е предвидено, че "собственика на имота е длъжен да го поддържа в добър и естетически вид и да охранява собствеността си по начин, който не застрашава живота и здравето на съседите и другите заинтересовани собственици".

Често собствениците не изпълняват влязла в сила заповед на общината, поради липса на средства (външното закръпване на една малка сграда, например, струва не по-малко от 4-5 хиляди лева).

Сменят се кмет след кмет в курорта. Гласуват се наредби и правилници. Но истината е, че целенасочена политика и програма на общината за справяне с проблема в Банкя липсва. Имаме правилник за управлението, реда и надзора в етажната собственост. Депутати пишат със замах хард предложения със сурови мерки - огромни глоби за собственици, дори ипотека на сгради в полза на общината. Съвсем пресни промени в Закона за устройство на територията (ЗУТ), обнародвани през месец юли 2007 г. в "Държавен вестник" определят, че "всяка община в България може да ипотекира имот на

собственик, който не го поддържа в добро състояние". Общината ремонтира сградата за своя сметка. Но я ипотекира в своя полза. И така собственикът ѝ рискува да загуби жилището си, ако не се издължи за ремонта.

От януари 2007 г. ние сме вече в Европейския съюз. Но хората в Европа отдавна се връщат оттам, накъдето ние вървим. И са разбрали, че ако изискваш нещо от някого, първо трябва да му създадеш условия да го осъществи.

Във Франция и Германия, например, съществуват строги санкции за немарливи собственици. Но ако покривът ти протече, а нямаш пари на мига да го ремонтираш, обръщаш се към специални фондове и обществени организации, които предоставят безлихвени и нисколихвени кредити, а често и директна помощ със строителни бригади. Механизмът е много добре уреден и ремонтните работи са по цени, които също се контролират от тази гражданска организация, която опосредява връзката. Сумите, които се отпускат като кредит при облекчени условия (или се предоставят безвъзмездно на собственика), зависят във всеки конкретен случай от това дали той живее в жилището (или го отдава под наем), както и от неговите странични доходи. Така се гарантира и защитата на обществения интерес, и опасността от изтичането на средства не по предназначение.

Старите банчани с носталгия си спомнят Банкя от 60-те и 70-те години на миналия век, когато града имаше свой собствен облик и традиции. Средното поколение пък може да потвърди, че и през 80-те години, независимо от социалистическите недомислия, в Банкя цареше ред и чистота, оформяха се зелени пространства, паркове, алеи и пешеходни зони.

Годините на демокрация, обаче, доказаха мъдростта, че "и най-лошият ред е по-добър от най-добрия хаос". Настъпилият "бум" на ново безразборно строителство унищожи зелените площи и парковете в града. А криворазбраната свобода се превърна в "слободия", изпод която лъсна мърсотия и занемареност. Промени се не просто видът, лицето на града. Смени се неговият дух. Настани се безнаказаност, несигурност, философията на съществуването ден за ден. И градът започва да се нуждае както от преосмисляне, така и от преобновление - преобновление на това, което го е имало, това, което е било и което, уви, бавно започва да се руши.

В сърцето на Банкя до 50-те години на ХХ в. бе "Царевец" - бившото виетнамско, а по-късно - корейско общежитие: февруари 1953 - септември 1959 година, преустроено след това като белнеосанаториално заведение, с названието "Република". Днес, ако го погледне човек от площада, където спират автобусите, е жалката руина...

В съседство с "Република", през улица "Александър Стамболийски", е бившата сграда на хотел "Париж", сега изградена само от тухли и бетон, по които растат всякакъв вид бурени. Голямата баня - вече на 107 години - строена по план на хамбургския инженер Хохедер (1907 - 1910 г.), място, където цар Фердинанд, синът му Борис Трети и стотици почиващи идваха десетилетия

наред да се къпят в минералните води, днес също се руши. Малката баня - една скромна, но обичана от къпещите се сграда, приласкавала банчани с топлата си вода от 1902 г., е в окаяно състояние. Вила "Борислав" - сградата, известна в по-ново време като "Студенското общежитие" - колко бедни студенти - бъдещи знатни български граждани, тук са имали скромна стая и легло да пренощуват и на следващия ден - рано сутринта - набегом за сутрешния влак! Става дума за времето, когато връзката на Банкя със София е била само влакът София-Банкя-София; време, когато автобусните линии №№№ 42, 43 и 44, както и маршрутките №№ 31 и 10 са непозната утопия.

Не споменавам тук построената, но неизползвана сграда за поликлиника на Банкя. Някой мой съгражданин - ревностен защитник на курорта, ще бъде недоволен от някои негативни оценки, написани тук. И ще има право: жителите на курорта обичат града си, ревностно го защитават и поради това не приемат подобни реплики.

Наскоро прочетох в един вестник, че изоставените и недовършени сгради в Пампорово ще бъдат опаковани с рекламни платна, за да не загрозяват курорта. Ето още една една добра идея. Известно е, че подобни действия от страна на общината трябва най-напред да се регламентират законодетелно, което не е невъзможно - подобни принудителни мерки трябва да бъдат уредени в Закона за устройство на територията. Това ще даде законодателния инструмент на общината за ефективни действия. Ето защо, според мен, би трябвало усилено да се търсят контакти както с правителството, така и с народните представители за създаване на такава законова рамка по проблема. Само така може да се намери правилното решение за необитаваните и рушащи се сгради (особено в центъра на града). И тук, както в Пампорово (а и не само там), бетоновият скелет на бившия хотел "Париж", например (или на бившия рехабилитационен център "Република"), от години стърчи като плашещ паметник на разрухата само на шест километра от столицата.

Преходният период беляза Банкя и с липсата на толкова необходимия за един град стадион. Земята там бе върната на бившите собственици. Така и не се намери ново свободно място, на което да бъде построен друг стадион.

Проблемът за възстановяването на стария стадион е толкова третиран, че почти се е изтъркал вече като тема. През последните години стадионът заляга в общинските планове в началото на всяка нова година като приоритетна задача. И в края на всяка следваща се отчита, че "Ще" се възстанови... Кога ще дойде този паметен момент, обаче, никой не знае. Много думи се изприказваха какво се прави по въпроса, но досега без видим резултат.

Много столичани търсят място за отмора през почивните дни тук. Но всеки изхвърля боклука си, където му падне. Според мен, най-напред трябва да се повиши културата ни! Не може да отидеш на пикник, да застанеш на брега на реката (или в парка) и спокойно да изхвърлиш найлоновото си пликче от храна (или кофичка от мляко). Елате да видите какво става в Банкя (и нейните околности) след неделните уикенди. Идват, ядат и всички боклуци остават след

тях. А Банкя е един от най-чисто екологичните и красиви откъм природа райони на София.

Рушащите се сгради, безстопанствените Голяма и Малка баня, отколешен символ на курорта, продължават да подтискат както жителите, така и гостите на курорта.

5. 3. Възраждане на Банкя като курорт

Няма да е излишно да повторим, че с новата Конституция на Република България от 1991 година на практика Банкя завършва един от основните процеси, започнали в страната ни преди 20 години; че е доведено докрай раздържавяването на икономическата база - всички предприятия на територията на града и общината смениха собствениска си (поради тази причина много от обектите, построени през първия период на развитие, днес не функционират, рушат се и грозят с вида си облика на курорта, като развлекателен комплекс "Банкя", бивш рехабилитационен център "Република", бивш хотел "Париж" и други); че е финализирана поземлената реформа, като земята на собствениците е върната в реални граници; и, не на последно място, че в годините на така наречения преход се изградиха няколко нови, модерни предприятия, които, наред с някои от старите, са емблематични за общината, като "Кенди", "Минерални води - Банкя", "Воден свят" (който вече не съществува), "Тенис-корт "Банкя", "Софиягаз" ЕАД, която газифицира нашия града.

5. 3. 1. Реновиране и обновяване на централната градска част

През този период бе реновиран Големият парк „Кестените“, бяха зацветени улиците, засадени бяха много дървета и храсти. За по-добър естетичен вид в Големия парк „Кестените“ бе подновена настилката, като бяха поставени жълти павета на мястото на старите асфалтирани и изкопани от времето пътеки. Също така бяха поставени нови пейки и кошчета. Отремонтирана беше и емблематичната за Банкя статуя „Хигия“, която също се намира в парк „Кестените“, непосредствено до входа на Гомямата баня. Подновен беше и запустелия от години розариум в парка – засадени бяха много нови розови храсти. Засадени са 570 броя рози. Пред Централната баня пък са засадени бегонии и петунии. С това парка става още по-привлекателен за разходка и почивка както за жителите, така и за гостите на града.

Емблематични за град Банкя са както Парковата алея "Шейново", така и статуята „Трите моми“. Преди една година и те бяха възстановени. Паркът към алеята се поддържа и коси от общината, а дърветата и храстите около статуята „Трите моми“ редовно се подкастрият. В момента в паковата алея (двуредно и шахматно) са засадени 40 броя рози. Засадени са и 8 броя средноразмерни дървета. Изпочупените стълби по алеята са подновени. По нея

бе изградена метално-сводеста конструкция за зацветяване. Така тази красива сега алея свързва центъра със санитарно-курортната част на града. Теренът около статуята "Трите моми" също е оформен и затревнен така, че вида на един от най-емблематичните обекти в Банкя става все по-красив.

Курортът е истински оазис за търсещите отдих и спокойствие с вековния градски парк "Кестените" - приказно красив през зимата, даряващ свежест и прохлада през лятото.

От началото на 2008 година вечер светва не само парк "Кестените", а и Малкият парк с Ротондата. Това е подарък от общината за жителите на нашия град.

На 20 май 2017 г., при посещение в кабинета на Рангел Марков, кмет на Банкя, бе получена информация, че в кратки срокове ще бъде осветен и парк "Сабуров" (това е парка, който се намира над кафе "Ипон"). Наистина, по тъмно човек се страхува да мине оттам вечер.

Процедурата по осветлението на парк "Сабуров" вече е завършена. При първа възможност, когато атмосферните условия позволяват това, и този парк ще светне за радост на банчани. По думите на кмета на Банкя, Рангел Марков, има вече изготвени три нови проекта за три парка в града: парк „Сабуров“, „Вазовия дъб“ и Детската площадка на Иванянско шосе (между ул. „София“ и ул. „Ст. Стамболов“). Предстои да се подадат в Столична община за одобрение и финансиране. През последните няколко години непрекъснато се зацветява не само градинката пред банята, но и алеите и кашпите по улиците на града. Цветя се засаждат и около фонтаните. Много са и новопосадените дървета.

През 2010 г. община Банкя спечели финансирането на проект за изграждането на дендрариум. От сто и двадесет-сто и тридесет проекта само тридесет, между които и този на нашата община, са били одобрени от Столична община. Вече е определено и мястото, където ще бъде дендрариумът: в близост до Детската градина и 78 СОУ "Христо Смирненски". Дендрариумът е алея, по която ще бъдат засадени различни видове дървета. Тези дървета ще бъдат посадени в чест на някоя известна личност от Банкя, която има определени заслуги към града. Дърветата ще бъдат избирани от самите заслужили хора, в чест на които то се засажда. На дървото ще има указателна табелка не само с името на човека и неговите заслуги (какъв именно е неговият принос за нашия град), а също така и какъв вид е посаденото дърво. Тази алея с дървета ще бъде нещо като алеята на известните личности. Мястото, определено за дендрариума, не е случайно. То се прави с образователна цел. Децата ще могат да видят и да опознаят различните видове дървета. А по този начин те ще се научат както да ги обичат и ценят, така и да ги пазят. Дендрариума е с площ 1560 кв.м., като 1434 от тях са затревнени. Така това съдейства за благоустрояването и естетизирането на тази част на града.

5. 3. 2. „Моят зелен град“

По програмата „Моят зелен град“ в Банкя бяха засадени 120 дървета – червен дъб по улиците „Стефан Стамболов“ и 90 липи по „Варна“. Също така засадените Розовоцъфтящи кестени, кълбовидни върби и чинари ще украсяват ул. „Св. Св. Кирил и Методий“, ул. „М-р Коста Паница“ и „Детския парк“.

През 2015 г. районът беше домакин на една от най-големите инициативи на компанията в сферата на устойчивото развитие - „Моят зелен град“, която се провежда вече 9 поредни години. Основната цел на еко-кампанията е опазването на околната среда с акцент върху грижата за природата в града и увеличаването на горския фонд. В рамките на инициативата през 2015г. над 600 доброволци от Системата на Кока-Кола в България засадиха 300 брезови дървета в месността „Куков дол“, гр.Банкя и така първата гора на „Моят зелен град“ стана реалност именно на територията на нашия район.

В края на месец ноември 2016 г. започна изпълнението на проект за реконструкция на дървесна растителност по три основни улици на територията на район „Банкя“, който се осъществи с подкрепата на нашата компания. Проектът обхваща ул. „Св. Св. Кирил и Методий“, ул. „Варна“, ул. „Стефан Стамболов“. В рамките на проекта част от растенията са подменени, добавени са нови дръвчета в близост до уличните платна и са извършени редица озеленителни и почистващи дейности. Благодарение на подкрепата на Кока-Кола ХБК България, жителите на Банкя вече имат възможност да се радват на 307 нови дръвчета, засадени на близо 9000 м2 площ.

Това не е първата подобна инициатива за Системата на Кока-Кола в България, която е дългогодишен партньор на район „Банкя“ и подкрепя редица от дейностите на районната администрация.

Общината в Банкя приема и програма за тъй нареченото компесаторно залесяване – за едно отрязано дърво, собственикът се задължава да засади други три. Общо броят на засадените дървета по тази програма за времето от 5-10 години е 942.

Чешмата с минералната вода също промени своята визия след ремонт. Бяха подменени и тръбите, с което се увеличи дебитът на минералната вода, което много улеснява гражданите при наливането на вода и вече няма опашки.

Не може да мине човек из Банкя и да не обърне внимание на новите чешми, които кокетно се кипрят в центъра на града. Досега са направени шест чешми - пред общината, пред фотото и пред бившото кафе "Перун", в паркчето на улица "Петко Д. Петков", пред 25 ОДЗ „Изворче“ и в кв. Иваняне. Освен поставянето на чешма пред Детската градина, бе извършен и ремонт на тротоара там, който наистина беше в окаяно състояние.

По инициатива на общината и със спонсорството на фирма Аквапартнер"- Атанас Паскалев, "Кулев филм продукция" ООД, ресторант "Хемингуей" и ресторант "Брезите", курортът се сдоби с така необходимите чешми.

Дизайнът на чешмите е на една фирма от Димитровград. Не мога да не отбележа, че чешмите са направени много навреме. И както гостите, така и банчани се редят пред тях с благодарност да се разхладят с глътка студена вода през горещите летни дни.

Друга придобивка бе обществената тоалетна, (която не работи почти 20 години, след демокрацията). Сега тя е ремонтирана и работи.

5. 3. 3 . Нов градски център с Пешеходна зона

От 2012 година всички усилия бяха хвърлени за обновяване на центъра на Банкя, които включваха Малкия парк „Ротонда“ и „Пешеходната зона“ (сн. 14). (Сн. 34). (сн. 35).

Оформи се нов, модерен център с водни ефекти, часовникова кула, богато озеленяване и зацветяване. Вече има и нов амфитеатър за културни събития. Изграден е нов Туристически информационен център за обслужване на гостите на града. Той разполага със заседателна зала и възможност за мултимедийни презентации, кафе за отдих и социални контакти.

В центърпа на града (пред сградата на общината) бяха премахнати някои загрозяващи сгради, които бяха общинска собственост: бараките на Поземлената комисия, зала „Бор“, ресторант „Снежен рай“ и ресторанта и магазина на ул. „Булаир“. Малкия парк с Ротондата е изцяло реновиран от Соса-Cola ХБК България АД и е общ израз на последователното и ефективно публично частно партньорство между Компанията и Столична община. С финансовата подкрепа на Компанията в парка изцяло е подновена откритата лятна сцена, поставени са нови 25 пейки, основно е ремонтирана, освежена и с подновена настилка атрактивната ротонда с минерална чешма. "Малкият парк", както наричат своя парк банчани, е с площ 4 дка и се намира в самия център на града срещу Голямата баня. Паркът е създаден още през тридесетте години на миналия век. Оттогава активно се ползва за отдих от жителите и гостите на Банкя, въпреки че влошеното му състояние през последните години силно затрудняваше това.

5. 3. 4. Детски площадки и градинки

Все повече расте нуждата от нови места за отдих в нашия град. Няма по-удобни и по-безопасни места за игра и отдих на децата на Банкя от малките квартални градинки и паркове. В близост до домовете на хората, те създават уют на квартала, в който живеят. В предвид нарасналите потребности на банчани от такива места, през 2014 – 2015 г. изцяло бе обновен Детския парк с нови люлки, пързалки, пясъчник и други съоръжения. Бе поставена нова настилка, която осигурява тяхната безопасност. Там са засадени и подновени кашпите с цветя , които бяха запустели и занемарени. Подрязаха се и се оформиха храстите. На мястото на старите и изсъхнали дръвчета бяха посадени

нови. И Детското паркче се превърне в едно красиво и кокетно място за отдих и игра на децата.

На ул. „Петко Д. Петков“ старата и запусната детска площадка беше обновена. Поставена бе красива цветна ограда за безопасност на децата и са монтирани три модерни съоръжения.

На мястото на незаконен пункт за Вторични суровини на ул. „Княз Борис 1“ бе изградена нова и модерна детска площадка с много нови детски съоръжения за игра. Тук има не само нови пейки и съоръжения, а и чешма.

В парк „Кестените“ има новооткрита стрийт фитнес площадка с набор от уреди, достъпна за безплатни тренировки на всички желаещи

В началото на месец март тази година в Банкя бе открита поредната нова детска площадка, разположена в Големия парк „Кестените“.

Детски смях и музика изпълва парка, където в новата площадка децата щастливо си играят, използвайки хубавото пролетно време, и се наслаждават на новите съоръжения, вдигайки весела глъчка.

Новооткритата площадка, на стойност 83 800 лв, е изградена от общината със средства на Столична община. Площадката е предназначена за деца от 0 до 3 и от 3 до 12 години с придружител. Съоръженията в нея, отговарящи на всички съвременни изисквания за безопасност, са комбинирани с цел да може от тях да се възползват максимален брой деца на различна възраст.

Новата детска площадка е оборудвана с пързалка, люлка, везна и катерушки. Поставени са също пейки (не само навън, но и вътре в площадката), кошчета за битови отпадъци. Ударопогълщаща настилка пък предпазва децата от наранявания. Пространството около площадката също е облагородено. А пъстрата ѝ ограда във весели цветове привлича погледа от далеч.

Няколко дни след откриването на новата детска площадка в Големия парк „Кестените“ в присъствието на Йорданка Фандъкова, кмет на София, в нашия град бяха открити още две нови детски площадки - в кв. Вердикал и на ъгъла на ул. „Стефан Стамболов“ и ул. „Пейо Яворов“.

Детската площадка в кв. Вердикал не е последната открита детска площадка, защото общината се е погрижала и ще осигури още много такива места, за да растат, здрави и бодри, децата на Банкя, като се забавляват повече от времето си на открито, на чист въздух, а не да са затворени пред компютрите по домовете си. Както и другите, така и тази детска площадка в кв. Вердикал, е обезопасена, като е покрита с мулч - нов иновативен продукт със съобразена с височината на падане от съоръженията за игра ударопогълщаща дебелина.

Два дни по-късно бе открита още нова детската площадка и на ъгъла на ул. „Стефан Стамболов“ и ул. „П. Яворов“ с монтирани в нея и обезопасени съоръжения за забавлението на децата - люлки, катерушки и пясъчник.

Средствата, необходими за изграждането на тази площадка (19 000 лв.), са отпуснати от бюджета на Столична община.

И тази детска площадка, също както останалите, е оборудвана с пейки за отдых за родителите, за бабите и дядовците, които, освен да пазят своите малчугани, могат да го съчетаят и с една почивка на открито, собено в тези чудни пролетни дни...

Възстановен е и паркът в центъра на село Иваняне. Освен нови пейки и нови детски съоръжения, в началото на новоизградената алея на ул. "Св. Св. Кирил и Методий" е издигнат мраморен паметник - отворена бяла книга с първите букви от азбуката, изобразени върху белите листа. Паметникът е символ не само на улицата, на която се намира, а и на празника на Иваняне - 24 май, Денят на славянската писменост и българската култура.

Хората, които живеят в близост до парка, са изключително доволни от новата придобивка. И с удоволствие те се разхождат тук. А, уморени от грижите по своите палавници, бабите и майките с усмивка сядат на пейките за отдых и сладка раздумка.

5. 3. 5. Художествени фонтани

В многовековната историческа памет на България Банкя е свързана неизменно с водата като извор на живот, здраве, чистота и сила. Даже в почти всяка семейна и родова документна хронология присъстват картини и фотографии, документиращи характерните за Банкя и превърнати в нейна визитна картичка символи, архитектурни и природни забележителности, свързани с водата.

Ето защо, колективът на Лаборатория „Хидроавтоматизация” към Института по механика и Института по водни проблеми към Българската академия на науките откликна с радост на готовността на новото ръководство на Столична Община да се възроди фонтанчето пред зданието на Минералните бани и да се изгради нов фонтанен комплекс на преустроеното пътно кръстовище в центъра на Банкя (сн. 15).

Така пред запустялата, за съжаление, сграда на Минералните бани бликна една феерия от водни фигури, светлина и водни звуци, която за дълго пленява минаващите гости и жители на Банкя. А станалата символична за Банкя „Ротонда” от градинката зад банята беше „пренесена” във водно изпълнение в центъра на новоизграденото пътно кръстовище. Куполът на „водната ротонда” пази под себе си „свещения извор” на Банкя, носещ горещото дихание на земните недра.

Оригиналната водна архитектура на фонтанчето пред Минералната баня сякаш изпълва със символично съдържание отправения към бъдещето поглед на момченцето, понесло се щастливо върху „златната рибка” и къпейки се в непресъхващия многовековен извор на Банкя - едно от големите достойнства на разработките и изпълненията на академичното звено –

Лаборатория „Хидроавтоматизация” в областта на фонтано-строенето е в това. Новосъздадената, оригинална, пространствено-площна водна архитектура на фонтана пред Голямата баня придава на водните, фонтанни композиции, определено смислово съдържание и фонтаните се превръщат в творение с определен замисел и съдържание при изключително силно и задълго пленяващо художествено декоративно въздействие. Разработката е нов клас, без аналог, фонтани – „Художествени фонтани” за вътрешни и външни пространства: фонтани пред обществена сграда, непосредствено в парковите тревни и цветни масиви на парк „Кестените“. Преносимите водно-атраактивни комплекси са с висока степен на мобилност, с минимален оборотен воден обем, разполагат се направо върху подовите настилки без необходимост от извършване на строителни работи.

Постижение е също така разработеното светодиодно, декоративно осветление, отличаващо се с изключително ниската си енергоемкост, силна цвятова наситеност и висока експлоатационна надеждост и дълговечност, независимо от климатичните и метеорологични условия. Възможна е и динамика, както по интензитета, така и по цвятово разнообразие. Всички тези, оригинални, достижения на Лаборатория „Хидроавтоматизация” към Българска академия на науките в областта на водните атракции, фонтаностроенето, мащабното фасадно светово декориране, външното и вътрешно художествено-декоративно осветление намерат приложение в уникалната градска среда на курорта. Това обогатява неповторимата колоритност и индивидуалност на Банкя, формирана през цялата ѝ многовековна история.

По-старите банчани много добре знаят къде се намира Вазовият дъб (сн. 16). И защо се нарича така. Преди години там стават големи тържества. Изнасят се незабравими поетични рецитали. Хората от банкя се гордеят с дъба, под чиято сянка е отсядал да си почива не кой и да е, а Патриархът на българската литература - Иван Вазов.

Днес, обаче, хората с огорчение минават покрай дъба. Потънал в забрава, буренясал, той стои там самотен. Табелата с надписа е паднала до него и не се вижда от високата трева и тръни.

Ако попитате днес някой тиинейджър къде се намира в Банкя „Вазовият дъб“, надали ще може да ви каже. Може би младежите дори не знаят за неговото съществуване.

По повод съдбата на „Вазовия дъб“, при разработването на настоящата дипломна работа от общината ме увериха, че в момента тече конкурс за изготвяне на проект за изграждане на парк "Вазов дъб". Идеята е новият парк да е различен от всички други паркове в курорта.

Общината, отворена за всички оригинални идеи и предложения, приканва жителите и гостите на курорта, които работят в тази сфера и имат нужната компетентност, да се включат в проектирането.

5. 3. 6. Нов топъл минерален плаж (сн. 17)

Проектът, представляващ възстановяването на градския минерален плаж, включва басин с олимпийски размери - дълъг 50 метра, детски басейн, барове за освежаване с напитки и сандвичи.

Към тях е построен апартаментен хотел с голям СПА-център, който включва много процедури. Идеята е да се направи топла връзка от Спа-центъра с външния басейн, който допълнително се затопля, за да може да функционира още от ранните месеци на годината.

Първоначалният проект, който преди години бе изготвен, включваше два големи хотела и един малък басейн - 20 метра. Общината решава, че това не е благоприятно за гражданите на Банкя. Градът има нужда от един басейн с олимпийски размери, такъв, какъвто беше преди. Такива и условия са поставили - да е голям и с правоъгълна форма. Затова бе изготвен друг нов проект, който включва построяването само на един хотел и голям басейн. Така е постигнат един добър баланс - да се запазят обществените интереси и интересите на инвеститора.

Хотелът има много магазини опред, а отдолу има подземен паркинг. Най-хубавото е, че Банкя отново се сдоби с минерален плаж.

5. 3. 7. Възстановяване на градския стадион (сн. 18)

Приоритет пред общината е и възстановяването на градския стадион. Има желание да се стартира проекта за възстановяването на стадиона, 22 дка общинска земя, на която да се провеждат тренировъчните занимания и мачовете на ФК „Банкя“. На първо време, ще се започне със собствени усилия и средства, а, когато проектът стартира дейността и има достатъчно деца, ще се кандидатира за изграждане на съоръжение на игрището със съблекални. Има възможност да се направи игрище с около 2 000 седящи места и трибуна. Ще бъдат изградени съблекални, административната част, фитнес зала, както и зала за възстановяване - всички необходими условия за това са изпълнени.

Собствениците са обезщетени (техническа и административна работа, отнемаща много време) Крайната цел е собствеността да стане общинска и до края на 2018 Банкя ще има стадион. Предишните управници на града са имали идея това да се реализира по-рано.

Общината ще възстанови не само стадиона. Ще изгради и нова спортна зала, и зона за аткракции. Най-напред ще се изгради спортната част, която да разполага с повече места, с повече инвестиции. Както и ще се възобнови местния футболен отбор.

За целта общината има и подкрепата, и обещанието (в лицето на столичния кмет Йорданка Фандъкова и на Столична община) в кратки срокове Банкя да се сдобие с дългоочаквания стадион.

5. 3. 8. Възстановяването на Летния театър

Едно от любимите в миналото места в Банкя, свързано с неповторими преживявания и за жителите, и за гостите на града, беше Летният театър. Няма банчанин, който с умиление да не си спомня за него.

Летният театър, обаче, беше не само любимо място за отдих и забавление. А и един що-годе културен център. Тук са пяли много известни и наши, и чужди певци. Тук са ни разсмивали Георги Калоянчев, Никола Анастасов, Стоянка Мутафова, Георги Парцалев - толкова много наши и чужди артисти, за които страниците на тази дипломна работа няма да ни стигнат, за да ги изброим.

Обхванати от трепетно очакване, седмици преди концертите банчани не мо жеха да спят от вълнение. И седмици след това - живееха с неопикуемото с думи чувство на естетическа наслада.

Това не е сантиментална въздишка по доброто старо време. Банчани наистина страдат от липсата на Летен театър. През горещите летни дни, на открито, той беше най-подходящото място за забавление. А съприкосновението с гората и със свежия въздух пораждаше наистина незабравими изживявания. Недалеч от Летния театър имаше и дансинг на открито, където младите хора танцуваха до зори.

И не е чудно, че сега, в началото на 2008 година, както и в началото на мандата на новия кмет на Банкя, Рангел Марков, хората пак да се сетят за този позабравен проблем.

За съжаление, мястото, на което се намираше Летния театър, е свлачищен терен - строителство около и над него активира с още по-голяма сила свлачищния процес. Това прави възстановяването на Летния театър на този етап невъзможно. По тази причина в момента общината търси друго място, подходящо за изграждане на Летен театър. Общината има уверението на Столична община, че ще съдейства за изграждането на нов Летен театър. Това съдействие ще се изрази в изготвянето на проект, платен от Столична община. Банчани искрено се надяват, че ще се случи чудо. И че общината наистина ще намери подходящо място, та Банкя, както нейните побратими-курорти Хисаря, Сапарева Баня, Вършец, Павел баня, Баните, отново да се сдобие с Летен театър.

5. 3. 9. Включване в програмата за саниране

Още две емблематични сгради в Банкя ще бъдат включени в програмата за саниране. След като приключи със санирането на Детската ясла „ 25 ОДЗ „Изворче“ и 78 СОУ „Христо Смирненски, общината се наема да подобри външния вид на сградата на общината и на старата сграда до нея, която също е емблематична за Банкя. Това се прави, от една страна, за повишаване на енергийната ефективност, а, от друга - тези сгради са лицето на

града и трябва да ги направим така, че да изглеждат по-привлекателни както за жителите, така и за гостите на града.ю

5. 3. 10. Училища и детски градини

Извършена е реконструкция, разширяване и основен ремонт на старата сграда (на Целодневна детска градина № 10). Изграден е нов корпус за още четири групи – 120 деца.

Към Обединено детско заведение № 25 „Изворче“ (сн. 19) в нашия град вече има новоизграден плувен басейн и музикален салон. Ремонтан е и кухненския блок. В градината има пункт за осигуряване храна на младите майки.

В периода до 2012 година детската градина бе санирана. В рамките на три години училището бе санирано – топлоизолация на външните стени, топлоизолация на фасадната система. Извършена бе тотална подмяна на отоплителната система – смяна на отоплителните тела (радиатори), тръбни разводки, автоматика на котела. Беше подменена изцяло дограмата на училището. Направени са топло-хидроизолация на скатни и плоски покриви и е поставена силикатна мазилка на площ 7 дка. Така училището има по-красив и естетичен външен вид и се превръща в едно модерно учебно заведение. Ремонтан е и покривът на 78-мо училище, както и основен ремонт на физкултурния салон – преобоядисване, нова настилка. Ремонтани са и съблекалните. Изградена е комбинирана спортна площадка в двора на училището – за игра на мини футбол, волейбол, баскетбол, тенис на корт, тенис на маса. Направена е подпорна стена и трибуни, както и обслужваща сграда за съблекалните.

ГЛАВА ШЕСТА: Традиционни празници в Банкя (нематериалното културно наследство като ресурс за развитие)

6. 1. Културните традиции в курорта

Животът в Банкя се обуславя не само от прекрасните ѝ природни дарове, но и от духовния климат, създаван както от хората на града, така и от традиционните празници, като Празникът на минералната вода, здравето и дълголетieto, наречен „Горешляци“.

Културните традиции се съхраняват в двете читалища - огнища на българщината и местната самобитност. Детско-юношеското театрално студио „Смехурко“ развива артистичните заложби на децата от Банкя, като за много от тях театърът се превръща в професия и жизнено поприще.

Банкя все по-необяснимо и все по-непобедимо упражнява своето влияние върху хората на духа. Галерия „Гандра“, където ежесечно се откриват изложби на известни български художници, стана символ на обединяващата и възвисяващата роля на изкуството в града.

Музите на различни изкуства често си дават среща не само в галерията, а и в Малкия парк с Ротондата, където се провеждат фестивали, концерти, празнични програми. Още от началото на миналия век курортът е привличал столичната бохема, между които и най-известните ни поети и писатели.

През последните години Банкя достигна един небивал разцвет по отношение на културния живот. Традиционно всяка година тук се отбелязва Празникът на Банкя - „Горешляци“, с богати музикални програми, които продължават по цяла седмица.

Традиционен стана и Курбана за здраве, дълголетие и благополучие на града, раздаван лично от кмета на общината пред църквата, след тържествената литургия послучай празника на минералната вода.

Не по-малко тържествено се честват съборите в селата Иваняне и Клисурса, както и в кварталите Градоман, Михайлово и Вердикал.

Едно от новите неща, които се провеждат в Банкя, това е рок фестивала „Гръмница“ за младежки рок и метъл групи от цялата страна, както и организирането на народното веселие „БанкяМези“.

В Ритуалната зала непрекъснато се представят нови книги и произведения на творци от Банкя, както и организирането на изложби и седенки по повод християнските празници .

Курортът определено има свой емоционален климат, който се дължи и на хубавата българска музика, която се лее от тонколониите през голяма част от деня в централната градска част. Преминаващите хора се тонизират от нея и, споделяйки общата звукова среда, те получават усещането за близост и

съпричастност – така необходимо във време, белязано със знака на отчуждение между хората.

Развитието на Банкя като курорт довежда до развитието и обогатяването на традиционната празнично-обредна система с нови по характер и съдържание празници, както и с такива, в които здравите, прогресивни народни елементи са съхранени и запазени. Сегашната празнична дейност в своето развитие и усъвършенстване допринася за благоприятния микроклимат в града.

Досегашната практика показва, че само големите национални празници, както и професионалните, не са достатъчни. Затова в Банкя се пристъпва и към развитие на нови празници – семейни или за ограничен кръг хора – организирани по местоживееене, на квартално равнище.

6. 1. 1. Празникът на минералната вода, здравето и дълголетието „Горещляци“

*"Удри гърме,
Гърмовник Илия,
удари огън,
Огнена Марино,
удари вода,
Воден Пантелей!..."*

Народна песен (1)

Така народната песен от Софийско свързва в едно тримата светци, повелители на природните стихии. Св. Марина се смята за владетелка на огъня, Св. Пантелей - на наводненията, а Св. Илия - на гърмотевицата. В чест на огъня като стихия е тридневното празненство в Банкя, наречено "Горещляци". Дните 15, 16 и 17 юли от незапомнени времена банчани наричат "Блъсъци" и "Германовци". През тези дни сякаш "огън слиза от небето". Носят го светкавиците и гърмотевиците. Този празник съвпада с храмовия празник на местната църква "Св. вмчц. Кирик и Юлита", който е честван по стария календар на 28 юли, а сега се празнува на 15 юли. На този ден се отслужва тържествена света литургия и тази година за първи път ще се прави курбан за здраве. Оттам идва традицията на 15, 16, 17 юли да се отбелязват най-големите празници на Банкя - "Горешляци". Смята се, че през тези най-горещи дни в годината минералната вода е най-лековита.

Първият ден от "Горешляци"-те общината връчва отличия на граждани и фирми, допринесли за развитието на Банкя. По този повод се поканват певци да участва в спектакъл след официалното откриване, а Народно читалище "Отец Паисий" изнесе фолклорен концерт. Вечерта пък банчани се наслаждават на естрадни концерти.

1. ДИНЕКОВ, Петър, „Български фолклор“, 1976 г., стр. 97

Международния фолклорен фестивал и концерт. Трите палещи дни нищо не се работи - както на полето, така и вкъщи. Смята се, че това предпазва хората от огъня. Затова на 15 юли старите банчани угасвали огъня в огнищата си. Подновявали го чак на Огнена Марина - 17 юли (Приложение № 3)

Празникът "Горешляци" е традиция, насочена към бъдещето, обединително звено за стари и млади. По примера на бързоразвиващите се курортни места в България и Банкя, с помощта на този празник постепенно се превръща в съвременен европейски град и курорт, съчетаващ модерното с традиционното, миналото с бъдещето по свой уникален начин.

По "Горешляци"-те се съди за идващата зима. Първият "Горешляк" (15 юли) отговаря на м. януари, вторият (16 юли) - на м. февруари, а третият (17 юли) - на м. март. Пече ли на "Горешляк", времето ще е меко и хубаво, без студове и виелици; хладно ли е - лют студ ще бъде, леден вятър ще вее. Ако някой не зачита "Горешляците" - или пожар ще стигне къщата му, или нивата му с още неприбрани снопи ще изгори!

6. 1. 2. Денят на лозаря „Трифон Зарезан“ (Спомен за първия лозар в Банкя)

През последните години общината полага усилия за възстановяването и на Деня на лозаря - „Трифон Зарезан“. От години се забелязва как в Банкя и околните села се празнува този празник. Сбирките наистина са красиви и весели. Подрязва се някоя лоза, а после - песни, танци и пищни трапези. Повечето от празнуващите са млади хора. Но почти никой от тях не подозира, че именно тук, във Вердикал, е засадена първата лоза в този регион.

От проведените разговори с някои от по-възрастните хора от кв. Вердикал разбрах, че първата лоза в селото я е засадил Добри Димитров Попов, който е от Бургаския край. По думите на хората, той взел за жена дъщерята на Андрей Петров от с. Вердикал. Завел я да живее в едно село край морето. Добри бил строител, но много обичал лозарството и това било неговата мечта, затова в с. Камено превърнал нивите си в лозя. Само че животът му изиграл лоша шега. Жена му се разболяла от малария. И лекарите ѝ препоръчали да се върне в родния край, докато оздравее.

Така през 1934 година Добри Попов и жена му се връщат в с. Вердикал. Жената се възстановила. Но, когато се върнали отново в бургаското село Камено, тя отново се разболяла. Така няколко пъти. Докато накрая решили да се преместят да живеят в Банкя.

Настанили се във вила "Роза", на ул. "Ал. Стамболийски". Добри Попов започнал работа като строител. Наближила пролетта, а една невидима тъга разяждала сърцето му... Време било да се обработват лозята, а той бил далеч от село Камено. Обикалял селищата тук, около Банкя, но никъде не видял лозя. Целият кър бил само с диви круши, глог и шипки. Хората му казвали, че земята тук нищо не ражда.

Бил изправен пред дилемата: ако се върне в родното си село, за да обработва лозята, ще загуби жена си, а ако остане - трябва да се прости с мечтата си... Това много го измъчвало. И, вместо да купи жилище, той купил един декар нива в местността "Лозище" в с. Вердикал. Добри Попов веднага заминал за родния си край, дал лозята под наем и купил вкоренени лозички от различни сортове, както и няколко фиданки бадеми, праскови и сливи.

Върнал се в Банкя и усърдно започнал да обработва на ръка закупената нива. Селяните надничали през оградите и му се подигравали: "Що ти трябва на баир лозе? Та тук и трънки не се раждат, а ти лозе садиш!"

Не само се подигравали, но взели и да му пакостят: забранявали да налива вода от герена или да минавал през синурите, чупели даже фиданките... Но Добри Попов не се отчайвал. Оставял невръстните си деца през деня да пазят, а той пазел през нощта. Спял в скованата дървена колиба. И така смелите му мечти се осъществили.

След няколко години му предложили нива в местността "Умище", за да насади и там лозе и да си я поделят. А той да ги научи как да отглеждат лозите. И друг комшия също дал съгласие за неговата нива. Но след като била насадена и обработена, на него му се видяло трудно да чака реколтата и развалил договора, като си взел земята обратно.

После идва 9 септември 1944, а по-късно - земята влиза в ТКЗС и изкореняват лозята. Като компенсация на Добри Попов дават 5 дека в района на училището. Тогава той вече е стар, но с неувяхваща любов към лозята. Още същата година засажда един декар и половина с лози и два декара - с овощни дървета.

Само че животът пак му изигра лоша шега. След десетгодишно плододаване, районът влиза във владение на военните и, на свой ред, те също изкореняват лозята и дърветата. Не е важно какво е станало с труда на Добри Попов. Не е важно дори как се е чувствал той. Важно е и е много жалко, че жителите на този район не са могли да отгледат повече лозя и да се радват на този елексир.

6. 1. 3. Изложби и седенки

Почти всяка година в Банкя се организират изложби както на родни художници, така и на много гости на града.

А за празниците „Горешляци“, Коледа, Великден и Цветница традиционно се организират седенки и изложби на картини .

През пролетта вече няколко поредни години се организират „Майсторски изложби“ на народни носии, бродерии, шевици и произведения на изкуството, грънчарство и дърворезба.

Седенките в Банкя са част от нейния колорит. През 2013 година „Седянка Българка“ посрещна в нашия град гости- плетачки на дантели не само от страната, а и от чужбина: Украйна, Италия и Франция.

Изложба под надслов „Банкя – днес и утре“ традиционно се организира по повод Празникът на града - „Горешляци“. Тя представя планове и проекти за развитието на нашия град. В този дух се организира и ретро-фото изложба: „Банкя в началото на миналия век“ и „Банкя - преди и сега“.

Съвместно с движение „Наопаки“, в курорта често се организира артфест „Багри“ за съвременно и нестандартно изкуство. Също така тук много често се правят пленери, посветени на Банкя като извор на живот, прекрасна природа, минерална вода и духовно средище.

6. 1. 3. 1. Галерия „Тандра“ (сн. 20)

Почти два пъти в месеца галерия „Тандра“ прави изложби на художници както от Банкя, така и известни художници от цяла България. Свои платна тук са показвали художниците Аршак Нерсинян, Александра Правдомирова, Бисера Вълева, Вим Янсен, Златка Пентова, Иван Додов, Иван Яхнаджиев, Ралица Денчева, Калоян Богданов, Лили Балева и още много други известни художници.

6. 1. 4. Концерти

Традиционно всяка година общината в Банкя организира за Празника на минералната вода „Горешляци“, Коледа и Великден концерти, на които са пяли не само наши народни певци към читалищата на града – „Отец Паисий“ и „Светлина“ - Вердикал, но са гостували и много известни певци и състави като: Илия Луков, Преслава, Поли Паскова, дует „Червено и черно“, Софийски духов оркестър и много чуждестранни певци – предимно от Сърбия.

Често курорта се организират и благотворителни концерти с участие на децата от Националното музикално училище „Любомир Пипков“.

6. 1. 4. 1. Фолклорен ансамбъл "Банкя"

Фолклорният ансамбъл "Банкя" съществува от 1931 година. В миналото в него са се занимавали над 50 младежи и девойки, докато днес те не

са повече от 20 танцьори и певици. Ансамбълът е участвал успешно в много фолклорни фестивали във Франция, Германия, Белгия, Дания, Гърция, Македония, Русия и други. Последният фестивал беше в Турция, гр. Сарай, през 2006 година.

В репертоара на Фолклорен ансамбъл "Банкя" при читалище "Отец Паисий" могат да се видят танци от всички области на България. Най-често ансамбълът изпълнява танца "Кукли", показващ важен момент от бита на българина и неговия основен поминък – зърнопроизводството, и танца "Комитско либе", пресъздаващ момент от историята на България. Тези танци изискват изключително добра актьорска игра. Това, обаче, не затруднява танцьорите. Защото те са подготвени от професионалия хореограф Таня Илиева, която обръща по-особено внимание на богатството и красотата на танците от шопската област. Ето защо в играта си танцьорите от ансамбъла (с колоритни шевици, с бели дантели, с гайтани и големи украси за главите) най-вече се стремят да изразят буйния нрав и особения темперамент на местните жители.

Костюмите, с които изпълнителите танцуват, отдавайки се на танца с най-голямо удоволствие и с подчертано от майсторска актьорска игра, са с автентични и с оригинални мотиви, носещи характерните белези на съответната фолклорна област. Движенията им са плавни - сдържани, за жените, и буйни по темперамент, с леко закачлив характер, за мъжете.

С неповторимите си гласове и под умелото ръководство на Никола Йонов, певиците на Фолклорен ансамбъл "Банкя" изпълняват български народни песни с жар и нежна чувствителност. Любими мелодии за тях са характерните за шопите треперливи продължителни извивки.

За съжаление, банчани все по рядко говорят за българския фолклор и за неговата красота. Затова все по-малко младежи и девойки от Банкя се записват във фолклорния ансамбъл. С надеждата, че ансамбълът ще се разрасне, както преди, читалище "Отец Паисий" не спира да набира млади таланти. Защото Фолклорен ансамбъл "Банкя" е едно своеобразно огледало на града.

6. 1. 5. Фестивали

6. 1. 5. 1. Софийски Международен фестивал на детско-юношеската песен "Милион чудеса"

Една позабравена вече традиция в Банкя е фестивалът Софийски международен фестивал на детско-юношеската песен "Милион чудеса", който се е състоял всяка година от 2001 г. до 2010 г.(включително). В него са участвали деца от Румъния, Сърбия и Черна Гора, Македония, Грузия и други страни. Под патронажа на кмета на София и с любезното съдействие на Кока

Кола и Минерални води "Банкя", фестивалът е продължавал три дни и обикновено се провеждал между 16–18 юни в комплекс „Воден свят”.

Организатори на фестивала са Сдружение "Милион чудеса", Столична община и СО Район "Банкя" (в качеството си на домакин). Макар и позабравен, фестивалът "Милион чудеса" също е бил емблематичен за курорта Банкя. И всяка година тук се събират деца не само от цяла България, а и от цял свят. На празника се поканват всички, които обичат музиката - да се насладят на техните и на изпълнението на другите лауреати.

6. 1. 5. 2. Фестивал на уличните музиканти в курорта

През 2016 г. СО Район „Банкя“ организира в Малкия парк „Ротонда“ Фестивал на уличните музиканти, в който взеха участие много млади хора, дошли тук да изявят своите таланти. Фестивалът бе организиран със съдействието на Христо Мутафчиев, председател на съюза на артистите в България и нашия съгражданин Евгени Будинов. Като начало бяха очертани структурата и обхвата, които ще бъдат предложени на публично обсъждане с цел визията на центъра на курорта да се развива устойчиво като иновативен и творчески център на възможностите, платформа за активно участие на гражданите в съвременния културен живот и пълноценното им взаимодействие с културното наследство.

Така, с активното участие на известни български творци градът ни ще се превърне не само в трамплин за професионално развитие в областта на културата и изкуствата, не само в притегателен център за изява на млади творци, но и в средище на културни мероприятия и място за споделено преживяване.

6. 1. 6. Банкя - център за детска литература

През 2008 година общината в Банкя участва в проект на Европейската общност, озаглавен "Югоизточен Европейски център за литература за деца и юноши" и го спечелва (1). Така нашият град става първият и единствен район не само в Столична община, но и в цяла България, който е одобрен да получи финансова подкрепа от ЕО. Този проект има за цел да се постави началото на коопериране и създаване на съвместна дейност с институти, работещи в областта на литературата и медиите за деца и младежи в Югоизточна Европа. Организатори на проекта са както местната власт, така също и институциите, работещи в областта на литературата и медиите за деца и юноши в Югоизточна Европа (библиотекари, домове за детска литература, университети, издателски къщи и други).

Чрез инициране на съвместна дейност, проектът има за цел да подпомогне четенето, творчеството и образованието, модерните медии, литературата, изкуството, модерните технологии и в крайна сметка да допринесе за укрепването на мира и взаимното разбирателство в региона. Чрез използването на книги и други медии, проектът подпомага най-младото поколение в региона да се опознае по-добре, да се издигне съзнанието на децата и младежите от различните Югоизточно Европейски държави по отношение на това, какво общо имат те - повече неща, които ги обединяват, отколкото ги разделят, - и да се обучават да уважават различните.

От проекта се възползват деца и младежи, семейства, учители, библиотекари и всички онези, които се интересуват от устойчиво развитие в региона в мир и сътрудничество.

За да се постигнат тези цели, работната група създава Югоизточно Европейска изследователска библиотека за детска и младежка литература в нашия град, публикува четири издания на нов литературен журнал, създава страница в Интернет, присъжда литературни награди и организира литературен фестивал.

Проектът "Югоизточен Европейски център по литература и медии за деца и юноши" обхваща съвместни дейности в дългосрочен план, които се провеждат в Банкя. Дългосрочното сътрудничество в тази област се развива чрез обмен на библиотекари, органиране на семинари, стипендии за изследователи, регионални конференции и срещи, курсове по Югоизточно Европейски езици и така нататък. Създаден е вече Югоизточен Европейски център по изследователски библиотеки за литература за деца и младежи. През месец юни 2007 година е отворена библиотеката, организирана в Банкя. И работи съвместно с издателски

1. Вестник „Банкя днес“, 2008 г., бр. 11

къщи в Югоизточна Европа за издаване на повече книги. Изготвени са четири издания на Теоретичен литературен журнал по Югоизточна Европейска литература за деца и младежи. Всяко издание е по 48 страници. Началното издание е в обем от 1000 страници. Половината от тиража е изпратен безплатно на различни институции в региона и света, които работят в тази област. Статиите в Журнала са публикувани на български език и на английски. По този начин се насърчава изучаването на чужди езици в региона. Освен това Журналът дава основа за непрекъснато сътрудничество между институциите в Югоизточна Европа, работещи в областта на литературата за деца и младежи. Главният фокус е съвременната литература. Но някои класически автори също присъстват. Държавите от Югоизточна Европа са поканени да оказват съдействие със статии, информация и да споделят своя опит. Журналът работи съвместно с пресата в Югоизточна Европа, за да подпомага дейностите на центъра.

Центърът е създал и страница в Интернет, на езика на страните, организиращи проекта, и на английски. Страницата съдържа информация за главните събития в областта на литературата за деца и юноши в Югоизточна Европа и дава платформа на работещите в тази област да обменят опит и информация. А главното събитие - фестивал по литература и медии за деца и юноши - всяка година се състои в различна държава от региона.

6. 2. Спортни празници

Ценителите на спорта в Банкя могат да получават здраве и наслада на модерните спортни площадки в града, разположени до най-голямото на Балканския полуостров 78 СОУ “Христо Смирненски“ и в квартал “Иваняне” до кръговото движение. Тенис комплексът – един от най-съвременните в България, оказва гостоприемство на най-добрите „ракети“ при наши и международни турнири. Много радост доставя на своите почитатели ФК „Банкя“.

Пет екопътеки опасват живописните околности на градчето – две към манастирите „Света Троица“ и „Света Петка“, две по поречието на реки и “Пътеката на здравето”. Любителите на конната езда са улеснени от близостта на Хиподрума, който на Тодоровден кипи от емоциите на зрители и участници в традиционните кушии. В зората на миналия век с пророческа точност д-р Никола Генадиев, тогавашен министър на земеделието и търговията, изрече тайната: „Банкя - Благослов, Благодат, Благоденствие“. Разгърнатата, мисълта му звучи така: Банкя е благословена от Бога с Неговата Благодат за Благоденствие на хората.

6. 2. 1. Походи и велопоходи

В спортния календар на Банкя през последните години се провежда планинско бягане в околностите на града под надслов „Баба Марта Рън“. А също така за любителите на бягане с препятствия се проведе и LEGION RUN.

Много походи са проведени с учениците до Дивотинския манастир „Света Троица“ и до Клисурския манастир „Света Петка“.

В околностите на Банкя всяка година се организират велопоходи за любителите на този вид спорт.

6. 2. 2. Конни надбягвания и кушии на Националния хиподром в Банкя

Националният хиподром в Банкя (сн. 21) е престижно място за провеждане на международни и национални първенства.

Станалите известни в Европа камили от Калмикия, преживяли какво ли не, докато стигнат до България, редовно дефилират на хиподрума в нашия град на Кушията в събота за Тодоровден. Откакто са в България, пустинните бозайници живеят в Банкя. Тяхната изява е истинска изненада за празника на хиподрума с традиционни конни надбягвания и кушия.

Всяка година отец Милко от местната църква „Св. Кирик и Юлита“ застава пред многохилядната публика, за да отслужи празничен водосвет и да отправи молитва за здраве и успех както за нас, така и за нашите четирикопитни любимци. Тук свещеникът освещава най-голямата обредна пита, изработена под формата на подкова, с диаметър над 1 метър.

В конните надбягвания вземат участие най-бързите чистокръвни английски коне. Те се състезават в гладко надбягване на 800 метра. Сред претендентите се откроява носителят на приз “Мадарски конник” - жребецът Холдинг. За седемгодишният ветеран сред състезателните коне е голямо предизвикателство конкуренцията на доста по-младите от него Сигетариус, Согрел и Гладиятор.

Популярен аржентински танц с ласо често представят гостуващите от Украйна артисти от труппа “Лос Либрес”. След тяхното представяне е даден старта на традиционната за Тодоровден народна кушия. Колоритната надпревара е изпитание за всички желаещи коне, независимо от порода, възраст или външен вид. Тази надпревара е свързана с народното поверие, според което на Тодоровден Св. Тодор облякъл девет кожуха, яхнал коня си и отишъл при Господа, за да измоли от него лято. Победителят в кушията получава парична награда и други подаръци .

За доброто настроение на публиката на хиподрума пее популярната фолклорна изпълнителка, нашата съгражданка Поли Паскова, заедно с танцьорите от държавен фолклорен ансамбъл “Тракия”.

ГЛАВА СЕДМА: Културни и природни забележителности в Банкя

На 27 август 1969 година, с Указ № 828 на Президиума на Народното събрание (1), село Банкя е обявено за град. Едва ли тогава някой би могъл да си представи, че от едно малко изостанало селце Банкя ще се превърне в истински курортен град.

Загледан в днешния облик на курорта, човек си дава сметка, че безсънните нощи и трудът на поколения банчани са материализирани в невероятна смесица от традиции и нови социални придобивки - гаранция за едно достойно бъдеще както за жителите, така и за гостите на Банкя.

Градът е уникален не само с атмосферата си, а и с културата си и с непрекъснатия си стремеж да се развива в посоката на най-добрите национални стандарти. В това е неговата сила, довела до процъфтяването на курорта - с непресъхващите ѝ минерални извори, с горите на Люлин планина, с прекрасната природа, както и с културните си и природни забележителности, които в съвкупност спомагат за икономическото развитие на града.

7. 1. Светите места в курорта, представители на недвижимото културно наследство

Хилядолетната история на Банкя като селище е изпълнена с много периоди и събития, довели до съдбовен прелом в нейния ход, а оттам и в бъдещото развитие на курорта. С особена яркост се открояват онези от тях, които са положили основите на нашата духовност и с това са вписали във вечната летопис на времето принадлежността на града към Българската Православна Църква, която се учредява с решение на Вселенския събор от 869-870 г., свикан, според старобългарски паметник от X век, в Константинопол.

Все по-често в Банкя се говори за църквите и манастирите около града и най-вече за възможността те да се превърнат в места за поклонически туризъм.(2)

От общината научих, че с подкрепата на Столичната община се разработва и специален маршрут, който да отвежда ценителите на духовната култура към някогашните манастири, известни в древността като Средецко Светогорие. В църквите към манастирите в нашия регион започна реставрацията на част от уникалните стенописи, дело на прочути майстори. И все пак, това, което не достига, е историята, свързана с тях, връзката с тези, които са ги създали, поклонниците, които са ги посещавали. Въпреки оскъдните източници, потъналите в загадъчност духовни средища

1. Указ № 828 на Президиума на Народното събрание на Народна Република България
2. АНДРЕЕВ, Ив.; Свещеният туризъм в България – същност, перспективи и проблеми – в: Алтернативен туризъм, В., 1994, стр. 47-50

в района на курорта оживяват в разказите и преданията, отнасящи се както към мястото на построяването им, така и до предопределеността им, която обикновено се съобщава или чрез пророчески сън, или чрез появата на неръкотворна икона, или чрез появата на нематериална светлина.

7. 1. 1. Църквата в село Иваняне

Най-ранната запазена църква в района на Банкя е църквата в махала Иваняне, датираща от V век след Христа, в която са вградени камъни от още по-стара църква. Намира се в местността „Църквище“ (местност с такова име има и в кв. Михайлово).

Църквата е еднокорабна, едноабсидна, с цилиндрично засводяване. Вътре светлината се процежда през малки прозорци, които някъде се стесняват отвън до тесни процепи. Зад дебелите каменни стени населението навярно е търсило убежище през смутните времена.

7. 1. 2. Църквата „Вси Светии“ в кв. Вердикал

Една от старите църкви, датираща от XV, е църквата „Вси светии“ в кв. Вердикал. Не се знае кога е построена и тя, предполага се, че е било в годините, около които е построена Боянската църква. Пристроявана е и е преосвещавана от Екзарх Йосиф в присъствието на княз Александър Батемберг. Вътре, в олтара на църквата, на иконите е изписана годината 1852, но това не е годината на нейното построяване. Не се знае и точната година на нейното преосвещаване. Запазена е, обаче, една покривчица, която е използвана по време на освещаването, и на нея е изписано 187... - последната цифра, изтрита от времето, не се чете.

Църквата „Вси светии“ е била първата църква, построена тогава в околията. Тук са идвали от другите села на поклонение. Правени са и много дарения.

Преди църквата е работила всеки ден. Но от 30 години насам отваря врати само на празници. Преди години по стените ѝ е имало стари стенописи, които с течение на времето са се изтрили. Реставрирани са през 1980 г. През 2013 год. общината прави ремонт на покрива ѝ, също така е ремонтиран и пода на църквата. Дворът и стълбичките, които до тази година са занемарени, също така са ремонтирани.

Днес църквата е поддържана и всяка година на нейния храмоздателски празник „Вси Светии“ там се служи Света литургия и се дава курбан.

7. 1. 3. Църквата „Св.св. Кирик и Юлита“ в Банкя (сн. 22)

Друга света обител, която е емблематична за нашия град, е църквата „Св.св. Кирик и Юлита“ (на гръцки език думата „Кирияк“ означава неделя), която е построена през 1932 г. и е осветена от Софийския митрополит Стефан. Не е известна датата на построяването на старата църква в град Банкя, която също се е казвала „Св. Кирик и Юлета“.

Духът на възрожденската епоха намира най-пълна изява в облика на днешната църква „Св. св. Кирик и Юлита“ (Приложение №). Тук архитектурата придобива особено духовно съдържание, всеки камък и в синхрон с природата и човека и донася до нас посланието на майстора строител.

Сред религиозната стенопис особен интерес представляват ктиторските портрети на семейство Домна и Михаил Теневи и на семейство Еленка и Христо Ц. Трънкови – съответно отляво и отдясно във входа на църквата.

Върховно постижение и рядко явление е каменният престол в тази църква, за който легендата разказва, че през робството е летял, за да не бъде оскверняван от бея, който, поради малкия си ръст, го ползавал, за да се качва на коня си. Входната врата на църквата е художествен образ на резбарското изкуство. В него се забелязва смесване на техниката и стиловите особености на Самоковската, Тревненската и Калоферската резбарски школи. Наред със слънцата и растителните орнаменти, в църквата оживяват странни животни от митологията и фолклора, човешки фигури и библейски сцени.

7. 1. 4. Клисурският манастир „Св. Петка“ (сн. 23)

Архитектурните елементи, характерни за културното строителство у нас, откриваме освен в известния Клисурски манастир "Св. св. Кирил и Методий" в Стара планина, и в Клисурския манастир „Св. Петка“, наричан още перлата на софийските манастири, намиращ се в близост до село Клисурска. Клисурският манастир „Св. Петка“ е свързан с култа към Света Петка – българска светица, която бди над родното, над българското.

Както много често се случва при градеж на църква или манастир, и тук не липсват легенди. Една от тях разказва за Илия Маринков от Мала Раковица, който много нощи поред сънува, че трябва да отиде и да разкрие основите на манастира „Св. Петка“ горе при дъба, който и днес съществува.. Друга , много интересна легенда, разказва майката на Славка Николова Славкова, родена през 1932 г. в с. Гурмазово, Софийско: „Едно в ливадите между Банкя и с. Клисурска пасели стада овце и кози. Един козар забелязал, че всяка вечер една от козите му не ношува в загона, а през деня пасе заедно със стадото. Една вечер той тръгнал да я търси. Както вървял през ливадата, видял сред тях светлина, сякаш свещи горят. Тръгнал към светлината и открил козата да лежи на поляната, а на рогата и горели две свещи. След като разказал за видяното, селяните на Клисурска решили да построят манастир на това място.“ Кацнал над клисура, в живописна местност, до него се отива пеш, като от центъра на Банкя се поема по бул. „Варна“, докато се излезе от града.

В първоначалния си вид Клисурският манастир “Света Петка” е бил съграден на древен път, свързващ София със село Брезник, Пернишки окръг. Старата църква е построена преди повече от 300 г., но, за съжаление, е рухнала под бремето на годините си през 1954 г. На нейно място е издигната сегашната църква “Света Петка” от игуменката Мария Магдалена (1896-1978 г.). (1)

Отвън нищо не ви подготвя за феерията от цветове, с която ви посреща дворът. Той прилича на истински алпинеум. Стенописите по външните стени на постройките греят в ярки цветове, придружени с цитати от Библията. Те покриват както църквата, така и монашеските жилища и портата, което подсилва усещането за духовност и святост, излъчвани от мястото. На входа на малката църквичка може да прочетете историята на манастира.

Малко по-надолу се намира и извор със светена вода - аязмо, до камъка на който е издялан кръст. Местата около манастира са прекрасни за отдых и релаксация и за излизане от коловоза на ежедневието, когато изпитваме смирение пред онзи, който е създал цялата тази уникалност на Банкя, която не съществува никъде другаде в света.

7. 1. 5. Дивотинският манастир „Света Троица“ (сн. 24)

Легендата разказва за един дивотинец, който, както орал нивата си, усеща, че ралото му удря нещо твърдо – три съда с пари, на които пише: „Който ги намери, да построи с тях манастир“. (2) Така бил съграден Дивотинския манастир „Св. Троица“, който се намира в полите на Люлин планина, в землището на пернишкото село Дивотино. Предполага се, че манастирът е основан през X век от Цар Петър. Самата легенда е за времето на османското нашествие.

Интересна е и легендата за мястото, на което е построен манастирът. Дивотенецът много се чудил къде да построи манастира с парите, които бил намерил. Дълго време обикалял с магарето си из гората. На едно място, ненадейно, то се спряло и легнало на земята. Не помръднало и повече не искало да стане от сенчестата полянка между два бързи потока. Човекът решил, че сигурно това е знак свише. И точно на това място бил построен днешния манастир, а самата местност се нарича „Имането“.

1. ПЪРВАНОВА, Мария Д., „Банкя и банчани“, 1994 г. стр. 26-27

1. Пак там, стр. 28

Строителството на манастира започнало през 1046 г., сто години след смъртта на Св. Иван Рилски, а около 1900-1906 година той е възстановен. Както повечето манастири по това време, и Дивотинският манастир през турското робство бил средище на българската писменост и поддържал килийно училище (още през 1810 г.). По думите на отец Никодим, манастирът подпомагал и освободителните борби, като е приютявал и Васил Левски (доскоро тук е била запазена и вратичката, през която той е излизал от манастира при опасност).

Дивотинският манастир „Св.Троица“ е известен сред местните хора и като Царски манастир, заради честите посещения тук от Цар Фердинанд по време на неговото управление. Знае се, че Цар Фердинанд подарил две каляски на тогавашната игуменка, майка Клавдия. Едната каляска била за представителни нужди, а другата – за наглеждане на обширните манастирски имоти.

Сегашният храм и манастирските сгради са построени през 1902 г. след като три пъти са били опожарявани по време на турското робство и, за съжаление, ограден и в днешно време - през 2005 г. манастирът е сполетян от нещастieto да му бъдат отнети двете най-ценни икони, смятани за чудотворни – тази на Света Богородица и на Света Троица

Сегашните стенописи в манастира са нови и впечатляващо колоритни, по време на посещението ми в манастира отец Никодим ми разказа не само историята на манастира, но ми обясни и какво символизират изображенията на Светите Новомъченици (разрешиха ми да снимам вътре, без иконостаса). В стенописите са изобразени и няколко жени: Света Злата Мъгленска; Св. Петка Българска (Търновска) и Св. преподобномъченица Елисавета. Храмовият празник на манастира се отбелязва всяка година на Петдесетница (50 дни след Великден).

На този ден от олтарните двери монасите хвърлят орехова шума към богомолците, напомняща огнените езици, в които се е бил превъплътил Светият дух, когато се явил на апостолите 50 дни след Възкресението. През последните години животът в светата обител отново се възражда; заедно с игумена, архимандрит Пахомий, в братството на Дивотинския манастир вече служат петима монаси. Манастирът е обявен за паметник на културата, основно ремонтиран, а от 2015 година се строи нов параклис "Св. Седемдесет апостоли" и аязмо.

До Дивотинския манастир се стига лесно - пътят към манастира (с указателни табели) започва в покрайнините на град Баня – кв. Михайлово, и се намира в противоположния край на курорта, спрямо София.

7.1. 6. Църквата „Св. Георги“ в кв. Градоман

През 2001 година, на голямия християнски празник Гергьовден, бе открита и осветена новопостроената църква „Св. вмч. Георги“ в кв. Градоман.

Идеята за построяването на църквата дава и осъществява отец Милко Топузлиев от местната църква „Св. Кирик и Юлита“. Като наследник на възрожденския патриотичен дух на своя баща – отец Василий – който е построил църкви в Кърджалийския край, и отец Милко решава, че трябва да построи поне една църква в живота си.

Мястото, на което е построена църквата, е избрано и определено за църква поне от сто години. Тук е имало един каменен кръст, поставен от незапомнени времена. И името на църквата е останало от времето на каменния кръст. Проектът, подарък от арх. Даниела Стояновска и инж. Ангел Бедров от гр. Смолян, е същият като този на църквата в град Мадан.

Храмът е изографисан през 2013-2014 г., а през 2016 г. е направен и пода, който днес, красиво оформен, краси църквата. Вече повече от 16 години църквата събира миряни по време на големите християнски празници, а всяка година на Гергьовден (храмовият ѝ празник) различни родове от кв. Градоман дават курбан.

7. 1. 7. Църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в село Иваняне

Църквата "Св. св. Кирил и Методий" (сн. 25) е построена през 1914г. Мястото е подарено през 1903г. от Григор Братоев и Минчо Кръстев.

Легендата разказва, че в близост до църквата е имало орлово гнездо. На Гергьовден се е правел курбан и след като попът заколи агнето, се носи месо на орела. Днес курбан се прави на храмовия празник на 11.05 - деня на Светите братя Кирил и Методий.

От 2000г. са възобновени богослуженията в храма, но редовен църковен живот започва от 2004г., когато е назначен свещеник. По инициатива на хората от селото, се даряват икони, свързани с техния имен ден. Така, от една страна, се възстановяват откраднатите, а, от друга - се попълва празнината от унищожените стенописи. Църквата е еднокорабна, кръстополна. Състои се от малък притвор (нартекс), олтар. Изградена е от тухли и хоросан. При ремонта ѝ са повредени първоначално изписаните стенописи (преди ремонта на църквата, куполът е бил изографисан с изображението на Иисус Христос и ангели около него.. В момента стените са бели, покрити с подарените от енориашите икони. Събират се средства за повторно изписване на вътрешния интериор. В източната част е светилището – олтара. Това е третата сакрална част на храма, заемаща мястото зад иконостаса. Иконостасът е реставриран с доброволни средства. Липсващите икони са заменени с нови, отново дарение от населението.

7. 1. 8. Църквата „Св. Лазар“ в кв. Михайлово

Близо до мястото на старото училище в кв. Михайлово от дванадесет години се съгражда православен параклис на името на Свети Лазар.

Идеята за него се заражда през 2005 г., когато е изготвен и първият проект. Направена е и първата копка. Но, за съжаление, строежът не може да започне. Изникват всякакви препятствия. След дълги години ходене по мъките и по институциите, е направен нов проект и, най-сетне, е издадено тъй дълго очакваното Разрешение за строеж (20. 08. 2012 г.)

През лятото на 2012 година започва и строежът. Инициатори за съграждането на параклиса са г-жа Нина Иванова и г-н Валерий Янакиев – членове на управителния съвет на създаденото за тази цел Сдружение „Свети Лазар“ – сдружение, което не жали труд и средства за съграждането на светинята.

Десетки миряни от квартала помагат с доброволен труд. Така съграждат фасадата от бетон и тухли. Остава да се вдигне камбанарията, да се оформи иконостасът, а, когато всичко се завърши, и да се изографиса отвътре. Има нещо символично в месторазположението на православния параклис „Свети Лазар“. Защото той се намира на най-високата точка в центъра на кв. Михайлово. Мястото наистина е на високо, пътят до него е стръмен, труден и, ако човек реши да го извърви пеша, трябва да положи доста усилия, за да стигне до него.

Може би пътят до него е един своеобразен духовен път към Бога, който също е труден и трънлив, стръмен и нелесен, за да можем да достигнем до духовната висота на светостта. Дълъг е списъкът с имената на хората от кв. Михайлово, които досега са допринесли – кой със средства и дарения, кой с труд и усилия, кой с каквото може – за да не спира съграждането на параклиса. Постояването на църквата е изява на християнската любов на хората, живеещи в квартала, към Бога. Поглеждам към табелата, която посочва не само името на параклиса („Св. Лазар“), адреса, на който се намира (кв. Михайлово, ул. „Излет“ № 2), но и датата, на която е получено разрешението за строеж (20. 08. 2012 г.), и възложителят на строежа (Църковно настоятелство „Свети Лазар“), както и строителят-изпълнител (фирма „Сити Билд – 2004“ ООД).

Всичко дотук е прававено по канона. Предстои да се доизградят трите дъги и полусферата, свързана с камбанарията, върху която ще се положи кръста - на 8 метра височина. А когато се сложат иконите, ще се освети строежа и той ще се превърне в един истински параклис с уникална гледка: красота и величие, спокойствие и тишина. (1)

7. 2. Културни, просветни и образователни институции и забележителности в курорта

7. 2. 1. 78 СОУ "Христо Смирненски", гр. Баня, се намира на ул. "Царибродска" № 5 (сн. 26). Училището е със стари традиции. Създадено е през 1887 г. Сега по площ е едното от най-големите на Балканския полуостров. Разполага с 64 класни стаи и 8 специализирани кабинета, 2 компютърни зали, 2 физкултурни салона. По всички предмети преподават висококвалифицирани учители

7. 2. 2. Професионална гимназия по туризъм „Алеко Константинов“ (сн. 27) Сградата на техникума е построена през периода 1923-1934 г. , а е реконструирана в сегашния вид през 1983 г. от арх. Владимир Дамянов, за което е получена специална награда "САБ" (Съюза на архитектите в България) за най-добро архитектурно решение. Техникумът по туризъм е основан през 1969 година. В техникума се обучават около 600 ученика, които освен средно образование, придобиват и II или III степен професионална квалификация.

7. 2. 3. Народно читалище "Отец Паисий" в Баня (сн. 28)

Още със създаването си читалището развива културно-просветна дейност, изнасят се театрални представления, вечеринки, беседи и сказки на различни теми. С трайни корени остава читалищната театрална дейност в Баня. Незабравимо събитие е представянето на "Тлака в Алтъново" на вечеринка по случай Новата 1930 година. Десет години по-късно театралната трупа се преобразува в театър с поетичното име "Ведрина". В репертоара на театъра са включени 24 пиеси с историческо, социално-битово и нравствено съдържание.

През читалищната библиотека са преминали няколко поколения банчани, а от читалищните езикови, музикални и танцови школи са тръгнали към широкия свят на голямото изкуство много наши деца.

Не са малко онези, които са помагали и продължават да помагат (морално и материално) на читалищната дейност (Приложение № 4). Сред тях са безкористните дарители Георги Василев, Славчо Христов, Александър Василев, Адриан Катров, Станислав Емилов, Петьо Ботев, Йордан Евлогиев и Сашо Дончев (2).

Днес Народно читалище "Отец Паисий" продължава да развива активна културна и народополезна дейност. Както танцовите състави, така и певческите групи и днес продължават да радват банчани със своите изпълнения. И днес читалището е посещавано с удоволствие и от деца, и

1. В. „Банкя днес“, бр. 4., април 2017 г.

2. В. „Банкя днес“, бр. 12, 2008 г.

от възрастни. Надеждата на всички, милеещи за читалищната дейност, е то да пребъде като културна институция и в бъдеще.

7. 2. 4. Къща - музей „Димитър Благоев“ (сн. 29)

Малката вила в Банкя, с китен зелен двор, която до 1992 г. функционира като къща-музей на Димитър Благоев, всъщност е закупена от Коста Янков, зет на Дядото. Приживе зетят препродава имота на съпругата си Стела. А през 1947 г. дъщерята на Благоев завещава вилата (където често е отсядал през лятото боледуващият от задух Благоев) и прилежащият към нея двор на Българската работническа партия.

От 1953 г. вилата е дадена за къща-музей, пропагандираща живота и делото на Дядото. Понастоящем къщата-музей се използва за отбелязване на годишнини и партийни тържества.

7. 3. Природни забележителности

7. 3. 1. Малкият парк с Ротондата (сн. 30)

Близко до столицата, курортно селище Банкя е посещавано както отсофиянци, така и от хора от страната и чужбина. Освен в кестеновия парк пред "Новата баня", посетителите се разхождат и в така наречения "Малък парк". Така се нарича и вдлъбнатата градина с Ротондата в центра на града. В него се влиза през четирите входа със стълби. Над тези стълби в миналото са контирани във вид на арка железни пръчки, около които са били преплетени японски рози. Така тези входове с покриви от рози са били изключително красиви и са привличали погледите на посетителите. Самата градина е била оформена с големи и малки кръгове земна маса, вместо обикновени и прави лехи, в които кръгове са били засадени цветя, главно рози в различни цветове. Алеите между тях са били пясъчни и поддържани съвършено чисти по всяко време.

В самата Ротонда минералната вода и днес тече от четири медни чучура, във вид на змии, от устата на които водата се е наливала някога в медни гравирани тасчета за пиене, прикрепени със синджирчета към чучурчетата.

Пиенето на водата е един ритуал, изпълняван със спокойствие, съсредоточеност, равномерност, без притеснителност, оттегчение и прибързаност. Настроението се повишава и оттам и желанието за общуване с хората и природата. Посетителите на парка се разхождат по алеите между розовите насаждения, тихо, спокойно и разговарят за преживелици и спомени от минали посещения в красивото курортно селище.

Пред Ротондата в миналото е имало непрекъснато десетина фотографии, които правят снимки по желание на разхождащите се в парка посетители, като фотоапаратите им били монтирани на триножници.

Може би малцина банчани знаят или не си спомнят, че между оградата на сградата, приличаща на кораб, която се е наричала "Банковото здание", (тъй като тя е била почивна станция на банковите служители) и "Малкия парк", е имало два чучура с течаща минерална вода, които съществуват и сега. За съжаление, обаче, отдавна тези два чучура са пресъхнали, а тротоарът между сградата и парка представлява тъжна гледка - непочистен, обрасъл с бурени, неприветлив. И до днес "Малкия парк" си остава едно желано кътче за отдих. Може би това идва от разположението му в близост до разрушения от поробителите и несъществуващ вече манастир "Св. св. Кирик и Юлита". Въздухът, който витае над него, пренася и насочва святата духовност над самия парк.

7. 4. Транспортна достъпност до курорта

Транспортът е един от най-важните фактори за развитието на туризма, понеже стопанския туризъм е свързан с пътувания на хората на различни разстояния. В туристическата дейност се използват предимствата на различните видове транспорт. Железопътният транспорт влияе със своята по-ниска цена на превозите и с по-голямата си достъпност. В съвременни условия това влияние се понижава поради по-малката скорост на придвижване по българските железопътни линии и поради остарели возила и вагони. Автомобилният транспорт има предимство във възможностите за промяна на маршрутите, спиране на интересни за туристите места и т. н. (Приложение № 5)

7. 4. 1. Общинска пътна мрежа в курорта

Банкя (с население 9 537 жители) е разположена на територия от 33,002 кв. м. Тя е първият град-спътник на столицата (с надморската височина 630-640 м), който същевременно се е развил като един от най-известните и посещавани балнеологични курорти в страната. Намира се на 6 км югозападно от София, с която е свързан с железопътни и автобусни линии. Общата дължина на общинската пътна мрежа е над 50 км, от които второкласен път с дължина около 15 км, четвъртокласни пътища с дължина около 22 км и местни пътища с обща дължина от към 20 км. Този дисбаланс е породен от планинския релеф и малкото населени места, които се обхващат от пътната мрежа. Важно

предимство на разположението на общината е относителната близост и добри транспортни връзки със столицата София. Достъпът до курорта с лек автомобил (или автобус) се осъществява бързо и лесно по пътищата от републиканската пътна мрежа по два начина: чрез пътя за ж. к. „Люлин“ (през махала „Иваняне“) и по „Банско шосе“, път с две платна, реконструиран и рехабилитиран, който осигурява връзката между Банкя и София. (1)

1. В. „Банкя днес“, 2016 г., бр 3

Железопътният транспорт до столицата в делнични дни предлага 10 влака, а в празнични – 11. Автобусният транспорт до София разполага с две автобусни линии - № 47. С начална спирка - метростанция "Сливница" - Центъра на квартал „ Градоман” И № 48 С начална спирка - метростанция "Сливница" - Центъра на квартал „Михайлово” № 49. С начална спирка - метростанция "Сливница" - Центъра на „ Клисуре” Преасфалтирани и реконструирани, всички главни улици в общината са с добра пътна настилка, габарит и пропускателна способност, което е гаранция за удобство, безопасност и сигурност по време на пътуване. Пътищата от общинската пътна мрежа се поддържат целогодишно в добро състояние. Сравнително добре поддържаната транспортна инфраструктура благоприятства развитието на района като туристическа дестинация и позволява увеличаване на туристопотока.

Достъпът до високата част на Люлин планина се осъществява пеша. Транспортното обслужване в Банкя е организирано много добре, като са разкрити редица транспортни линии, които осигуряват редовно и качествено превозване за населението от общината към столицата и съседните до Банкя села Иваняне и Клисура, както и между кварталите в общината.

Транспортната осигуреност обуславя развитието не само на организиран (групов), но и на индивидуален туризъм. За развитието и утвърждаването на Банкя като туристическа дестинация, предлагаща като основен туристически подукт планински, балнео и еко туризъм, следва да се предприемат конкретни мерки за изграждане на нова и рехабилитирането на вече съществуващата улична асфалтова мрежа в града (Приложение № 6). Предвид потенциала на територията, се препоръчват увеличаване броя на паркоместата (Приложение № 7), изграждане на вътрешно-курортен еко-транспорт, който да не допуска навлизането на автомобили на частни лица на територията на Пешеходната зона в центъра на града.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От позицията на общинската регионална политика град Банкя е балнеоложки център. Той е определен за „национална здравница“. Като такъв район общината се третира като носител на устойчиво и ускорено развитие.

От написаното дотук е видно, че в развитието на Банкя като курорт все още са налице редица нерешени проблеми; че настъпилите икономически преобразования у нас сведоха до минимум ролята на града като национален курорт.

Тъй като липсват големи замърсители на атмосферата и водата, в курорта все още са запазени природните дадености и чистата екологична среда, което дава основание да се вярва, че като курорт Банкя отново би могла да заеме своето водещо място както като водещ балнеоложки център, така и като желана туристическа дестинация.

Необходимо е, обаче, да се търсят нови форми на организация, която да позволи превръщането на Банкя отново в мощен притегателен център както за наши и чужди туристи, така и за осигуряване на необходимите средства за развитието на курорта в бъдеще.

В сравнение с Велинград, например, където има толкова много Спа-хотели с по два басейна - външен и вътрешен - с топла минерална вода и всички екстри, които може да предложи един спа-хотел, в Банкя хотел с вътрешен и външен басейн има само в Специализирана болница за рехабилитация "Здраве" и в Спа-хотел „Банкя Палас“. Но водата в тях далеч не е така топла, както в басейните в Хисаря, Велинград и Сандански. Другите ни хотели са само с външни басейни - и те се използват за много кратък период от време, предвид атмосферните условия напоследък у нас. Това прави Банкя непривлекателна както за почиква през уикендите, така и през цялата година.

Приоритет в развитието на туризма в нашия град би трябвало да бъде опазването на околната среда, съхранението на природните дадености и на културно-историческото наследство, подобряване на туристическата инфраструктура и услуги, сътрудничеството с ресорните администрации, частни инвеститори, клуб "Приятелите за изкуството" и други.

Традиционните местни фестивали и празници несъмнено могат да се превърнат в основа за развитие на културния туризъм в общината. По-ефективно трябва да се използва, според мен, потенциала на Народно читалище "Отец Паисий" и Народно читалище "Светлина", кв. Вердикал. По-ефективно би трябвало да се използват и средствата по програмите на Европейския съюз, чрез които, по примера на община Велинград, например, може да се стимулира развитието на семейното хотелиерство, селския и екотуризмът както в Банкя и нейните квартали, така и в село Клисура, и в село Иваняне.

Изводите от магистърската теза ни убеждават, че Банкя като курорт има условия за ефективна курортно-туристическа дейност; че курортът

разполага с много използвани и същевременно недостатъчно експлоатирани възможности; че за в бъдеще в курорта е необходимо вземане на енергични мерки за увеличаване на относителния дял на традиционно наложените форми на туризъм – лечебен, спортен, развлекателен, културно-познавателен туризъм; че подпомагането на туризма в град Баня има изключително значение за развитието на общината; че с развития туризъм ще има реална възможност не само да се намали безработицата в града, а и да бъдат привлечени нови инвестиции; че развитието на туризма в региона е инвестиция в бъдещето на курорта. Това наистина може да се случи с проекти за изграждането на туристически атракции и подобряването на инфраструктурата в центъра на града по проекти, които чакат общинско или европейско финансиране.

Необходимо е също така да се положат усилия за увеличаване на относителния дял на маршрутно-познавателния туризъм, за чието развитие има целогодишно подходящи условия. Трябва да се използват възможностите за развитие на планински туризъм като твърде перспективен за района на Баня.

С оглед на рационалното и разумно използване на туристическия и рекреационен потенциал на курорта, е важно в курорта в бъдеще да заемат различните форми на алтернативен туризъм: поклонически, селски, екотуризм и други. (1)

В предлагането на курортната дейност в Баня досега липсва въображение и индивидуалност. Трябва да се засили работата по отношение на връзките с обществеността, както и извеждането на рекламата на преден план.

Като курорт Баня има достатъчно природни и антропогенни ресурси за развитие на туристически бизнес, но в съвременните условия на

1. Руис, М.; Нови технологии и продукти в областта на туризма – в: Алтернативен туризъм, В. 1994 г., 21-23

невиждана досега конкуренция и борба за пазари хората от туристическия бранш и цялата общественост трябва денонощно да работят. Трябва да са винаги в крак със съвременните тенденции, за да се превърне Баня отново в курорт с национално значение.

За реализацията на развитите в магистърската теза постановки за неизползваните досега възможности за ефективно развитие на курортно-туристическа дейност в Баня е необходимо местните власти (в лицето на кмета на общината) да провеждат политика, насочена към развитие на туризма. Да се създаде съвет по туризма към кмета, който да разработи програма за развитието на курортно-туристическата дейност в града и цялата община. Тази програма да обяви като основен приоритет развитието на туризма. Този приоритет трябва да бъде подкрепен със съответни нормативни, финансови и други мерки, които ще стимулират активност и инициативност от страна на хората, заети в туристическия бизнес.

Разработването и реализацията на тази програма трябва да се съчетае и обвърже с националните програми и проекти за възстановяване на имиджа на българския туристически продукт и връщането на традиционните за страната ни туристически контингент.

Да се провежда политика за внедряване на иновации, да се запознават хората с ползата и перспективите от новите форми, чрез средствата на рекламата.

За реализацията на разработените в настоящия труд постановки за неизползваните възможности за ефективно развитие на курортно-туристическа дейност в Баня, трябва да се създаде организация и стиковане на дейностите на местните органи и организации. Да се изучи чуждият опит за работа в областта на туризма, като, например, в чужбина за разкриване на туристическа дейност се създава богата банка от информация за евентуалните клиенти на обектите. Изучават се желанията и очакванията им за местата, които смятат да посетят, и в тези насоки се насочват усилията на туристическите фирми и обекти. За ефективното усвояване на неизползваните възможности е нужно подготовка на квалифицирани кадри – езиково, манталитет, поведение и други.

Трябва да се направи всичко възможно за привличане както на наши, така и чужди инвеститори, като се гарантира сигурността на инвестициите с различни способности, финансови и данъчни облекчения. А ако това не може да се разреши, поради тромавост на върховния законодател, то местните власти да стимулират инвеститорите с предлагане на дългосрочни договори и други преференции, които са от компетенцията на общинските органи.

И, не на последно място, трябва да се обърне внимание на общественото мнение за промяна в мисленето, туризма да се приема като алтернатива за нови работни места и повишаване на доходите на населението. Да се наложи такъв начин на мислене и отношение към посетителите на курорта, че да може, като рекламен лозунг, да се издигне мотото: “Гостите на нашия град са и наши гости”.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ

1. АЛЕКСАНДРОВ, Александър, „Банкя. Благослов. Благодат. Благоденствие“, 2006 г.
2. АНДРЕЕВ, Ив.; Свещеният туризъм в България – същност, перспективи и проблеми – в: Алтернативен туризъм, В., 1994, 47-50
3. АРХИВ, Държавен военноисторически, Болницата за продължително лечение и рехабилитация (БПЛР), гр. Банкя
4. БИСТРЕВ, д-р Ст., „Минерални бани и летовище Банкя“, 1931 г. Блиц - интервю с кмета на града, Рангел Марков, 10. 05. 2017 г., СО Район „Банкя“
5. В. „Банкя днес“, 2008 – 2017 г.
6. В. „Монт-прес“, бр. 83, 16. 11. 2015 г.
7. „Вазов в Банкя“, Юбилеен лист, 9 юли 1993 г.
8. ГЕРОВ, Найден, „Речник на българския език“, том 6, стр. 251, т. 2
9. ДАКОВ, Димитър Георгиев, „Произход на името на планината Витоша“, Vlog.bg, 2009 г.
10. ДИМИТРОВА, Р.; Курортите печелят най-много от конгреси и симпозиуми, в. „Капитал“ – 1999 г.
11. ДИНЕКОВ, Петър, „Български фолклор“, 1976 г., стр. 97 Закон за защитените територии, 2000 г., чл. 18, ал. 2. т. 4
12. Интервю, проведено с гл. редактор на в. „Банкя днес“, Станислав Милев
13. Интервю, проведено с по-възрастни хора от село Клисуре, направено в началото на м. май 2017 г.
14. Инфо „Банкя“, Юбилейна изложба „100 години минерална баня Банкя“.
15. КАРАКОЛЕВ, Димо, „Лечебен справочник за българските минерални води“, 1990 г., стр. 44-45
16. ПЕНЧЕВ, Павел; Величков, Величко, „Находищата на минерални води в района на София“, 2014 г., стр 29-30
17. ПОПВАСИЛЕВ, Стефан, „Правописните речници на Стоян Романски“, 1933-1934 г., стр. 86-87
18. ПЪРВАНОВА, Мария Д., „Банкя и банчани“, 1994 г..
19. ПЪРВАНОВА, Мария Д., Непубликувани страници от книгата „Банкя и банчани“ (предоставени ми от гл. редактор на в. „Банкя днес“, Станислав Милев). Разговор, проведен с по-възрастни местни жители на село Клисуре на 20 май 2017 г. в с. Клисуре
20. РУИС, М.; Нови технологии и продукти в областта на туризма – в: Алтернативен туризъм, В. 1994 г.
21. РУСЕД, Александър, „Карта на сегашная България, Тракия, Македония и на прилежащите земи“, 1843 г., Страсбург, стр. 83-97
22. Д-р СТОЙЧЕВ, Христо, сп. „Сестра“, 1928 г. кн. 7-8, стр. 10
23. „ДЪРЖАВЕН ВЕСТНИК“, 29 август 1969 г., Указ № 828 на Президиума на Народното събрание на Народна Република България.

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

24. http://www.bankya.bg/about_bankya.html (официален сайт на гр. Банкя; 20/05/2017г. ; 20:25ч.)

25. http://bg.guide-bulgaria.com/SW/Sofia-city/Stolichna/Bankya/bg_Area_Sizes.aspx (туристически справочник ; 22/05/2017г. ; 11:00ч.)

26. <http://www.journey.bg/hotels/hotel.php?hotel=3008> (туристически портал ; 22/05/2017г. ; 12:00ч.)

27. <http://www.bgglobe.net/index.php?l=0&mi=1&c=8&s=-321>

28. <http://www.cherga.bg/statia.php?mysid=753&t=7&> (туристически портал ; 22/05/2017г. ; 11:20ч.)

29. <http://www.78sou.net/> (официален сайт на 78^{МО} Средно образователно училище „ Христо Смирненски ; 01/06/2017г. ; 20:30ч.)

30. <http://www.sanatoriumzdrave.com/> (официален сайт на “ЦБР – Здраве” ; 28/07/2017г. / 22:00ч.)

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № 1: Историята на Люлин планина (сн. 3)

В миналото Люлин планина е била считана за част от Витоша. В първата българска географска „Карта на сегашная България, Тракия, Македония и на прилежащите земи“ (1), издадена от Александър Русед през 1843 г. в Страсбург, планината не е отбелязана като отделна географска единица. Планините около град София са под общо име Коджабалкан гори, което обединява Завалско-Планската редица (Средногорие) – Завалска, Вискяр, Люлин, Витоша, Плана и др. планини, които отиват на запад и образуват границата между България и Сърбия. В картата на Балканския полуостров, показваща военните действия по време на войните Люлин планина е вече означена с това име, като са показани релефът и селищата, прилежащи към нея.

Както казахме по-горе, в древността Люлин планина е давала подслон на племена от тракийски и славянски произход. Оттук са преминавали татари, авари, маджари, хуни и готи. Съществуват данни, че траките са живели в планината от 3 в. пр. Хр. Източно от село Дивотино, на Остра могила и Кривия камък, са открити следи от тракийски селища и крепости. На Остра могила археологически разкопки показват защитен зид и фрагменти от битова керамика. Непосредствено до Кривия камък е открита и триъгълна крепост, датирана към този период. До село Големо Бучино подходът към местността Църквището носи названието Калдъръма. Тук има стар паваж от римски произход, датиран от 1 – 3 век. (за съжаление, от проучванията на цитираните източници не бяха намерени снимки или схеми на местността „Църквището“) Този факт се потвърждава и от намерените останки от строежи и откритата мраморна колона с надпис от времето на Нерон – 61 г. Тези находки предполагат, че за римския път са полагани грижи и в близост е била разположена пътна станция. Друга пътна станция е открита при развалините на манастира „Света Петка“ близо до Владая.

На юг от село Мало Бучино, в местността Църквище, до параклиса „Св. Спас“, както и на изток от местността Петкова падина се виждат следи от голям градеж. Планината е била обитавана и през по-късен период XI-XII в. Основание за това ни дават останки от сградни комплекси. Източно от Бучински проход са намерени руини на сгради, изградени на голяма площ.

1. Русед, Александър, „Карта на сегашная България, Тракия, Македония и на прилежащите земи“, 1843 г., Страсбург, стр. 83-97

1. Интервю с по-възрастни хора от село Клисуре, направено в началото на м. май 2017 г.

В североизточната част на Мелича, на два малки върха – Големо и Малко градище, още личат останки от строежи с предпазни ровове. Може да се предполага, че са били стражеви кули. На връх Райлово градище могат да се

видят останките на по-голямо крепостно селище. Тук все още съществува кладенец, който е изграден от жителите му. Голям интерес буди скалист връх, намиращ се между землищата на Княжево и Владая, където се виждат останки от двоен вал. Стратегическото му положение дава основания да се предполага, че става дума за стражеви сгради. Руините са ярко доказателство, че тя е била населена от древни племена, предвид разположението ѝ като преден щит на Софийското поле от западна посока.

Исторически проучвания частично са правени и за Банкя, Горна баня, Драгичево. Данните са получени от проучена преторианска диплома, намерена през 1892 г. в Драгичево, от разкопки в двете стари църкви на село Иваняне и Райлово, както и от намерените древни монети във Владая. Крепостите, изградени в планината, са пазели Сердика от византийските нашествия. За набезите им са използвани римския път, свързващ Софийското поле с Пауталия (Кюстендил), който пресича Бучинския проход с дължина 8 км, а на изходите му от север е село Мало Бучино и от юг – село Големо Бучино. По-късно през този проход, наричан Бучино дервент, преминавали кервани от Албания и Македония, които през долината на река на Струма, Софийското поле и Петроханския проход отивали до река Дунав. По-късно е изграден и пътят през Владайското дефиле, дублирано от ж.п. линията София-Перник и оттам до Кюстендил и Петрич (1).

В Люлин планина, главно около Владайското дефиле през 1918 г. са се разиграли политически събития. Войници, участници в Първата световна война, недоволни от продоволствието, напуснали фронта. През град Радомир се отправили с влакове и пеш към София. От Владая се разделили на три колони – през Люлин планина към Горна баня, през Княжевското шосе и Княжевската гора – към Княжево и през местността Белата вода – към Бояна. Първото сражение с юнкери от Военното училище на град София става при Александров мост. Войниците отстъпват, но това дава възможност за преговори, които завършват със Солунското примирие. Сключва се сепаративен мир, а цар Фердинанд абдикира.

Със своя планински характер, днес Люлин планина е интересен обект за туристи от цяла Европа (както и останалия свят). Предимството на планинския туризъм се състои в това, че материално-техническата база се използва през лятото за летуване, а през зимата - за зимен туризъм.

Русед, Александър, „Карта на сегашная България, Тракия, Македония и на прилежащите земи“, 1843 г., Страсбург, стр. 103-107

Приложение № 2: Света Марина

Легендата разказва, че девойката Марина била дъщеря на езическия жрец Антисхия Писидийска. Баща ѝ я възпитавал в идолопоклонство, но Господ Бог по Своята милост ѝ дал да узнае истината и я призовал при Себе си.

В това време римското правителство жестоко преследвало християнството. Пръв неин гонител станал нейният баща.

Марина вече подкарала 16-тата си година. Веднъж в околността на града тя срещнала Олимврий, управителя на източните страни. Той идвал в техния град, за да предава на съд християните. Необикновената красота на Марина така поразила управителя, че ми дошла мисълта да я вземе за жена. Той влязал в разговор с нея, разпитвал я за родителите ѝ. Марина отговорила на всички въпроси, не скрила и това, че вярва в Бога на християните и че желае да му се посвети. Като чул това, той решил да я склони да се отрече от своята вяра.

На другия ден Марина била доведена на съд. Управителят ласкаво ѝ казал: "Виждат боговете, че жаля твоята младост и искам да те спася. Послушай ме. Принеси жертва на боговете. Ще ти дам богати дарове и така ще устроя съдбата ти, че ще ти завиждат твоите връстници.

Но тя казала : "Аз се научих да изповядвам Отца и Сина и Светия Дух, едно Божество в Троица, и Нему да принасям хвалебствена жертва. Не мога на бездушни идоли да въздавам оная чест, която принадлежи на моя Създател.

Разгневен от тоя отговор, управителят заповядал да бият Марина. От нея потекла кръв. После приковали девойката на едно дърво и я измъчвали с железни остриета. Подкрепена от силите от горе тя понесла търпеливо това мъчение.

И на другия ден тя се явила на съда жива, здрава и радостна за очудване на всички.

- Не мога да оставя моя Бог, Който ми показва своята милост - отговорила пак Марина, когато я карали да се отрече от вярата си..

Тогавя решили да я удавят като я вържат с вериги и я потопят в грамадна каца. Но светлина се спуснала към нея и веригите ѝ паднали и тя излязла жива и здрава от водата, като пеела хвалебствени песни.

Тогавя я осъдили на смърт чрез посичане.

В предсмъртния си час тя видяла самия Христос, който я призовал към вечния покой.

Приложение № 3: Народно читалище "Отец Паисий" в Банкя

Край тенекиената печка в класното училище на 30 януари 1928 година е учредено Народно читалище "Отец Паисий", село Банкя. Инициативата идва от учителя Владимир Милачков. На учредяването присъства и представител на Околийския читалищен съюз, град София.

Освен Владимир Милачков, учредители на читалището в Банкя са Владимир Марков Алексов, Мария Николова Атанасова, Люба Александрова

Димитрова, Роза Ангелова Краевска, Ефросина Асенова Николова, Христо Манолов, Дойчо Василев и Милчо Малчев.

С възрожденска всеотдайност, само с един шкаф и само с една подарена книга в него ("Пчеларство"), започва своята дейност новият културен център в Банкя.

Печатът на читалището имал кръгла форма с надпис "Народно читалище - село Банкя, Софийско", с нарисувана разтворена книга и под нея означена годината - "1928". Старият печат е подновен с нов, влязъл в сила от 19 февруари 1945 година. Вероятно и името "Отец Паисий" датира от тази година.

През 1946 година самодейният театър "Ведрина" е узаконен като самодееен курортен театър, приел името "Максим Горки". Четири години по-късно прераства в самодееен художествен колектив, в който влизат и хоровият, и певческият състав. Самодейният курортен театър всяка седмица изнася спектакли не само в Банкя и София, но и в много други градове на страната. Не се е разчитало на субсидии: самият самодееен театър е подпомагал читалището. През дългите години на своето съществуване театърът е оставил над 100 постановки, половината от които са дело на незабравимият постановчик Лозан Лозанов. съдържание.

В историята на самодейният театър завинаги ще останат имената на над 150 любители-актьори, като Мария Атанасова, Иван Кунович, Младен Василев, Костадин Илиев, Игнат Кръстев, Георги Траянов, Георги Найденов, Драгомир Николов, Петко Иванов, Кирил Николов, Иванка, Гълъбова, Петър Будинов, Люба Докова, Васил Методиев - "Шомкин", Димитър Георгиев, Димитър Радев, Светозар Мойсов, Спас Симов, Наталия Кревска, Никола Стефанов, Йордан Котев, Никола Пиронков, Кирил Каролев, Христина Янчева, Тодор Тихинов, Иванка и Неделчо, Неделчеви, Венета Симеонова, Дора Банкова, Иванка Пацова и много други.

През 1931 година се основава духов оркестър от 17 музиканти. Създаването на духовата музика е било радостно явление за селището. Оркестърът е бил под диригентството на Петър Статиев, а по-късно - на Тотков и Александър Краевски.

Ярко събитие в културния живот на Банкя е откриването на читалищното кино през март 1949 година. Това е първото селско кино на територията на Софийски окръг.

Първата певческа група е създадена от ж. п. служителя Тодор Недков, а първият читалищен хор е създаден през 1950 година под диригентството на Николай Колев. Хоровият състав успешно се е представял на всички тържества в Банкя и София.

Специална заслуга към читалището има и литературният критик Александър Пиндиков, който години наред е полагал изключителни грижи за организацията и развитието на хоровото изкуство в Банкя. По-късно хоровият състав се възстановява от диригентите Димитър Иванчев и Никола Йонов (последният и сега е ръководител на женската певческа група в Банкя!).

Литературният кабинет "Иван Вазов" е създаден на 2 април 1979 година и става неделима част от културния живот в града с десетките си литературни четения и изяви в местния печат.

Не по-малка е заслугата на библиотечните работници към читалището Мария Атанасова, Симеон Владимиров, Борис Янакиев, Захари Мойсов, Димитър Траянов, Спас Симов, Христо Грудевски, Иванка Пацова, Надежда Стоянова, Геновева Вулева, Марина Заркова, Евгения Делчева.

Групата за автентичен фолклор, която през последните десетилетия е радвала сърцата на банчани и гости на града с неповторимите си изпълнения има своите наследници в лицето на настоящата група за народни песни.

Известната от близкото минало детска вокална група "Алени звънчета", преименувана по-късно в "Тип-топ", с художествен ръководител Гавраил Витанов и корепетитор Рени Зарев, са участвали в стотици концерти в Банкя и София.

Танцьорите от читалището пък разнасят славата на Банкя по сцените на различните страни. Десетки са златните медали и почетни грамоти, завоювани от нашите самодейни състави. Тук е мястото да споменем имената на художествените ръководители на танцовите състави Димитър Корчев - един от създателите на танцовото изкуство в читалището, Петър Григоров Карапчански, Веско Петров, Надка и Савчо Пеевски, Ради Радев, Стефан Балджиов, Веселка Крумова, Благой Яневски и Таня Илиева, която и в момента е художествен ръководител на ансамбъла.

Приложение № 4: Конският трамвай (сн. 31)

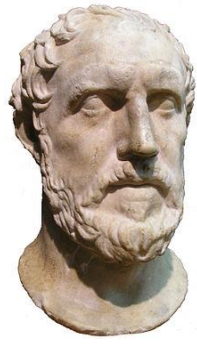
Отдавна е отминало времето, когато, за да се отиде от София до Банкя и обратно, са се правели големи приготовления (вземало се е и суха храна), защото пътуването с файтон е продължавало цял ден. Отдавна са изчезнали и звънците на конския трамвай на Христо Размов, който изминавал разстоянието със задължителна почивка на дядо Величковото ханче до Филиповци, където пътниците се подкрепяли с топло ръжено кафе и сиренце. Конският трамвай е вземал от София пътници, багаж, продукти, хляб, месо, както и пощата. При пристигането си в Банкя, той подавал чрез тръбата на трамвая силен сигнал и всички се събирали в центъра на селото около него. Бай Христо въвеждал ред. Най-напред слизали пътниците. След това той разтоварвал багажа, разпродавал хляба, продуктите, месото, зеленчука, а след това разпределял пощата. Бай Христо бил най-търсеният и уважаван човек. Той съобщавал всички новини от голямото „село“ (столицата).

Но времето на бай Христо е останало в историята. Днес Банкя е град - спътник на нашата столица. До него води влак на всеки 40 минути, асфалтово шосе и автобусна линия. Пътуването се мери вече в ... минути. На всеки 10-12 минути тръгват автобуси за Банкя.

ОПИС НА СНИМКИТЕ

1. Тукидит (ок. 455 г. пр.н.е. – ок. 400 г. пр.н.е.)
2. кв. Вердикал, Личен архив, 20 май 2017 г.
3. Люлин планина, Личен архив, септември 2016 г.
4. Чешмата с минерална вода, Личен архив, 20 май 2017 г.
5. Голямата баня и хотел "Париж" в началото на ХХ век., Архив на СО Район „Банкя“
6. Малката (старата) баня, 1906 г., Архив на СО Район „Банкя“.
7. Голямата баня днес, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
8. Специализирана болница за рехабилитация "Здраве", Личен архив, снимано 20 май 2017 г.
9. Специализирана болница за рехабилитация „Ясен“, Личен архив, снимано на 10 май 2017 г.
10. Военен санаториум, Архив на Военния санаториум
11. Хотелски комплекс “Жеравна”, Личен архив, снимано 20 май 2017 г.
12. "Пътеката на здравето", Личен архив, снимано 20 май 2017 г.
13. Язовирът в кв. Михайлово, Личен архив, снимано на 10 май 2017 г.
14. Центърът на Банкя с Пешеходната зона, Личен архив, снимано на 17 май 2017 г.
15. Големият фонтан в центъра на Банкя, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
16. „Вазовият дъб“, Архив на СО Район „Банкя“
17. Топлият минерален плаж в Банкя преди демократичните промени през 1989 г., Архив на СО Район „Банкя“
18. Градският стадион преди демократичните промени, Архив на СО Район „Банкя“
19. 25 ОДЗ „Изворче“, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
20. Галерия „Тандра“, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
21. На Националния хиподром в Банкя, Архив на СО Район „Банкя“
22. Църквата „Св. Кирик и Юлита“, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
23. Клисурски манастир „Света Петка“, Архив на СО Район „Банкя“
24. Дивотински манастир „Св. Троица“, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
25. Църквата "Св. Св. Кирил и Методий", Архив на кметство Иваняне
26. 78 СОУ „Христо Смирненски“, Личен архив, снимано на 20 май 2017 г.
27. ПГТ „Алеко Константинов“, Архив на учебното заведение
28. На входа на читалището, Архив на Народно читалище „Отец Паисий“, Банкя
29. Къща-музей „Димитър Благоев“, Архив на СО Район „Банкя“
30. Малкият парк с Ротондата, създаден още през тридесетте години на миналия век, Архив на СО Район „Банкя“
31. Конският трамвай (в американския вариант – дилижанс)

- 32.София – Банки. На юздите: легендарният Христо Размов, Архив на СО Район „Банкя“
- 33.Центъра на града, на заден план пустееща сграда. (<https://www.googlebg.>)
- 34.Центъра на града, на заден план нова модерна постройка – „Кафе – Адоре“ (<https://www.google.bg>)
- 35.Стария пазар на гр. Банкя (преди)
- 36.Пешеходна зона на мястото на пазара

Снимка 1

Снимка 2

Снимка 3

Снимка 4

Снимка 5

Малката баня — Le bain populaire.

Снимка 6

Снимка 7

Снимка 8

Снимка 9

Снимка 10

Снимка 11

Снимка 12

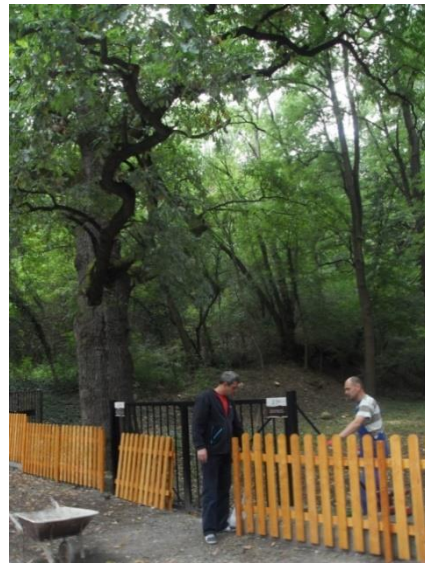
Снимка 13

Снимка 14

Снимка 15

Снимка 16

Снимка 17

Снимка 18

Снимка 19

Снимка 20

Снимка 21

Снимка 22

Снимка 23

Снимка 24

Снимка 25

Снимка 26

Снимка 27

Снимка 28

Снимка 29

Снимка 30

Снимка 31

Снимка 32

Снимка 33

Снимка 34

Снимка 35